

TADQIQOTLAR

TADQIQOTLAR

jahon ilmiy metodik jurnal

 tadqiqotlar.uz

Dekabr 2022

4-son

1-to'plam

OPEN

ACCESS

Google
Scholar

JOURNALS
MASTER LIST

www.tadqiqotlar.uz

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA OLIB BORILADIGAN
MA'NAVIY MA'RIFIY ISH SHAKLLARI**

Bobomurodova O'rozhol Soatmurodovna

Azimova Dildora Ro'ziyevna

Shermatova Fotima Himoyiddin

Xayitmamatova Iroda Erkin qizi

Surhandaryo viloyati Uzun tumani

Denov tadbirkorlik va pedagogika insituti talabalari

Pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta'lim yo`nalishi

Annotatsiya: Yangi talablarga javob beruvchi zamonaviy, islohlashgan maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisining yuksak bilim va kasbiy mahoratga ega bo'lishi talab etiladi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida olib boriladigan ma'naviy ma'rifiy ish shakllari haqida so`z yuritilgan.

Kalit so'zlar: *zamonaviy usullar, oila va jamiyat, talabalik davri, maktabgacha ta'lim, rahbar, tarbiyachi, o'quv-tarbiya jarayoni, uzluksiz ta'lim.*

Аннотация: От педагога современного реформированного дошкольного образовательного учреждения, отвечающего новым требованиям, требуется наличие высоких знаний и профессиональных навыков. В данной статье говорится о формах духовно-воспитательной работы, проводимой в дошкольной образовательной организации.

Ключевые слова: *современные методы, семья и общество, студенческий период, дошкольное образование, руководитель, воспитатель, образовательный процесс, непрерывное образование.*

Abstract: A teacher of a modern, reformed preschool educational institution that meets new requirements is required to have high knowledge and professional skills. This article talks about the forms of spiritual educational work carried out in the preschool education organization.

Key words: *modern methods, family and society, student period, preschool education, leader, educator, educational process, continuous education.*

Har bir ota-ona o'z farzandini eng bilimdon, yuksak ma'rifatli, mahoratli, ijodkor tarbiyachi tarbiyasiga berishni istaydi. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi bo'lajak tarbiyachilarga talabalik davridan boshlab, maktabgacha ta'limning asl mohiyati bola va tarbiyachining hamkorlik faoliyati ekanligini, bola tarbiyasining maqsadini, bola ruhiyatini rivojlantirish qoidalariga amal qilishni o'rgatadi. O'z kasbining mohir ustasi bo'lish uchun tarbiyachi maktabgacha ta'lim pedagogikasi fanini chuqur egallashi lozim.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi o'quv-tarbiya faoliyatini tashkil qilish vosita va usullarini o'quv-tarbiya jarayonida kelib chiqadigan muammolar va uning yechimini to'g'ri hal qila bilish, innovatsion texnologiya usullaridan foydalanish, qiyinchiliklarning to'g'ri yechimini topishga yo'naltiradi.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi nazariyasi va amaliyotning maktabgacha yoshdagi bolalarga har tomonlama tarbiya berishda bolaning imkoniyatlari va uni ilk yoshdan boshlab tarbiyalashning roli, maktabgacha tarbiyani hayot, zamon bilan bog'lab olib borishning zarurligi bola shaxsining shakllanishida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi ahamiyatga egaligiga asoslanadi.

Maktabgacha pedagogikaning vazifalari:

- maktabgacha ta'lim sohasidagi pedagogik muammolarni hal qilish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarda ta'lim olish ehtiyojini, o'qishga qiziqish, kitob o'qish, maktabga borish hissiyotini shakllantirish;
- bolalar tarbiyasida mustaqil va erkin fikrlashga o'rgatuvchi ilg'or metodlarni qo'llash;
- bolalarga yuksak odob, ma'naviy-axloqiy tushunchalarni mentalitetimiz asosida o'rgatish.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi ijtimoiy tarbiya tajribasini o'rganadi. Bu esa maktabgacha ta'lim muassasalari ishini takomillashtirishga yordam beradi.

Pedagogika fani tarbiyani pedagogik hodisa sifatida o'rganib, bir qator tushunchalarni o'z ichiga oladi. Pedagogikada tarbiya, ta'lim, ma'lumot asosiy tushunchalar hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi jamiyat va insonni o'rganuvchi fanlar bilan chambarchas bog'langan. Pedagogika ijtimoiy hodisa sifatida tarbiyani o'rganar ekan, sotsiologiya, anatomiya, fiziologiya, psixologiya, falsafa bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki mazkur fanlar asosida tarbiyaning maqsadi va vazifalarini o'rganish metodologiyasi belgilanadi. Tarbiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishi ijtimoiy hodisa ekanligi, jamiyat hayotida va kishi shaxsining rivojlanishida tarbiyaning rolini baholashga yordam beradi. Didaktik masalalarni ishlab chiqishda pedagogika bilish nazariyasiga suyanadi, axloqiy tarbiya masalalarini o'rgatishda pedagogika etikaning axloq to'g'risidagi ta'limotiga, estetik tarbiyaning maqsadini, yo'llarini, metodlarini belgilashda etika faniga asoslanadi. Etika axloqni nazariy jihatdan asoslab, yosh avlodni, uning axloqiy tarbiyasi muammolarini, inson shaxsini shakllantirishda axloqiy g'oyalar rolini tushunishni chuqurlashtiradi.

Ilmiy tadqiqot metodlari ko'proq pedagogik muammolarni hal qilish maqsadida tadqiqotchilar tomonidan o'rganiladi. Oilaviy muammolarni o'rganishda dastlab manbalarga murojaat etiladi.

Adabiyotlar bilan ishlash metodi. Pedagogikaga doir adabiyotlarni o'rganish jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni aks ettiruvchi, mutafakkir va ma'rifatparvar pedagog olimlarning asarlari, mustaqil O'zbekistonning iqtisodiyoti, siyosati va ma'naviyatiga doir adabiyotlar, respublikamiz prezidenti I .A. Karimov asarlari, risola va maqolalar, pedagogik, psixologik, badiiy va ommaviy adabiyotlar o'rganiladi.

Kuzatish metodi. Kuzatish adabiyotlarni o'rganishdan keyin boshlanadi. Kuzatishni ota-ona biror maqsadni ko'zda tutib tashkil etadi. Kuzatish rejalashtiriladi, uning dasturi tuziladi. Bunda kuzatish tezligi, soni, manzili, vaqti, vaziyatni kuzatish, materiallarni qayd qilish muddati belgilanadi. Kuzatish muddatiga ko'ra, ikki turga ajratiladi: qisqa va uzoq muddatli kuzatish. Qisqa kuzatishda obyektning kundalik faoliyatdagi o'zgarishlaridan ma'lum xulosaga kelinadi. Uzoq muddatli

kuzatish qo'yilgan maqsad, reja va dastur asosida olib borilib, unda ma'lum ilmiy, yakuniy xulosaga kelinadi.

Kuzatishning yakunini qayd qilishda kinosyomka, video yozuvi, televideniye va boshqa texnik vositalardan foydalanish mumkin. Kuzatish metodidan to'g'ri foydalanish o'quv-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Yangi ijodiy faoliyatga boshlaydi.

Suhbat metodi. Tadqiqot mavzusining biror tomoni yoki hodisalar haqida bilib olish maqsadida ma'lum mas'ul shaxslar bilan og'zaki savdilar berilib, ulardan axborot olish jarayonidir. So'roqlar mavzu doirasida mantiqan, mazmunli, tartibli, aniq ifodaga ega bo'lishi lozim va uning to'g'ri yoki noto'g'riligiga qarab jadval tuzib natijasi aniqlanadi. Suhbat metodi jarayonida intervyu ham olish mumkin. O'rinli, mantiqan yuksak javoblar yoki noaniq javoblar magnit lentalariga yozib boriladi va tahlil etiladi. Yozma javoblarni ommaviy ravishda yig'ib olish metodi anketa metodi, deb ataladi. Anketalar ishlab chiqish murakkab ilmiy jarayon.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi anketalar mazmuniga, berilgan soniga bog'liq bo'ladi. Odatda, anketalar olingan ma'lumotlarni kompyuterda qo'llab, matematik statistika metodlari bilan ishlashga imkon beradigan qilib tuziladi. Hujjatlarning yetarli darajada shunday tahlil qilinishi aniq pedagogik jamoalarning real faoliyatidagi sababli bog'lanishlari va bog'liqliklarini aniqlashga yordam beradi.

Pedagogik tadqiqot — har qanday ilmiy-pedagogik tadqiqotning asosidir. Pedagogik tadqiqot yordamida ilmiy gipotezalarning ayrim elementlari o'rtasidagi bog'liqlik va munosabatlar aniqlanadi. Tabiiy tadqiqot va laboratoriya tadqiqoti pedagogik tadqiqotning asosiy turlari hisoblanib, ular ham o'z navbatida ko'pgina turlarga bo'linadi. Tabiiy tadqiqot sharoitida yangi o'quv rejalari, dasturlar, darsliklar va hokazolar odatdagi o'quv tartibini buzmay turib tekshiriladi. Pedagogik tadqiqot ham kuzatish, lekin u pedagogic jarayonning o'tish sharoitlarini muntazam o'zgartirish munosabati bilan maxsus tashkil qilingan bo'ladi. Pedagogik jarayonni aniqroq o'rganish uchun tadqiqot o'tkazuvchi o'zi tashkil etgan jarayonni kuzatadi. U pedagogik jarayonga aralashadi, tarbiyalanuvchilar bilan tarbiyachi faoliyatining muayyan sharoitlarini yaratadi. Pedagogik tadqiqot dastlabki ma'lumotlarni, aniq

sharoitlarni va o'qitish usullarini yoki tadqiq qilinadigan materiallarni aniq belgilashni, shuningdek, tadqiqot natijalarini har tomonlama hisobga olishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.A. Abdullayev. System of information and communication technologies in the education. Science and world International scientific journal 2 (№ 5), 19-21
2. Abdulkhayevich, A. A. (2020). Challenges, Cluster and Professional Support of Today's Early Educators' through Literacy and Language that Creates a Sense about the Concept of Early Education. International Journal of Word Art, (2).
3. Abdullayev, A. A. (2020). System of information and communication technologies in the education. Science and World, 5(81), 19-21.
4. Abdullayev, A. A. (2020). Cluster method in the development of critical thinking technology in the lessons in primary school. Science and World, 5(81), 16-19.
5. Abdullayev, A. A. (2020). Development of professional skill of teachers in the higher education institutions. TDPU ilmiy axborotlari, 10, 191-194.
6. Abdullayeva, M. (2020). Bo'lajak tarbiyachilarning qobiliyatini rivojlantiruvchi asosiy omil. Zamonaviy fan va talim-tarbiya: muammo, yechim, natija, 1, 112-114.

**CHIZIQLI ALGEBRA MASALALARINI MATHCAD DASTURIDA
YECHISH**

Nasirullayev Fathullo Valilulla o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Kompyuter inqiniring (Amaliy dasturiy vositalarni loyihalash) magistri

Telefon: +99894 038 51 50

E-pochta: n.f.v.0417@gmail.com

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada amaliy masalalarni yechishda amaliy dasturlar paketidan foydalanish metodikasi, Mathcad dasturida chiziqli algebra masalalarini yechishning o'quv jarayonidagi o'rni va samaradorligi haqida umumiy ma'lumotlar berilgan. Matematik paketlardan o'quv jarayonida foydalanish matematik va texnik ta'limning fundamentalligini oshiradi va murakkab matematik masalalarni yechishni osonlashtiradi. Talabalarning nazariy bilimlarini amaliyotga qo'llash mahoratlarini oshiradi.

Kalit so'zlar: Amaliy dasturlar paketi, Mathcad, Matlab, Maple, chiziqli algebra, matematik va texnik ta'lim

ABSTRACT This article provides an overview of the methodology of using the application software package in solving practical problems, the role and effectiveness of solving linear algebra problems in the learning process in the Mathcad program. The use of mathematical packages in the learning process increases the fundamental of mathematical and technical education and facilitates the solution of complex mathematical issues. Improves the skills of applying theoretical knowledge of students to practice.

Keywords: Applications package, Mathcad, Matlab, Maple, linear algebra, mathematical and technical education

KIRISH Mamlakatimizda ijtimoiy sohalarni to'liq qamrab olgan zamonaviy kompyuterlardan unumli foydalana oladigan malakali mutaxassislariga bo'lgan talab

bugun yaqqol sezilmoqda. Ma`lumki, kompyuter texnologiyasi kompyuter tizimining eng asosiy elementi hisoblangan dasturlash rivojlanishining har xil bosqichlarida turlicha rol o`ynagan. Yaqin kungacha foydalanuvchi o`zining matematik masalasini yechish uchun nafaqat matematikani bilishi, balki kompyuterda ishlashni, kamida bitta dasturlash tilini bilishi va murakkab hisoblash usullarini o`zlashtirgan bo`lishi kerak bo`lar edi. Hozirda esa dasturlashni mukammal bilmaydigan yoki bilish imkoniyati mavjud bo`lmaganlar uchun shunday tayyor ilmiy dasturlar majmualari, elektron darsliklar va tipik hisob-kitoblarni bajarishga mo`ljallangan dasturiy vositalar – matematik amaliy dasturlar paketlari (ADP) mavjud. Xususan, kompyuter algebrasining nisbatan imkoniyatli paketlari bu - Mathematica, Maple, Matlab, MathCAD, Derive va Scientific WorkPlacelardir. Bulardan birinchi ikkitasi professional matematiklar uchun mo`ljallangan bo`lib, imkoniyatlarning boyligi, ishlatishda murakkabligi bilan ajralib turadi. Matematik paketlardan dars jarayonida foydalanishning samarali jihatlarini quyidagicha tavsiflash mumkin: 1. Talaba dasturlash tillarining yuqori imkoniyatlaridan foydalanish malakasiga ega boo`ladi; 2. Matematik paketlardan foydalanganda qoo`yilgan amaliy masalaning barcha yechimlarini tahlil qilish va masalani yechishning samarali usulini tanlash imkoniyati paydo boo`ladi; 3. Mavzu talabalar tomonidan tizimli va mantiqiy bog`langan holda oo`zlashtiriladi; 4. Amaliy dasturlar paketi dasturlar kutubxonasi sifatida keyingi ilmiytadqiqotlar uchun zaruriy dasturiy ta`minot zahirasi vazifasini oo`taydi; 5. Paketni keraklicha too`ldirish va oo`zgartirish imkoniyatining mavjudligi talabaning kelgusidagi bilish faoliyatini aniq maqsadlar sari yoo`naltiradi; 6. Talabada oo`z bilimiga va amaliy masalalarni yechish qobiliyatiga boo`lgan ishonchi ortib, unda yangi ijodiy izlanishlar uchun motivasiya paydo boo`ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA M.Olimovning “Amaliy matematik dasturlar paketi” nomli darslikda eng zamonaviy dasturlash paketlari MathCAD va MATLAB dasturiy vositalar yordamida amaliy masalalarni matematik modellashtirishning samarali vositalari hamda MathCAD dasturini imkoniyatlaridan to`la foydalanishga oid yo`riqnomalar keltirilgan. Darslikni oliy o`quv yurtlarining “Informatika va axborot texnologiyalari” ta`lim yo`nalishi talabalari uchun mo`ljallangan bo`lib, shu

bilan birga mazkur fanni chuqur o`rganmoqchi bo`lgan barcha bilim oluvchilar ham keng foydalanishlari mumkin. Баранник В. Г., Истигечева Е. В. “Пакеты прикладных программ: Лабораторный практикум на MathCAD” Laboratoriya mashgo`ulotlari MathCAD tizimi bilan dastlabki tanishuvni, oltita laboratoriya ishlarini oo`z ichiga oladi, ularning har birida qoo`llanilgan usulning qisqacha tavsifi, topshiriqlar va nazorat savollari variantlari, shuningdek, MathCAD boo`yicha ish parchalari mavjud. Laboratoriya mashgo`ulotining maqsadi talabalarni zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda eng oddiy hisoblash usullaridan foydalanishga oo`rgatishdir. Жумаев Ж. Опокина Н.А. “Решение математических задач в пакетах математических программ Maxima и MathCad” o`quv qullanmasi masalalar yechish uchun nazariy ma`lumotlar, ularni amaliy qo`llanilishi, Mathcadda yechish metodlari, nazariy bilimlarni mustahkamlash uchun topshiriqlar keltirilgan. Qo`llanma mustaqil o`rganishga ham muljallangan. MUHOKAMA Mathcad dasturida tenglamalar sistemasni yechishning: Kramer qoidasi, determinant, teskari matritsa usuli, Gauss usuli, augment, rref, cols usullari yordamida yechish mumkin:

1. Tenglamalar sistemasini Kramer qoidasi bilan yechish uchun: tenglamalar sistemasining determinanti noldan farqli bo`lsa, ya`ni, $A \cdot X = B$, $\Delta = \det A \neq 0$ bo`lsa, u holda tenglamalar sistemasining yagona  $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$  yechimini  $x_i = \Delta_i / \Delta$  Kramer qoidasi orqali topish mumkin. Dastlab sistemani matritsa ko`rinishda yoziladi, hisoblangan bosh determinantining noldan farqli ekanligi yechimning mavjud va yagonaligini anglatadi.
2. Tenglamalar sistemasini yechish uchun quyidagilarni bajarish kerak: Tenglamalar sistemasiga kiradigan barcha o`zgaruvchilar uchun boshlang`ich yaqinlashishlarni kiritiladi. Mathcad tenglamalarni iterasion metodlar yordamida yechadi. Boshlang`ich yaqinlashish asosida qidirilayotgan yechimga yaqinlashadigan ketma-ketlik tashkil etiladi. Given – so`zini kiritiladi. Given so`zidan keyin tenglama va tengsizliklarni ixtiyoriy tartibda joylashtiriladi. Tenglamani o`ng va chap qismlari orasidagi tenglikni [ctrl]= tugmalarini bosish orqali yoziladi. Find funksiyasini kiritiladi va funksiyani argumentiga tenglamalar sistemasidagi nomalumlarni kiritiladi. Find funksiyasi topilgan yechimlarni quyidagicha chiqaradi. Agar Find funksiyasi 1 ta argumentga

ega bo'lsa u Given va Find so'zlari orasida joylashgan tenglamani yechimini chiqaradi. Agar Find funksiyasi birdan ortiq argumentga ega bo'lsa u Given va Find so'zlari orasida joylashgan tenglamalar sistemasini yechimini vektor shaklida chiqaradi[1]. Given va Find funksiyasini qo'llashga doir misol. Tenglamalar sistemasini yechimi bir nechta bo'lsa. Unda noma'lumlarni qiymatini chegaralab boshqa yechimni olish mumkin(1-rasm). 1-rasm Noma'lumlarni qiymatini chegaralab boshqa yechimni olish. Ildizlarni qidirish. Bu bo'lim tenglamalar sistemasini yechish uchun mo'ljallangan Mathcad amallarini ishlatish samaradorligi haqidagi maslahatlarni o'z ichiga oladi. Parametr saqlovchi tenglamalarni yechish texnikasi tavsiflangan. Tenglamalarni ko'p karrali ildizlari. Hozirgacha tavsiflangan metodlar aniq tenglamalar sistemasini yechish imkoniyatini beradi. Faqatgina ular quyidagi ikkita cheklanishga ega. 1) Find funksiyasini nomi kiritilishi bilanoq bu tenglamaning yechimlar bloki tugallanganini bildiradi. Agar bu funksiya yana bir marta qo'llanilsa xatolik haqida xabar chiqadi. 2) Agar tenglamalar sistemasida bir nechta o'zgaruvchi parametrlar yoki konstantalar qiymatlarini o'zgartirish kerak bo'lsa ularning sistemani yechimiga ta'sirini o'rganish uchun tenglamaning yechimlar blokiga qaytish kerak (ularni o'zgartirish uchun). Agar Find funksiyasini biror bir funksiya orqali ifodalansa, bunday aniqlangan funksiya tenglamalar sistemasini doimo yechimini ko'rsatadi. Agar bu funksiya argument sifatida tenglamalarni yechishda o'zgartirilishi talab qilinadigan parametrlarga ega bo'lsa, bunday aniqlanadigan funksiyani argumentlari qiymatlarini oddiygina o'zgartirish mumkin. Misol, Parametrga bog'liq tenglamalar sistemasini yechish. Keltirilgan misolda a parametrga bog'liq bo'lgan tenglamalar sistemasini $F(a,x,y)$ ko'rinishdagi funksiya orqali ifodalandi va bu yerda a ni qiymatini o'zgartirib turli xil tenglamalar sistemasini yechimini olinadi. Taqribiy yechimlar. Mathcadda Find funksiyasiga o'xshash Minerr deb ataluvchi funksiya orqali ham tenglama va tenglamalar sistemasini yechish mumkin. Minerr funksiyasi Find funksiyasi algoritmlarini qo'llaydi. Agar yechimni qidirish natijasida yechimga joriy yaqinlashish aniq bo'lmasa Minerr bu yaqinlashishni chiqaradi. Find funksiyasi Minerr funksiyasidan farqli bu vaziyatda xatolik to'g'risidagi axborotni chiqaradi. Minerr funksiyasidan

foydalanish qoidalari Find funksiyasidagidek. $\text{Minerr}(z_1, z_2, \dots)$ - tenglamalar sistemasining yechimini chiqaradi. Argumentlar soni nomalumlardan soniga teng.

XULOSA Mathcad tizimida masalalarni sonli yechish bilan bir qatorda analitik usulda yechish hisobga olingan. Shuning uchun foydalanuvchilar bu dasturdan o`zlari yecha olmagan matematik masalalar uchun tayanch yechim ombori sifatida foydalanishlari mumkin. Bu tizimdan tabiiy fanlar bo`yicha elektron darsliklar yaratishda asosiy dasturiy vosita sifatida foydalanishni tavsiya etish mumkin. Masalan differensial tenglamalarni yechish, statistika, termodinamika, boshqaruv nazariyasi kabi jarayonlarni geometrik tasvirlash va animatsiyalar orqali ijro etishni yuqori darajada amalga oshirish mumkin. Chiziqli algebra masalalarini o`qitishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish bu dars samaradorligini oshirishda, talabalar erkin misollarni ishlab uni kompyuter orqali tekshirish va kompyuterdan foydalanib Mathcad dasturi yordamida geometrik obrazlarning grafiklarini yasash, matematik masala va misollarni yechimini topish talabalarga koo`pgina yengilliklar yaratib beradi.

REFERENCES

1. Алексеев Е.Р., Чеснокова О.В. Решение задач вычислительной математики в пакетах Mathcad12, Matlab 7, Maple 9. 2007
2. Очков В.Ф. "Советы пользователям Mathcad". (Второй выпуск, советы 100-...)
3. Olimov M. Amaliy matematik dasturlar paketi: Darslik-N.: Namangan 2021y.
4. Поспелов Е.А., Попов И.С "Пакеты прикладных
5. Mathcad 2001 - что нового. КомпьютерПресс, 4`2001
6. Гандмахер Р. Теория матриц. М.: Наука, 1985.
7. Умарова У.У. "Мулоҳазалар хисоби" мавзусини ўқитишда интерфаол методлар // Scientific progress, 2:6 (2021), p. 867-875.

**BOSHQARUV HISOBİ TIZİMİDİ KORXONİ FİOLİYATINI
BYUDJETLİSHİTIRISHNI TAKOMİLLİSHİTIRISH TAMOYİLLARI**

Nasirullayev Fathullo Valilulla o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Kompyuter inginiring (Amaliy dasturiy vositalarni loyihalash) magistri

Telefon: +99894 038 51 50

E-pochta: n.f.v.0417@gmail.com

ANNOTATSIYA Maqolada O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritadigan korxonalar faoliyatini byudjetlashtirishni takomillashtirish yangi usul va tamoyillari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: korxona, menejment, iqtisodiy o'sish, takomillashtirish, iqtisodiy barqarorlik.

ABSTRACT The article discusses new methods and principles for improving the budgeting of enterprises operating in the Republic of Uzbekistan.

Keywords: enterprise, management, economic growth, improvement, economic stability.

KIRISH Ma'lumki, hisobot, korxona, birlashma, uyushma, konsern, korporatsiya, aksiyodorlik jamiyati va shu kabilaming o'tgan vaqt ichidagi ishlari natijalari va sharoitlari to'g'risidagi ma'lumotlar majmui bo'lib, u xo'jalik faoliyatini tahlil, nazorat qilish va boshqarish maqsadida tegishli subyektlarga topshiriladi. Hisobot axborotlari sotilgan mahsulot, ish va xizmatlar, ulaming ishlab chiqarish xarajatlari, xo'jalik mablag'lari va ulaming tashkil bo'lish manbalari, ishlaming moliyaviy natijalari, soliqqa tortish va dividendlar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Buxgalteriya hisobi yordamida xo'jalikda mavjud bo'lgan har xil turdagi moddiy qiymatliklar va pul mablag'larining miqdori, boshqa korxona va tashkilotlar bilan hisob-kitoblarning

holati, undagi boshqa resurslarning umumiy hajmi haqida ma'lumotlar olinadi; tayyorlangan materiallar, ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulot hajmi va tan narxi aniqlanadi; xo'jalik faoliyatining moliyaviy natijalari - foyda (sof daromad) yoki zarar hisoblab chiqiladi; korxonaning rentabelligi hamda korxona va uning tarkibiy qismlarining boshqa qator ko'rsatkichlari hisoblab aniqlanadi. Buxgalteriya hisobida ham, tezkor va statistika hisobidagi kabi, barcha o'lchagichlar - natura, mehnat va pul o'lchagichlari qo'llaniladi. Lekin unda pul (qiymatli) o'lchagichga alohida ahamiyat beriladi, chunki u buxgalteriya hisobining umumlashtiruvchi ko'rsatkichlarini olish imkonini beradi. Shuning uchun pul o'lchagichda buxgalteriya hisobining barcha ob'ektlari, garchi ular natura va mexat o'lchagichlarida aks ettirilgan bo'lsa ham, albatta, pul o'lchagichida ifodalanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Kompaniyaning muvaffaqiyatli kaliti uning ishini malakali tashkil etishdir. Ish jarayonlarini soddalashtirish, tizimlashtirish va avtomatlashtirish korxonaning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. Aniq va tegishli korxonada moliyaviy rejalashtirish va byudjetlashtirish – ishni tashkil etishning juda muhim va istiqbolli qismi. Har qanday menejer va biznes egasi, hatto kichik bo'lsa ham, jarayonning asoslarini aniq bilishi va uni o'z kompaniyasida amalga oshirishi kerak. Moliyaviy rejalashtirish – bu kompaniyaning butun faoliyatini tashkil etadigan kit. Bu boshqa rejalashtirish bilan bog'liq, har qanday biznesda mavjud (faqat har xil shakllarda), shuningdek, zarur mablag'lar va ulaning o'z vaqtida mavjudligini hisobga olgan holda kompaniyaning missiyasi va intilishlarini baholash. Moliyaviy rejalashtirish quyidagi davrlarda amalga oshiriladi; ♣ Uzoq muddatli yoki strategic. Tashkilodning asosiy maqsadlarini, unga erishish yo'llarini, uning hajmi va ish hajmini 5 yildan ortiq muddatga sifat yoki umumiy miqdoriy shaklda tavsiflaydi. ♣ O'rta yoki taktik rejalashtirish. 1 yildan 5 yilgacha tuziladi va strategic maqsadlarni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni belgilaydi. ♣ Qisqa muddatli yoki operatsion rejalashtirish. Korxonaning hozirgi ishida shakllanadi, aslida byudjetlashtirmoqda. Boshqacha qilib aytganda, korxonani byudjetlashtirish – bu qisqa muddatli rejalashtirish. Kengroq aytganda bu nafaqat resurslarni rejalashtirish, balki korxonaning boshqaruvi, uning mezonlari yordamida kompaniya, uning bo'limlari va

hodimlarining o'sishiga qo'shgan hissasini hisobga oladi. Byudjet tuzishning natijasi byudjet – kompaniyaning yaqin kelajakdagi hujjati. Korxona byudjeti funktsiyalari 1. Byudjetlashtirish bozor holatini hisobga olgan holda resurslarni taqsimlash usullarini izlash va uning imkoniyatlari, muammolar va xavflarni ta'minlaydi, ularni hal qilish yo'llarini taklif qiladi. O'zida aks ettiradi bo'limlar va hodimlarning moliyaviy nazorati, rejalashtirilgan natijalar va erishilgan natijalar solishtirish orqali samaradorlik tahlilini o'tkazadi. Turli o'lchovlarni kuztish ularning pastki chiziqdagi ta'sirini ko'rish va o'zgartirishlar imkonini beradi. 2. Korxonani byudjetlashtirish tizimi menejerlarning ishini kuzatish imkoniyatini beradi, o'z maqsadlarini bajarishga asoslangan, shuningdek, hodimlarning ishi uchun moliyaviy rag'batdir. 3. Byudjetlar rejalar formatida yuqoridan pastga ma'lumot tufayli yaxshi ta'sir ko'rsatadi. Bu qo'llab- quvvatlanishini anglatadi turli darajadagi hodimlar o'rtasidagi aloqa va ular orasida har bir hodim va bo'limning, umuman butun korxonaning vazifasi va vazifalari to'g'risida tushuncha shakllanadi. 4. Bo'limlar o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi, har bir bo'limning xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR Byudjet davrining 3 bosqichi Korxonada moliyaviy rejalashtirish va byudjetlashtirish davriy va ma'lum davr (byudjet davri) uchun amalga oshiriladi. Va byudjet davri ma'lum bosqichlarga bo'linadi: Korxonani byudjetlashtirish bosqichlari: 1. Rejalashtirish- byudjet davri boshlanishidan oldin amalga oshiriladi va quyidagilarni nazarda tutadi: ♣ Byudjet davri uchun vazifalarni belgilash; ♣ Ma'lumotlarni tanlash, tahlil qilish, guruhlash; ♣ Smetalarni loyihalash, ularni tahlil qilish, tuzatish va tasdiqlash. ♣ Amalga oshirish- smetalarni bajarish, operatsion ko'rsatkichlarni tahlil qilish va tuzatish. ♣ Tugatish – smetalarning bajarilishi va ularning maqsadlari to'g'risida hisobotlar yozish, ko'rsatkichlarni tahlil qilish, smetalarni keying tuzish uchun xulosalar. Byudjet jarayonining asosiy maqsadlari: ♣ Davrlar bo'yicha kelajakdagi xarajatlarni tahlil qilish; ♣ Korxonaning ish rejalarini o'z vaqtida bajarish ; ♣ Har xil turdagi faoliyat uchun kompaniyaning samaradorligini hisoblash bazisini yaratish. Byudjetni tayyorlash va ijro etishda bir qator cheklovlar hisobga olinadi. Qisqa muddatli (operatsion) rejalashtirishning muhim komponenti sifatida byudjetlashtirish tashkilotning strategiyasi, marketing va boshqa

niyatlariga mos kelishi kerak. Uni joriy etishning majburiy mezonini axborot texnologiyalaridan foydalanish hisoblanadi. Bundan tashqari, ushbu tizim kompaniyaning o'ziga xos xususiyatlariga va uning faoliyat sohasiga mos kelishi kerak. Asosiy tamoyillar byudjetni rejalashtirish: birlik, izchillik, moslashuvchanlik va aniqlik. Birlik kompaniyani va uning barcha bo'limlarini tizimli ravishda byudjetlashtirishni anglatadi, chunki byudjetni shakllantirishda ishtirok etadigan ma'suliyat markazlari bosh rejani tuzish, uning bajarilishini tekshirish va tuzatishlar kiritish yo'li bilan umumiy va global maqsadga intilishlari kerak. Nazorat natijalariga asoslangan keying loyihalar, rejalashtirilgan bajarilish monitoringi. Aniqlik printsipli ishlab chiqilgan byudjetdan korxonaning operatsion rejalarini maksimal darajada belgilashni talab qiladi. Bundan tashqari, byudjetni rejalashtirishning boshqa tamoyillari ko'rib chiqiladi, masalan: ♣ Byudjet parametrlarining rasmiy hisobot shakllariga muvofiqligi; ♣ Byudjet tsikllarini, ularning iqtisodiy faoliyatining xususiyatlarini hisobga olmagan holda korxona va tashkiliy bo'linmalar uchun rejalar tuzish shakllari va tartiblarini standartlashtirish; ♣ Korxona va uning bo'linmalarining umumiy harajatlari bo'yicha taqsimlanishi; ♣ Har bir bo'linmaning moliyaviy, maqsadlarini aniq rentabellik stavkalarini qabul qilish usuli bilan oldindan aniqlash; ♣ Byudjet va byudjet jarayonining barqarorligi, bu kelgusi davr uchun oldingi prognozlarni muntazam qayta ko'rib chiqish va takomillashtirishga olib keladi, bu esa joriy tugashini kutmasdan; ♣ Vaqtga mos keladigan hisob birliklarida daromadlar (xarajatlar), kreditlar va pullarning hisobdan chiqarilishini hisobga olish; ♣ Aniq sotishdagi usuli ancha yuqori bo'lgan xarajatlarning eng muhim moddalarini batafsil hisobga olish. Byudjet mazmuni jihatidan kompaniya tomonidan qabul qilingan namunavi moliyaviy hujjat bo'lib, unda belgilangan vaqt oralig'ida belgilangan bandlar va rejalashtirilgan ko'rsatkichlar mavjud. Byudjetlashtirish jarayonini tashkil qilishni boshlash uchun har bir moliyaviy rejani tuzish uchun farqni tushunish kerak. Muayyan turdagi byudjet uchun elementlarni tanlash Korxonada byudjetlashtirish jarayonini qanday samarali tashkil etish kerak. Byudjetlashtirish: muammolar, funktsionallik va amalga oshirish bosqichlari Korxona byudjeti nima Korxonani byudjetlashtirish va moliyaviy rejalashtirish: byudjetlashtirishning 5 funktsiyasi va 3

bosqichi + amalga oshirish uchun 9 batafsil qadam + avtomatlashtirishning 2 yondashuvi + Excel va 1C dasturlarida byudjetlashtirishning umumiy ko'rinishi. Kompaniyaning muvaffaqiyat kaliti uning ishini malakali tashkil etishdir. Ish jarayonlarini soddalashtirish, tizimlashtirish va avtomatlashtirish korxonaning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. XULOSA Ekspertiza – tuzilgan buxgalteriya hisobi hujjatlarini, hisob registrlari va moliyaviy hisobotlarni qonunlar va boshqa me'yoriy hujjatlar talablariga mos kelish darajasiga baho berish bo'yicha olib borilgan ish faoliyati. Inventarizatsiya – bu korxona aktivlari va majburiyatlarining haqqoniy mavjud holatini aniqlash, ularni hisob ma'lumotlariga mos kelishligini belgilash bo'yicha amalga oshirilgan ish faoliyati. Konsalting – bu xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga ularni qiziqtiruvchi turli bilimlar va amaliy ko'nikmalar bo'yicha maslahatlarni berish borasida olib borilgan ish faoliyati. Kasbiy xizmatlar – bu auditorlik tashkilotlarining shartnomalar asosida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga hisobni yuritib berish, uni tiklash, soliq deklaratsiyalarini tuzib berish, biznes rejani tuzish va boshqa kasb ishlarini bajarib berish borasidagi ish faoliyati. Shunday qilib, yuqoridagi fikr va mulohazalardan kelib chiqqan holda audit va auditorlik faoliyatlariga quyidagicha ta'rif berish mumkin. Audit - bu xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy xo'jalik faoliyatini davlat va xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning manfaatlari nuqtai nazaridan qonunlar va va boshqa me'yoriy hujjatlarga Korxona byudjetini tuzish Byudjetlashtirish Bu kompaniyaning faoliyatini optimallashtirish uchun moslashuvchan maqsadlarni belgilashga asoslangan boshqaruv kontseptsiyasi. Byudjetlashtirish - bu biznesning strategik maqsadlariga erishish uchun pul va jismoniy jihatdan tavsiflangan resurslarni taqsimlash va ulardan foydalanishni boshqarish vositasi. Byudjetlashtirish rejalashtirishni, korxona ichidagi barcha jarayonlarni qamrab oluvchi byudjetlarning bajarilishini tayyorlashni va nazorat qilishni o'z ichiga oladi. Byudjetlar ma'lum davrlarga tuziladi va korxonaning joriy va kelajakdagi maqsad va vazifalarini hisobga olgan holda moliyaviy rejalarning ifodasidir. Korxonaning umumiy byudjeti ko'plab bo'limlar va bo'linmalar byudjetlaridan iborat. Byudjet tuzishning maqsadi- kelajakdagi rivojlanish va byudjetni prognoz qilish asosida moliyaviy -xo'jalik faoliyatini rejalashtirish,

boshqarish va samaradorligini nazorat qilish metodologiyasini shakllantirish. 1. Tasdiqlash printsipli 2. Ustuvorlik printsipli 3. Sabablilik printsipli 4. Mas'uliyat printsipli 5. Qat'iylik printsipli.

REFERENCES:

1. Akhmedov, B. A. (2021). Dynamic identification of the reliability of corporate computing cluster systems. Academic Research in Educational Sciences, 2 (3), 495-499.
2. Akhmedov, B. A. (2021). Problems of ensuring the reliability of cluster systems in a continuous educational environment. Eurasian Education Science and Innovation Journal, 1 (22), 15-19.
3. Akhmedov B.A., Shayxislamov N., Madalimov T., Maxmudov Q. (2021). Smart texnologiyasi va undan ta'limda tizimida klasterli foydalanish imkoniyatlari. Scientific Progress. № 1(3). P. 102-112.
4. Akhmedov B. A. (2021). Zadachi obespecheniya nadejnosti klasternix sistem v nepreryvnoy obrazovatelnoy srede. Eurasian education science and innovation journal. № 1 (22). P. 15-19.
5. Akhmedov, B. A. (2020). On the development of skills of interactive online courses in the distance conditions of modern society (model program for teachers of educational institutions). Universum: Engineering Sciences, 12-1

SOCIOLINGUISTICS: RESEARCHES NOW AND IN THE PAST

Matluba Tursunova

Master student, National University of Uzbekistan

Annotatsiya: O'z-o'zidan ma'lumki, til insonni boshqa mavjudotlardan farq qiladigan yagona narsa va tilni mukkamal o'rganish haqiqatan ham arziydi. Til va jamiyat o'rtasida qattiq bog'liqlik borligi tan olinganidan beri, ko'plab olimlar bu ikki birlikning haqiqiy aloqasini aniqlashga harakat qilishmoqda. Ushbu maqolada sotsiolingvistikani tilshunoslikning alohida bo'limi bo'la boshlagan paytdan to hozirgi kungacha qiyosiy usul orqali o'rganish jarayoni muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: jamiyat, til, olimlar, so'rov, tadqiqotchi, zamonaviy, o'zaro bog'liqlik, nuqtai nazar

Abstract: It goes without saying, language is the only thing which differ a human from other creatures and its studying is really worth. Since it was admitted that there is a tough connection between the language and society, many scholars have been trying to figure out the real connection of the two units. This article will discuss the process of investigating sociolinguistics from the time it started to be a separate branch of linguistics till nowadays through a comparative method.

Key words: society, language, scholars, survey, researcher, contemporary, interconnection, point of view

Аннотация: Само собой разумеется, что язык - это единственное, что отличает человека от других существ, и его изучение действительно стоит того. С тех пор как было признано, что существует жесткая связь между языком и обществом, многие ученые пытались выяснить реальную связь этих двух единиц. В этой статье будет обсуждаться процесс исследования социолингвистики с того момента, как она стала отдельной отраслью лингвистики, и до наших дней с помощью сравнительного метода.

Ключевые слова: общество, язык, ученые, опрос, исследователь, современник, взаимосвязь, точка зрения

Introduction: Language is what makes us human. One has mastered a complex system of words, structure and grammar to effectively communicate with each other

via language learning. Surely, not all communication is through language, but mastering a language undoubtedly helps speed up the process and this the reason why language is essential. One of its underlying traits is that it helps not only to preserve cultures, but also allows us to learn about others and spread ideas quickly.

Linguistics is the scientific study of human language. In its term as it is known it is divided into several branches such as psycholinguistics, corpus linguistics, neurolinguistics and etc. Sociolinguistics, which is also considered to be one of the extralinguistics branches, is just what will be discussed about in the article given. There is a tight kinship between language and society, they are like hand and glove. So sociolinguistics is considered the branch that study of both linguistics and sociology. Have you ever thought of how language functions in society? It can be observed that there is a difference in the way people communicate with each other in different situations. As a good example, people tend to speak more formally in job interviews than they do at home since most people will subconsciously speak more formally, i.e. in a way that is generally associated with higher social class in certain situations, but will speak less formally among friends and family. The manner a language is used in different social contexts provides a lot of information about how language works and the social relationships in a community. Moreover, it throws light on the way people indicate their social identity through the language.

The study of the motivation of language change has its foundation in the wave model of the 19th century. Later, Indian and Japanese linguists first studied the social aspect of language in the modern sense, but the term "sociolinguistics" was apparently coined in 1939 by Thomas C. Hodson in the title of an article in Sociolinguistics in India in Man in India.

It is known that sociolinguistics is the study of language as it functions in society; the study of the interaction between linguistic and social variables. A good many linguistics have been throwing light on how language functions in society. The way people talk to different people in different situations is different. The way a language is used in different social contexts provides a lot of information about both how language works and the social relationships in a community. So, what is a language itself? A German statesman and philologist Eilhelm Freiherr von Humbolt perceived language not as a fixed entity or object, but something transitory, something that is real only in the moment of speaking. The father of modern linguistics Naom Chomskiy advanced the conception of language as a mental phenomenon. And what

about society? Being derived from a latin word " societus" which means " companionship",in general it denotes a group of people in a particular geographic area who share the same rules and laws. Great people contemplated about this notion and defined it differently. For Aristotle,a society is not merely an aggregate of individuals; rather it is a largely self - sufficient community arising because of the bare necessities of life and continuing for the sake of a good life,common to all its members. August Comte,the father of sociology,saw society as a social organism possessing a harmony of structure and function.

No doubt, society and language are interconnected. Language is the core of human culture and linguists have always put it in the center of their agenda. The language we use in everyday living is remarkably varied. There are some investigators who believe that this variety throws up serious obstacles to all attempts to demonstrate that each language is truly a homogeneous entity,and that is possible to write a complete grammar for a language which make use of categorical rules,i.e.rules which specify exactly what is and therefore what is not- possible in the language. A language is not just some kind of abstract to study. It is also something that people use.Chomskiy,undoubtedly the most influential figure in the late twenties century linguistics,has argued that in order to make meaningful discoveries about language,linguists are supposed to try to distinguish what is important and unimportant about language. The important matters,sometimes referred to as " language universals",concern the learnability of all languages,the characteristics they share,and the rulers and principles which speakers apparently follow in constructing and interpreting sentences; the less important matters have to do with how individual speakers use specific utterance in a variety of ways as they find themselves in this situation or that.Some linguists believe that we ought not to study a language in use,or even how the language is learned, without first acquiring an adequate knowledge of what language itself is. In this view, linguistic investigations should concentrate on developing this later knowledge. A linguist's task should be to write grammar that will help to comprehend the human mind.This kind if linguistics is sometimes referred to as " theoretical linguistics" and it is claimed to have a privileged position for itself within the overall discipline of linguistics. Sociolinguistics is concerned with investigating the relationship between language and society with the goal being a better understanding of the structure of a language and its function in communication; the equivalent goal in sociology of language is trying to discover how social structure can be better understood through the study of language.

In spite of the fact that sociolinguistics is an academic discipline only developed within the last 50 years, an interest in the social aspects has been there for long, formal study has been done recently. It was Thomas Callan Hodson, the first William Wise Professor of Social Anthropology at the University of Cambridge, who first used the term "sociolinguistics" in 1939. However, prior to it, in the early 1900, to be exact in 1905, a Swiss linguist Louis Gauchat's article on the vernacular of the Swiss village of Charmey is considered a precursor in the field of Sociolinguistics.

Speaking of sociolinguistics, it would be correct to mention sociolinguistics and linguistic sociology. Is there a difference between them? When sociolinguistics became popular as a field of research in the late 1960s, there were two names: the first - sociolinguistics, the second - linguistic sociology, for the same phenomenon, the study of the intersection and interaction of language and society., and these two were used interchangeably. British linguist Richard Hudson described the difference as follows: sociolinguistics is "the study of language from the point of view of society", while linguistic sociology is "the study of society from the point of view of language" [2, p.4] Thus, sociolinguistics studies language and society in order to find out, as far as possible, what language is, and in linguistic sociology we change the direction of our interests to the opposite. German linguist and writer Florian Coulmas says: "Micro-- sociolinguistics studies how social structure affects how people speak, and how language differences and usage patterns correlate with social attributes such as class, gender, and age, while macrosociolinguistics studies what societies do with their language, that is, relationships and attachments that affect the functional distribution of linguistic forms in society. explaining the language shift, maintenance and replacement, differentiation and interaction of language communities" [1, p.2]

Both sociolinguistics and linguistic sociology require a systematic study of language and society if you want to succeed. In addition, sociolinguistics, which deliberately refrains from conclusions about society, seems excessively restrictive, just as restrictive as linguistic sociology, which deliberately ignores discoveries about language made in the course of sociological research. In fact, I agree with the statements of Coulmas, which are expressed as follows: There is no clear dividing line between them, but there is one big area that is of common concern. Although sociolinguistic research focuses on a number of different key issues, any rigid division into micro and macro levels seems rather far-fetched and unnecessary, given the current state of knowledge about the complex connections between linguistic and

social structure. Contributions to improving the understanding of language as a necessary condition and product of social life will continue to come from both sides.

William Labov, who was a pioneer of the school and demonstrated the importance of the social determinants of variation for the theory of language; Basil Bernstein, a British sociologist whose work on "class codes" led to a brief flirtation with American sociolinguists; Dell Hymes, whose adaptation of Roman Jakobson's theory of communication (Jakobson, 1960) influenced ethnography and sociology, John Gimpert, founder of interactive sociolinguistics; Charles Ferguson and Joshua Fishman are called "founding fathers". In the summer of 1964, everyone except Bernstein (although he was invited) visited the Bloomington Linguistic Institute, a historical event that marked the beginning of this property. All of them (again, with the exception of Bernstein) were part of the Sociolinguistic Committee of the social science research council, created in 1963 to plan the 1964 seminar, which lasted until the early 1970s. They all participated in numerous conferences and publications that shaped sociolinguistics during these years, and each continued to publish and develop their own interpretations of this field over the next 30 years. One of the bright personalities who contributed to the development of linguistics was Uriel Weinreich, whose seminal work, published in 1953, still regularly cited as the basis for understanding language contact. Weinreich visited the Linguistic Institute in 1964 and gave four lectures on semantic theory (W. Weinreich, 1966). According to Fishman, his theory of semantics was "deeply cultural and socially situational" and was therefore a reassuring antidote to the antisociolinguistic theory created by Chomsky. Weinreich had a strong influence on many founders, including his student William Labov. Labov (1997: 147) emphasizes the contribution of a teacher a little older than him to his own development and, in particular, the importance of Weinreich's participation in the writing of an article explaining the importance of sociolinguistics in the understanding of language changes (W. Weinreich, Labov and Herzog, 1968).

For the time being, Sociolinguistics attracts a lot of scholars as there are still some research questions and pursuits within linguistics that are to be answered: How do people use language to define themselves? or How, when and why does language change?

References:

- 1.Coulmas, F. (ed.) The Handbook of Sociolinguistics. Oxford: Blackwell 1997,p.2.
- 2.Fishman, J. A. The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society. Rowley, MA: Newbury House.1972.
- 3.Hudson, R. A. Sociolinguistics. 2nd edn. Cambridge: Cambridge University Press,1996 p.4.
- 4.Spolskiy, B. Sociolinguistics and the sociology of language,Boston Press,2014.
- 5.Stewart, W. A. Sociolinguistic Factors in the History of American Negro Dialects,Florida FL Reporter,1967.
- 6.Weinreich, U. Languages in contact: findings and problems. New York: Linguistic Circle of New York,1953.

ARXITEKTURA-QURILISH CHIZMACHILIGNI O`QITISHDA
ZAMONAVIY GRAFIK DASTURLARDAN FOYDALANISH
METODIKASI

Dildora Raximberdiyeva Ulug'bek qizi
QarDU Pedagogika instituti magistranti
E-mail: ulugbekovnadildora006@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada arxitektura-qurilish chizmachiligini o`qitishda foydalanish mumkin bo`lgan dasturlar, ularning ishlash mexanizmi, ustunlik tomonlari va ulardan foydalanishning ta`limdagi ahamiyati haqida fikr va tahlillar bayon etilgan.

Kalit so`zlar: Arxitektura-qurilish, chizmachilik, AutoCAD, dastur, Corel DRAW, BIM.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillik sharofati bilan o'z taraqqiyotining yangi davriga kirdi. Xalqimiz o'zining boy tarixiy, madaniy va ma'naviy merosiga ega bo'ldi. Ming-ming yillik me'morchilik va shaharsozlik tariximizni, hattoki borib ko'rish ta'qiqlangan arxitekturaviy yodgorliklarni nafaqat ziyorat qilishga, balki ularni o'rganishga va restavratsiya qilishga ham keng imkoniyatlar yaratildi. Vatanimizda qadim zamonlardan boshlab yaratilgan nodir me'moriy obidalarni, shaharsozlikning yaratilish tarixini, qurilish usullari va qoidalarini talabalarga xolisona o'rgatish zamoni keldi.

Bugungi kunda yurtimizda arxitektura-qurilish sohasiga chuqur e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 18-maydagi "Arxitektura va qurilish sohasida davlat xizmatlari ko'rsatishning arim ma'muriy reglamentlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 370-sonli qarori orqali soha rivojlanishining yangi yo'nalishlari belgilab berildi hamda bu bo'yicha reglament tuzildi.¹ Undan tashqari sohani rivojlantirish maqsadida qator xalqaro toifadagi arxitektor-quruvchilar, quruvchi-dasturchilar jalb etilmoqda.

¹ www.lex.uz

Me'morchilik fani hamma vaqt ijtimoiy, siyosiy va g'oyaviy omillarni hisobga olgan, ularga mos holda rivojlangan. Muhandis quruvchilar arxitekturaning, asosan texnik masalalari bilan ish ko'rib, konstruksiyalar va qurilish usullarini o'ziga jo etgan estetik imkoniyatlarini yaqqol tasavvur qilishlari kerak bo'ladi. Bu jihatdan qaraganda, arxitektura tarixiy tajribasi nafaqat keng malumotlar beradi, shuningdek, u muammoni nazariy o'ylashga o'rgatadi, konstruksiyalar va badiiy shakllarning o'zaro bog'liqligiga oid ko'p qirrali nazariy masalalarni hal qilishga yordam beradi.

Shu kabi inshootlar yaratish uchun esa quyidagi; 3DS MAX, MM flash, GIF animator, ArchiCAD, AutoCAD, Kompas, Photoshop, Corel DRAW va Xara kabi dasturlar ishlab chiqilgan. Bu dasturlardan foydalanish bugunki kun yoshlaridan katta masuliyat, kuchli bilim va sabr talab qiladi. Maktab 8-9 sinf chizmachilik darslari chizma chizish qoidalari, chizmachilik atamalari va h.k.lar haqida tushuncha berilib o'tiladi. Oliy o'quv yurtlarida esa maktab, kollejlarda olgan bilimlarga tayanib, chizmachilik fanining keyingi bosqichdagi bilimlar beriladi. Bunda talabalar geometrik jism yoki biror bir binoning 2 proektsiyasi va yaqqol tasvirini chizishni, detal 2 proektsiyasiga qarab yaqqol tasvirlarni tasavvur qila olishlari, fazoviy tasovvurlarini shakllantirib borishlari kerak. Chizmachilik darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib yuqorida aytibo'tilgan sifatlarimizni tezroq va aniqroq erishishimiz mumkin.

Bugungi kunda yuqorida sanab o'tilgan dasturlar orasidan AutoCAD dasturi boshqalariga nisbatan samaraliroq deb topilmoqda. AutoCAD – programmasidan foydalanishdan maqsad loyihalarni aniq o'lchamli va chizilgan chizmani xohlagan yerini o'zgartirish va ancha vaqtni tejash va bir qancha loyihalarni o'z xotirasida saqlashi, rangli va rangsiz chizmalarni yaratish mumkinligi bilan ajralib turadi. Qolaversa zamonaviy texnologiyalardan foydalanib zamon talabi asosida loyihalar yaratish mumkin bo'ladi. 3D- MAX- programma ancha mushkul programma bo'lishiga qaramay qurilish chizmachiligiga foydalanish mumkin.² Jismlarni yaratish va ularni harakatlantirib maketlar yaratib programma orqali uyning ichiga kirib har

² А. В. Харьковский 3DS MAX 2019 лучший самоучитель. Издание 4-е, дополненное и переработанное Москва Астрель. 52-б.

bitta xonani eshikgini ochib ko'rish imkoniyatini beradi va loyihani videorolik tarzida ko'rish mumkin bo'ladi. Yana bulardan tashqari darsda vidioprojektlardan foydalanib katta ekrandagi tasvirni ko'p sonli auditoriyaga ko'rsatib qiziqarli aniq va zamonaviy dars o'tish mumkin. Zamonaviy kompyuterlardan foydalanib dars o'tishning ustunligi eng muhim rol o'ynaydi.

Bu erda shuni ta'kidlab o'tishimiz zarurki, o'quvchilar KOMIAC 3D LT yoki AutoCAD grafik dasturlarini kompyuterda ishlash malakalari hamda proeksion chizmachilik asoslarini o'zlashtirgan bo'lsalar nisbatan tez egallashlari mumkin. Ko'p hollarda buning uchun 20-30 soat vaqt yetarli bo'lishi mumkin. Ammo bu vaqtni chizmachilik mashg'ulotlari hisobidan qoplashga aslo yo'l qo'yish mumkin emas. Har yili AutoCADning yangi versiyalari paydo bo'ladi, ammo eski versiyalarda yaratilgan loyihalarni saqlab qolganlar xavotirga tushmasligi mumkin.³ Dasturning yangi versiyalari R2 versiyasidan boshlab eski hujjatlarga mos keladi. AutoCAD - bu fikrlarni amalga oshirish vositasi. Tasvirlar, vizualizatsiya va animatsiya yaratishga imkon beradi. AutoCAD - Autodesk tomonidan ishlab chiqilgan 2 va 3 o'lchovli avtomatlashtirilgan loyihalash dasturi. Tizimning birinchi versiyasi 1982 yilda chiqarildi. AutoCAD va unga asoslangan ixtisoslashtirilgan dasturlar muhandislik, qurilish, arxitektura va boshqa sohalarda keng qo'llanildi. Dastur 18 tilda mavjud. Mahalliyashtirish darajasi faqat mos yozuvlar hujjatlarini tarjima qilishga to'liq moslashuvchanlikdan farq qiladi. Rus tilidagi versiya butunlay lokallashtirilgan, jumladan, buyruq qatori interfeysi va dasturiy ko'rsatma tashqari, barcha hujjatlar.

Arxitektura-qurilish sohasida Macromedia Flash dasturi yordamida ham animatsiya va taqdimot fayllarni yaratishimiz mumkin. Ammo Power Point ga qaraganda Macromedia Flash dasturda yaratilgan animatsiya fayllari to'liq siz tomoningizdan yaratiladi va animatsiyalashtiriladi. Shu bilan birgalikda bu dasturda aktiv elementlar bilan ishlash va dasturlash imkoniyatlari mavjud. Asosan Macromedia Flash dasturida kichik animatsiya fayllari (kliplar), Internet saxifalar, elektron qo'llanmalar va hokazolar yaratish mumkin. Flash dasturda yaratilgan fayllar o'zining

³ Angel, E. (2015) Interactive Computer Graphics: A Top-Down Approach with OpenGL, Addison Wesley. 47-b.

original, ishlash soddaligi, yaratilish murakkabligi, tezkorligi, multimediya jixozlanganligi va hajm bo'yicha kichikligi bilan ko'zga tashlanishadi.

Binoning ma'lumotlarini modellashtirish (BIM) obyektning jismoniy va funktsional xususiyatlarining raqamli ifodasidir. BIM - obyekt haqida ma'lumot olish uchun umumiy axborot resursidir va uning hayotiy jarayonida qaror qabul qilish uchun ishonchli asos yaratadi; eng erta kontseptsiyadan to mavjud bo'lgan buzulishga qadar mavjud deb ta'riflanadi. BIM qurilish sohasida yorqin yulduzdir. Texnologiya tashkil topganiga taxminan 10 yilga yaqin bo'lsa-da, so'nggi bir ikki yil ichida ushbu sohaga oid ko'plab mish-mishlar mavjud. Biz qanday ma'lumotli modellashtirish degani qanday ma'noni anglatishini bilamiz, ammo BIM nima? BIM jismoniy va funktsional loyiha ma'lumotlarini shakllantirish va boshqarish jarayonini qamrab oluvchi jarayon. Ushbu jarayonning natijasi BIM deb ataladigan narsadir yoki natijada loyihaning har bir jihatini tasvirleydigan raqamli fayllarni aks ettiruvchi va loyiha aylanish jarayonida qarorlarni qabul qilishni qo'llab-quvvatlovchi axborot modellarini yaratadi. BIM uch o'lchamli modellardan boshqa hech narsa emasligiga ishonishdi, lekin aslida u yana bir narsadir. BIM tizimlari va shunga o'xshash texnologiyalarning faqat 3 o'lchamli (kenglik, balandlik va chuqurlik) emas, balki 4D (vaqt), 5D (xarajat) va hatto 6D (montaj) laridir.⁴

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytish mumkinki, milliy istiqlol g'oyasiga sodiq, yetarli intellektual salohiyatga ega, ilm- fanning zamonaviy yutuqlari asosida mustaqil fikr va mushohada yurita oladigan shaxslarni tarbiyalash hamda raqobatbardosh, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash masalasi o'quv adabiyotlarining yangi avlodini yaratishni talab qilmoqda. Mafkuraviy hamda mazmun va mohiyati jihatdan eskirgan, to'liq an'anaviy (bosma) usulda nashr etilayotgan darsliklarning ma'lum qismi yangi ta'lim tizimining talab va ehtiyojlariga javob berolmay qoldi. Bugungi kunda deyarli har yili, kerak bo'lsa yiliga bir necha marotaba yangi dasturlar, yangi texnologiyalar yuzaga chiqmoqda. Arxitektura-qurilish chizmachiligini o'qitishni zamonaviy grafik dasturlarsiz tasavvur qilish imkonsiz. Shunday ekan bo'lajak arxitektor-quruvchilarni

⁴ N.O.Axmedov, va b. Uch o'lchovli kompyuter grafikasini o'qitishda elektron ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. 2018. 91-b.

o`qitishda eng zamonaviy qurilmalar, dasturiy ta`minot masalasini maksimal ko`rinishda ijobiy hal etish yorqin kelajak garovi bo`ladi.

Adabiyotlar

1. A. B. Харьковский 3DS MAX 2019 лучший самоучитель. Издание4-е, дополненное и переработанное Москва Астрель.
2. Angel, E. (2015) Interactive Computer Graphics: A Top-Down Approach with OpenGL, Addison Wesley.
3. N.O.Axmedov, va b. Uch o`lchovli kompyuter grafikasini o`qitishda elektron ta`lim texnologiyalaridan foydalanish. 2018
4. D.F.Qo`chqorova va b. Grafik fanlarni o`qitishda elektron adabiyotlardan foydalanish. 2019
5. www.ziyonet.uz
6. www.lex.uz

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIGA RAHBARLIK
QILISHDA KERAK BO'LADIGAN E'TIBORLI JIHATLAR.

Buxoro viloyati Romitan tumani

1-DMTT direktori

Sattorova Donoxon Ulug'bek qizi

Annotatsiya: *Har qanday boshqaruv tashkilot rahbari uchun qol ostidagi hodimlariga etiborli muomila qilish rahbar vazifasi hisoblanadi. Shunday ekan maqolada maktabgacha ta'lim tizimida qo'llaniladigan etiborli jihatlar haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Qonun, vatan tuyg'usi, davlat bayrog'i, tinchlik, bag'rikenglik, davlat ramzi.*

Аннотация: *Для руководителя любой управленческой организации обязанностью руководителя является уважительное отношение к своим подчиненным. Поэтому в статье представлена информация о важных аспектах, используемых в системе дошкольного образования.*

Ключевые слова: *Право, патриотизм, государственный флаг, мир, толерантность, государственный символ.*

Abstract: *For the leader of any management organization, it is a leader's duty to treat his subordinates with respect. Therefore, the article provides information about important aspects used in the preschool education system.*

Key words: *Law, patriotism, state flag, peace, tolerance, state symbol.*

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyaviy-ta'limiy ishlar sifati, bolalar va otaonalar huquqiga jamiyat hamda Davlat manfaatlariga rioya qilish uchun mas'uldir. Muassasalarning mehnat jamoasi xalqchillik asosida o'z-o'zini boshqarish prinsipiga muvofiq jamiyat faoliyati bilan bog'liq bo'lgan masalalarni hal qiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarining asosiy tiplari quyidagilardan iborat: yaslilar; yasli-bog'chalar; bog'chalar; maktab-bog'chalar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlar kimga

bo'ysunishidan qat'iy nazar xalq deputatlari mahalliy kengashi ro'yxatidan o'tkaziladi. Maktabgacha talim muassasasi ro'yxatdan o'tkazilgach, unga tartib raqami beriladi va u yuridik shaxs huquqiga ega bo'ladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini qaytadan tuzish (qo'shish, olish, birlashtirish, ajratish, bo'linish, qayta tashkil etish) xalq ta'limi bo'limlari, korxona, muassasa, tashkilot tavsiyasiga ko'ra xalq deputatlari mahalliy kengashlari qarori asosida amalga oshiriladi. U bog'cha mehnat jamoasi va xalq ta'limi kengashi bilan kelishilgan bo'lishi lozim. Maktabgacha ta'lim muassasasi turlicha: tipiga, tuzilishiga qarab shtat birliklarini, xodimlar oylik maoshlarini tasdiqlaydi. Ota-onalar qo'mitasining asosiy vazifalari bolalar bog'chasi Nizomida ko'rsatilib berilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan ko'p variantli taxminiy dasturlardan birini tanlash huquqiga ega. Maktabgacha ta'lim tashkilotlar tarbiyaviy ta'lim muassasasi bo'lib, ijtimoiy va-zifalar bilan bir qatorda konsepsiya, nizom hamda dasturga muvofiq malakali tarbiya va ta'lim berishni ta'minlaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlar o'z dasturi va metodikasini ishlalab chiqish hamda amaliy faoliyatida qo'llash huquqiga ega. Ularning tasdiqlangan tartibi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan belgilanadi. Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisi bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha qo'llanmalarni hamda metodikani erkin tanlash huquqiga ega. Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil qilish va rivojlantirishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun yangi tipdagi, yo'nalishdagi maktabgacha ta'lim muassasalarini tuzish respublika xalq ta'limini boshqarish va sog'liqni saqlash organlari tomonidan belgilanadi. Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta'lim muassasalarida ish xususiyati, ularga qabul qilish qoidalari, bolalarga ta'lim berish va ularni tarbiyalashni tashkil qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi hamda o'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan tegishli yo'riqnomalar bilan aniqlanadi. Mudir maktabgacha ta'lim tashkilotlarning tashkilotchisi, rahbari, malakali pedagog, uning faoliyati maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni komil inson qilib tarbiyalash vazifalarini to'laqonli hal etishga qaratilgan. U bolalar muassasalaridagi ta'lim-tarbiyaviy, pedagogik va gigiyenik

talablar muvofiq ravishda amalga oshirilishi uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlaydi. o'z jamoasida ishchanlik, maqsadga qaratilgan inoqlik vaziyatini yaratadi. Ularga umumiy rahbarlik qiladi. Mudir o'z ishida davlatimiz va Xalq ta'limi vazirligi tomonidan qabul qilingan qaror, qonunlarga amal qiladi va o'z ustida ijodiy ravishda ishlashni amalga oshiradi. Yuksak ongillik va siyosiy yetuklik, prinsiplilik, o'ziga va qo'l ostidagilarga talabchanlik, mudirga qo'yiladigan asosiy talablardir. Jamoadagi o'zaro to'g'ri munosabatlar, har bir xodimning mehnat va ishlab chiqarish intizomiga rioya qilishini nazorat qiladi. Rahbarlik mavqeyi mudirani o'z g'oyaviy, ma'naviy-ma'rifiy, siyosiy-huquqiy saviyasini va mutaxassislik mahoratini doimo ongli ravishda oshirishga, pedagogik bilimlarni, bolalarga ta'lim-tarbiya berish nazariyasi va amaliyotini puxta egallashiga, hozirgi bosqichda maktabgacha ta'lim oldida turgan vazifalarni bilishga, o'z bilimlaridan faoliyatida foydalanishga majbur etadi. U dastur, metodik, instruktiv me'yoriy hujjatlarni puxta bilishi va amal qilishi kerak. U pedagogik jarayonning mohiyatini chuqur bilishi, kamchiliklarni darhol bartaraf qilish choralarini ko'rishi lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotlar mudirasi xalq ta'limini bosh-qarish bo'limlari tomonidan oliy ma'lumotga va 5 yildan kam bo'lmagan ish stajiga ega shaxslardan tayinlanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda kadrlarni tanlash, joyjoyiga qo'yish, tarbiyalash bo'yicha ishni mehnat jamoasi, maktabgacha ta'lim muassasasi kengashining faol ishtirokida amalga oshiradi. Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarlari kadrlarning kasb mahoratini, umumiy ta'lim mahoratini va madaniy darajasini muntazamo'stirib borishiga g'amxo'rlik qiladi, xodimlar malakasini hisobga olgan holda va maktabgacha ta'lim muassasasi manfaatlaridan kelib chiqib, ularni tartibli va o'z vaqtida joydan-joyga ko'chirib turilishini ta'minlaydi. Maktabgacha ta'lim muassasasining mudirasi amaldagi qonunchilik doirasida maktabgacha ta'lim muassasasi pedagogik xodimlari va ma'muriyatini ularning kasbkor va mansab faoliyatlariga asossiz aralashuvga chek qo'yuvchi zarur choralar ko'radi, maktabgacha ta'lim muassasasi jamoasiga nisbatan ma'muriy-buyruqbozlik urinishlariga, uning mustaqilligini cheklovchi buyruqlarga chek qo'yadi, shu masalalar bo'yicha tegishli organlarga murojaat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.A. Abdullayev. System of information and communication technologies in the education. Science and world International scientific journal 2 (№ 5), 19-21
2. Abdulkhayevich, A. A. (2020). Challenges, Cluster and Professional Support of Today's Early Educators' through Literacy and Language that Creates a Sense about the Concept of Early Education. International Journal of Word Art, (2).
3. Abdullayev, A. A. (2020). System of information and communication technologies in the education. Science and World, 5(81), 19-21. 4. Abdullayev, A. A. (2020). Cluster method in the development of critical thinking technology in the lessons in primary school. Science and World, 5(81), 16-19.
4. Abdullayev, A. A. (2020). Development of professional skill of teachers in the higher education institutions. TDPU ilmiy axborotlari, 10, 191-194.

“ MAHALLA-VATAN ICHRA KICHIK VATANDIR ”

O'zbekiston davlat sa'nat

va madaniyat instituti

2-kurs magistranti

Xukmataliyeva Mohichexra Izzatilla qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat boshqaruvida o'z-o'zini boshqarish organlarining ma'muriy organ sifatidagi o'rni, shuningdek ularning tarixiy shakllanish jarayonlari huquqiy asoslari hamda bugungi kundagi huquqiy statusi tahlil qilingan. bundan tashqari xalqaro hamda xorijiy doirada davlat boshqaruv organlari hamda o'z-o'zini boshqaruv organlarining faoliyatiga oid normativ-hujjatlar tahlili bilan birgalikda yetuk tajribaga ega bo'lgan ekspertlarning fikrlari aks ettirilgan.

Kalit so'zlari: davlat boshqaruvi, ommaviy munosabatlar, mahalla, o'z-o'zini boshqarish organlari, ma'muriy organ

Аннотация: В данной статье проанализировано местного самоуправления в государственном управлении в качестве административных органов, а также процессы их исторического формирования, правовые основы и правовой статус на сегодняшний день. Кроме того, отражены мнения экспертов, имеющих достаточный опыт работы в международных и зарубежных кругах в сочетании с анализом нормативно-правовых актов, касающихся деятельности органов государственного управления и органов самоуправления.

Ключевые слова: государственное управление, общественные отношения, махалля, органы самоуправления, административный орган

Annotation: This article analyzes the place of local self-government bodies in public administration as administrative bodies, as well as the processes of their historical formation, legal foundations and legal status today. In addition, the opinions of experts with sufficient experience in international and foreign circles are reflected in combination with the analysis

of normative legal acts concerning the activities of public administration and self-government bodies.

Keywords: *public administration, public relations, mahalla, self-government bodies, administrative body.*

O'zi tug'ilib o'sgan joy inson uchun Vatan hisoblanadi. Mahalla esa Vatan ichra kichik Vatandir. Yurtimizda azal-azaldan mahalla tarbiya o'chog'i hisoblanadi. Avloddan-avlodga o'tib kelayotgan milliy qadriyatlarimiz, xalqimizning turmush va tafakkur tarzini ko'z qorachig'idek asrab-avaylashda uning o'rni va ahamiyati beqiyos. O'zbekistonda huquqiy demokratik davlat va adolatli fuqarolik jamiyatini qurishni o'z oldiga maqsad qilib olgan respublika bu borada ko'plab islohatlarni amalga oshirib keldi. Islohatlarni amalga oshirishda esa davlat hokimiyati organlari faoliyatini markazlashtirishdan, nomarkazlashtirishga o'tkazishga asosiy ahamiyat qaratildi. Bu esa o'z navbatida, boshqaruvni nomarkazlashuvi mahalliy boshqaruv tizimini yanada takomillashtirishni taqozo qiladi. Boshqaruvni quyi bo'g'ni bo'lgan mahalla fuqaro yig'inlari faoliyatini yanada jonlantirishga, avvalo fuqarolarning davlat va jamiyat ishlariga keng jalb etish, undagi faol ishtirokini ta'minlash asosiy maqsadga aylandi. Bu esa demokratik institutlarning rivojini xarakterlovchi muhim mezonidir.

Jamiyatda aholi huquqiy madaniyati darajasining yuksakligi- demokratik huquqiy davlat va erkin fuqarolik jamiyatining muhim mezonlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonda mustaqillikning ilk yillaridan bu masalaga alohida e'tibor qaratildi. Aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, huquqiy ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Zero mamlakatimizning rivojlanishi va islohatlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan aholining huquqiy ongi hamda huquqiy madaniyati darajasiga bog'liqdir. Shaxsning siyosiy-huquqiy faoligi, uning chinakam fuqaroviy munosabati, demokratik islohatlarga nisbatan daxldorlik hissi davlatimiz oldiga qo'ygan buyuk maqsadlarga erishishining muhim omilidir. Ma'lumki, "mahalla" atamasining kelib chiqishi uzoq tarixga ega bo'lib, u arabcha "mahallun" so'zidan kelib chiqqan, o'zbek tilida "joy" ma'nosini anglatadi. Mahalla nafaqat tarix, balki bugungi va ertangi kunimizni ham tutashtirib turuvchi maskan bo'lib, mahalla milliyligimiz timsoli

hamda qadriyatlar va urf-odatlarni avloddan avlodga yetkazuvchi ijtimoiy makon sifatida, o'zligimizni anglashga, milliy g'urur va vataparvarlikni yuksaltirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda fuqarolar o'zini o'zi boshqarishning noyob usuli-mahalla instituti azaldan chinakam milliy qadriyatlar, ezgu amallar maskani bo'lgan.

Xalqimiz hayotida mahalla azaldan ma'lum bir hudud ahlining ijtimoiy hamkori bo'lib kelgan. Shu ma'noda, o'zini o'zi boshqarish organi bo'lgan mahallaning maqomini ijtimoiy hamkorlik tamoyillari asosida kengaytirish bo'yicha huquqiy me'yorlar ishlab chiqilmoqda. Ijtimoiy hamkorlik mahalla institutiga o'zini o'zi nazorat qilish imkoniyatini beribgina qolmay, balki hudud obodligini yaxshilash uchun shart-sharoit yaratadi. Birgina so'nggi besh yilda yangi tahrirdagi "Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi hamda "Fuqarolar yig'ini raisi (oqsoqoli) va uning maslahatchilari saylovi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonunlari, mahallalar hamda ulardagi jamoatchilik tuzilmalari faoliyatiga oid 20 ga yaqin nizom qabul qilinib, ijtimoiy hayotga tatbiq etildi. Shuningdek, tizimda faoliyat ko'rsatayotgan xodimlarning malakasini oshirish bo'yicha o'quv kurslari hamda "Mahalla" ma'rifiy teleradiokanali tashkil etildi.

Hozirgi kunda yurtimizda 10 mingga yaqin fuqarolar yig'inlari tomonidan ilgari mahalliy davlat hokimiyati organlariga taalluqli bo'lgan 30 dan ziyod ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga molik vazifalar muvaffaqiyatli bajarib kelinmoqda. Fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash maqsadida oxirgi besh yil mobaynida fuqarolar yig'inlarining 1600 ga yaqin xizmat binolari joriy, 367 tasi kapital ta'mirlandi va 350 dan ziyodi rekonstruksiya qilindi, namunaviy loyihalar asosida 216 ta bino yangidan qurilib, foydalanishga topshirildi.

Muayyan hududni obod va farovon qilish, uni kompleks rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar rejalarini tasdiqlash, to'ylar va boshqa marosimlarni o'tkazish bo'yicha tavsiyalar berish mahalla oqsoqollari vazifalariga kiradi. Umumiy foydalaniladigan joylarni ta'mirlashdan tortib, ahloqiy tarbiyagacha bo'lgan muhim ishlarni ham mahalla bajara oladi. Xalqimizning qadimiy demokratik an'analari ham mahallada o'rin topgan. Binobarin, mahalladagi aksariyat oqsoqollar, ko'zga ko'ringan muysafidlar o'z mahallasining turli muammolarini ijobiy hal qilishda faol ishtirok etadi. Mahallalardagi xotin-qizlar qo'mitalari

faoliyati ham bundan mustasno emas. Aholi ana shu tarzda haqiqiy va ham dunyoviy masalalarni birgalikda hal qilib kelmoqda. Bu jamiyatimizdagi ijobiyhodisa, albatta [5].

Ana shu xususiyatlari bilan mahalla o'zini o'zi boshqarish tuzilmasi sifatida oiladan fuqarolik jamiyatiga o'tish uchun o'ziga xos ko'priki bo'lib xizmat qiladi.

"O'zbekistondagi mahalla tizimi mazmun-mohiyatiga ko'ra noyobdir. Yurtingiz Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgani uchun bu yerda qadimdan xalq hunarmandchiligi hamda qishloq xo'jaligi yaxshi rivojlangan. Asrlar davomida bu zaminda attorlar, chilangarlar, zargarlar, baqqollar, kulollar, etikdo'zlar, savdogarlarmahallalari bo'lgani haqida o'qiganman. Istiqlool yillarida ana shu tarixiy ijtimoiy institut va unga xos qadriyatlar qayta ko'z ochib, taraqqiy etayotgani e'tiborga molik. O'zbek mahallasini bir necha yillardan buyon qiziqish bilan o'rganib kelaman. Ana shu tadqiqotlar natijasida bir xulosaga keldim, ya'ni haqiqiy demokratiya an'analari mahalla faoliyatida o'z ifodasini topgan. Ushbu noyob institut faoliyatini o'rganish, tajribasini ommalashtirish maqsadga muvofiq." Yaponiyaning Vaseda universiteti dotsenti Tomoko AKO: "O'zini o'zi boshqarishning noyob tizimi-mahallaga katta e'tibor berilayotgani menda iliq taassurot qoldirdi. Shu boisdan, siyosiy-ijtimoiy, sotsial-iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy jarayonlarning bir bo'lagi bo'lgan bu tizimga qiziqishim ortmoqda. Zero, ana shunday e'tibor va g'amxo'rlik tufayli mahalla odamlar boshini qovushtirib, ularni yurt taraqqiyotiga munosib hissa qo'shishga ilhomlantiradi. Shu orqali davlat

ravnaq topadi, natijada har bir oila farog'atda hayot kechiradi. Bunday tajriba Yaponiya uchun ham g'oyat zarur, deb hisoblayman."

Yaponiyalik Markaziy Osiyo va Kavkaz davlatlarini o'rganish instituti ijrochi direktori T.Tanaka: "Mahalla nafaqat fuqarolik jamiyatining asosi, balki demokratiyaning katta maktabidir. U, albatta, xalqning ma'naviy hamda madaniy qadriyatlarini saqlash va rivojlantirish, shuningdek, mamlakatni modernizatsiyalashda poydevor bo'lib xizmat qiladi"-deya ta'kidlaydi.

Yuqoridagi aytilgan fikrlardan xulosa qilib qilib aytganda, keyingi yillarda mahalla tizimi faoliyatini takomillashtirish bo'yicha qabul qilingan farmon va qarorlar o'zining ijobiy

natijalarini berayotgani fuqarolarda huquqiy madaniyatning oshib borayotganidan dalolat. Zero, bugun barcha xalqimizning, millatimizning baxt-saodatini, mamlakatimizning yorqin kelajagini yaratish, faoliyatimiz, hatto hayotimiz ham ana shumahalla tizimini rivojlantirishgamaqsadli qaratilgan. Xalqning bunyodkorlik qudrati ham ana shundandir. Binobarin, ta'lim va tarbiya maskani sifatida e'tirof etilayotgan mahalla bugungi kunda ijtimoiy munosabatlarning asosiy bo'g'ini sifatida davlat va jamiyatning asosiy yacheykasi sifatida shakllanib borar ekan, Vatan ichra Vatan deb nomlanayotgan mahallalarni yanada asrab-avaylashda avvalo rivojlantirishda jamoatchilik nazoratini o'rnatish lozim. Zero, Vatanni asrash o'z uyini, ko'chasini, mahallasini asrashdan boshlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qorieva M. Mustaqillik-erkin va farovon hayot. -Toshkent: Yangi asr avlodi, 2013. -B. 155.
2. Berkinov B.B., Asqarova M.T., Abduraximova S. O'zbekistonni rivojlanish strategiyasi: o'quv qo'llanma. - T.: 2019., 51 bet.
3. Ma'naviyat -asosiy tushunchalar izohli lug'ati. -Toshkent: G'ofur G'ulom nash, 2010. -B. 19.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947 sonli Farmoni // "O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi" veb-sayti - [www/lex/uz](http://www.lex.uz)
5. Ergashev I., Xudoyberdiev X., Kaxramonov A. O'zbekistonning mustaqil taraqqiyoti va mafkuraviy jarayonlar. -Toshkent, 2002.
6. Younas, A. (2021). Multinational Enterprises in Global Market Economy. International Journal of Development and Public Policy, 1(7), 137-143. Retrieved from <http://openaccessjournals.eu/index.php/iidpp/article/view/820>
7. Masharipova B. Mahalla instituti rivoji demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirishda muhim ahamiyatga ega// <https://parliament.gov.uz/upload/>.

KORXONA BOSHQARUVINI AVTOMATIK TIZIMLARI VA ULARNING ASOSIY MASALALARI

Nasirullayev Fathullo Valilulla o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Kompyuter inginiring (Amaliy dasturiy vositalarni loyihalash) magistri

Telefon: +99894 038 51 50

E-pochta: n.f.v.0417@gmail.com

Annotatsiya: Maqola davomida muallif tomonidan korxonada axborot tizimini ishlab chiqish, uning arxitekturasini to'g'risida qaror qabul qilish korxona axborot resurslarining xilma-xilligi va hajmiga bog'liq ekanligini inobatga olinib, axborot tizimining arxitekturasida korxona boshqaruviga AKTni samarali qo'llash usullari taklif etildi.

Kalit so'zlar: sanoat korxonalari, mahsulot ishlab chiqarish, boshqaruv apparati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), axborot tizimlari, axborot izlash tizisi, qarorlarni qo'llab-quvvatlash tizimi, axborot tizimining arxitekturasini.

KIRISH

Bugungi kunda sanoat korxonalari tomonidan neft-gaz va neft-kimyo sanoatida tabiiy gaz va gaz kondensatini chuqur qayta ishlash asosida yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish va turini kengaytirish bo'yicha zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali diversifikatsiya qilish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Buning natijasida mamlakatimizda sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash va boshqaruv tizimiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini samarali qo'llash borasida amalga oshirilayotgan ishlar hududlarda ishlab chiqarish hajmi va sifatini yuksaltirishga hamda jahon bozorida munosib o'rin egallashiga xizmat qilmoqda.

Ichki va tashqi bozorda tobora o'sib borayotgan raqobat va sanoat korxonalarining jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi bois boshqarish tizimida strategik vazifalarni yechish zarurati oshib bormoqda. Buning uchun esa sanoat

korxonalari boshqaruviga AKT va axborot tizimlarini qo'llash orqali rivojlanib borish strategiyasini shakllantirishga uslubiy yondashuvlarni tadqiq qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, axborotlashgan jamiyatning shakllanishi va rivojlanish masalalari, milliy iqtisodiyotning turli sohalarida AKTdan foydalanish muammolari, iqtisodiy axborot tizimlarini loyihalash va ishlab chiqish masalalari iqtisodiy axborot va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari sohasidagi yetakchi olimlarning ishlarida tadqiq etilgan. Ular orasidan boshqaruv jarayonlarida avtomatlashtirilgan axborot tizimlariga alohida ahamiyat bergan olimlarning ilmiy ishlarini keltirishimiz mumkin.

Xususan, rossiyalik olimlardan A.N. Romanov [1], V.P. Koserov [2], G.A. Titorenko [3] bo'lib, ularning tadqiqotlarida axborot tizimlarini ishlab chiqishning fundamental asoslari, milliy iqtisodiyotning soha va tarmoqlari uchun axborot tizimlarini loyihalash va ishlab chiqishning metodologik jihatlari, ekonometrik modellar, statistik tahlillar va avtomatlashtirilgan maslahatli axborot tizimlari taqdim etilgan.

Quydagilar jamiyat faoliyatining turlari hisoblanadi:

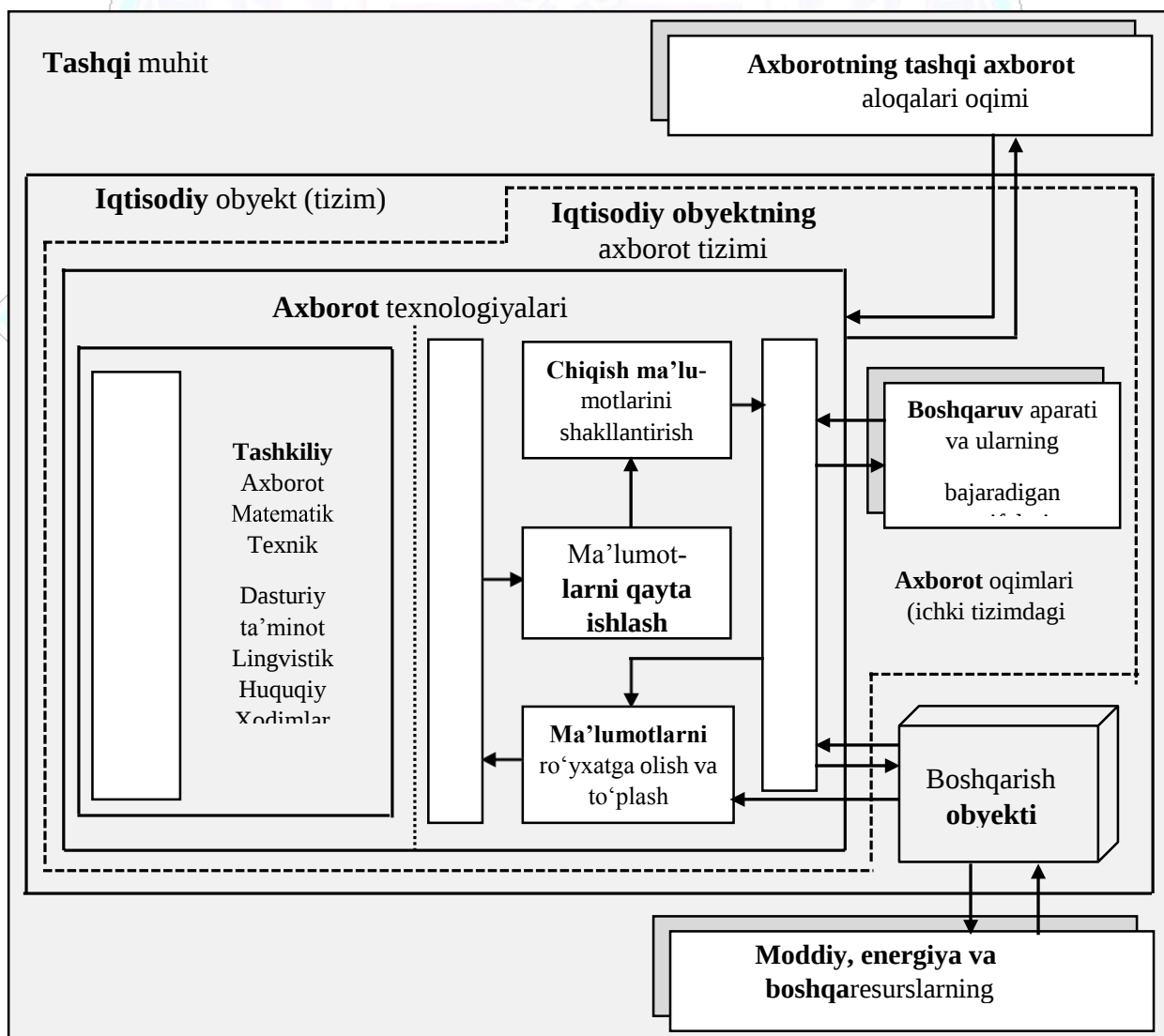
- ✓ gazni qayta ishlab chiqarish, saqlash, transportirovka va realizatsiya qilish;
- ✓ hamma turdagi qurilish ishlari, shu jumladan kapital va mumqurilish ishlari, rekonstruksiya, kapital ta'mirlash va ta'mirlash ishlari.

Yirik korxonaning faoliyat ko'rsatishi faqat uning asosiy maqsadini tashkil etadigan biror bir mahsulot yoki xizmatlar nomenklaturasi bilan cheklanmaydi. Zamonaviy yirik sanoat korxonasining ishlab chiqarish faoliyati ba'zida faoliyat turlarining anchagina keng sektorini qamrab oladi, bu esa ana shunday korxonani boshqarish tizimini sezilarli darajada murakkablashtiradi va zamonaviy AKTlarini qo'llashga to'g'ri keladi. Masalan, korxonada ishlab chiqarishning quyidagitariki shakllanishi mumkin:

- asosiy ishlab chiqarish, ya'ni asosiy mahsulot turlariga shartnomalar bo'yicha, byulletenlar bo'yicha (iste'molchida ishlab chiqariladigan asosiy mahsulotlarni

oxirigacha tamomlab qo'yishlar), ta'mirlash uchun ehtiyot qismlar, sotiladigan fuqarolik mahsulotlari, iste'molchilarga texnik yordam hamda buyurtmalar va shartnomalar bo'yicha boshqa mahsulotlar;

- birgalikdagi ishlanmalar, texnik ishlanmalar va litsenzion ishlab chiqarish;
- xalq iste'moli tovarlarini ishlab chiqarish;
- issiqlik va energiya ishlab chiqarish;
- qo'shimcha ishlab chiqarish, ya'ni o'zini ishlatishi va chetga sotish uchun birmartalik buyurtmalar bo'yicha instrument va asbob-uskunalarini ishlab chiqarish hamda o'zining sexlari bo'yicha xizmatlar va ishlar;
- qurilish.

Tadqiqotimiz mobaynida shunga amin bo'ldikki bugungi kunda sanoatkorxonalarida AKT va tizimlariga korxona uchun muhim vosita sifatida qarash lozim. Bunda axborot va bilimlarning qanday manbaalari korxona uchun doimiy raqobatdoshlik ustunligini ta'minlashi, qanday tashkiliy tamoyillar va boshqaruv amaliyoti korxona boshqaruvi holatiga ta'sir etishini, korxonada hozirgi kunda va kelajakdagi o'zgarishlarni samarali boshqarish uchun mavjud bo'lgan AKTni qo'llash qanday samara berishini va axborot tizimlari va holati hamda o'zgarishlar strategiyasi o'rtasida tafovutni o'rnatish uchun nimalarni o'zlashtirish kerakligini uzluksiz ravishda yechimlarini izlash lozim. Shundagina korxona bugungi globallashuvsharoitida nafaqat ichki bozorda balki jahon bozorida o'z o'rniga ega bo'ladi va o'z mahsulotlari raqobatbardoshligini ta'minlay oladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Romanov A.N., Odinson B.Ye. Информационные системы в экономике (лекции, упражнения задачи): Учебное пособие. - М: Вузовский учебник, 2016. - 300 с.
2. Kosarev V.P., Levit B.Yu., Shuremov Ye.L., Annenkov A.P., Lyovochkina G.A., Mamontova Ye.A. i dr. Информационные системы в экономике.- М.: Финансы и статистика, Перспектива, 2014. - 160с.
3. Titorenko G.A. Информационные технологии управления: Учебное пособие для вузов / Под ред. Проф. G.A. Titorenko. -2-ye izd., dop. - М.: YUNITI-DANA, 2017. -439с.
4. Dik V.V. Metodologiya formirovaniya resheniy v ekonomicheskix sistemax i instrumentalnye sredy ix podderjki. - М.: Финансы и статистика, 2010,- 300с.
5. Информатизация менеджмента: Учебник. Под ред. М. С. Клыкова и Е. S. Spiridonova. М.: LKI, 2018. 584 с.

FRAKTAL VA TOPOLOGIK O'LCHAMLAR

Nasirullayev Fathullo Valilulla o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Kompyuter ingineri (Amaliy dasturiy vositalarni loyihalash) magistri

Telefon: +99894 038 51 50

E-pochta: n.f.v.0417@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada fraktal va topologic o'lchamlar haqida ayrim tushunchalar muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: fractal, obyekt, o'lcham, membrana, metod.

Fraktal grafika

- Fraktallar noyob ob'yektlar bo'lib, xaotik dunyoning aytib bo'lmaydigan darajadagi harakatlaridan paydo bo'ladi.

- Ularni juda kichik bo'lgan membrana hujayralaridan tortib, juda katta hisoblangan Quyosh tizimidan ham topish mumkin.

Fraktal grafika

- *Fraktal - bu geometrik shakl bo'lib, aniq bir qismi o'lchamlari o'zgargan holda qayta-qayta takrorlanishidir.*

- Bu yerdan o'ziga-o'zi o'xshashlik xususiyati kelib chiqadi. Barcha fraktallar o'ziga-o'zi o'xshashdir, ular barcha darajalarda o'xshashdir. Biroq fraktallar-murakkab shakllar bo'lib qolmay, balki kompyuterlarda bo'g'imlarga bo'lingan. Xulosa shuki, tasodifiy va tartibsiz harakatlar fraktallardir. Nazariy tomondan mavjud olamdagi barcha narsalar ular bulutlarmi yoki kichkina kislorod molekulasi ularning hammasi fraktallardir.

Bu yangi sohani o'rganuvchilar fraktallar nazariyasining otasi deb Fronka-Amerika matematigi professor Benua Mandelbrot deb hisoblaydilar.

- Bu yangi sohani o'rganuvchilar fraktallar nazariyasining otasi deb Fronka-Amerika matematigi professor Benua Mandelbrot deb hisoblaydilar.

- 1960 - yillarning oxirgi o'n yilligida Mandelbrot ishlagan ilmiy ijodini *fraktal geometriya* yoki *tabiat geometriyasi* deb ataydi.

- Fraktal geometriyaning maqsadi - sindirilgan, burishgan va noravshan shakllarni tahlil qilishdan iborat.

- Mandelbrot parchalangan va qismlardan tashkil topgan bu shakllar uchun fraktal so'zidan foydalangan.

Fraktallarning tarixi

Fraktallarning tarixi

- Fraktal soʻzi lotincha “fractus” soʻzidan olingan boʻlib, “boʻlaklangan”, “qismlardan tashkil topgan” degan maʼnoni anglatadi va u “fraction, fractional” (boʻluv, boʻlinma) terminlaridan kelib chiqqan.
- Hozirgi kunga qadar fraktal tushunchasi aynan taʼrifga ega emas, biroq matematik nuqtai nazardan fraktal-bu kasrli oʻlchamlar toʻplamidan.

Fraktallarning taʼriflari

- Fraktal-bu geometrik fraktal boʻlib, qismlardan tashkil topgan hamda ularning har biri butun fraktalning nusxasini kichiklashtirgan holatini ifodalaydi.
- Fraktal-aniq bir qism oʻlchamini oʻzgartirgan holda qayta va qayta takrorlovchi geometrik shakldir.
- Fraktal-qismlardan tashkil topgan, qaysidir maʼnoda toʻlaligicha oʻziga-oʻzi oʻxshash tuzilishdir.
- Fraktal-bu singan fazoviy shakl, tekis yoki notekis, xaotik yoki botartib va oʻziga-oʻzini turli mashstabda takrorlaydigan murakkab tuzilish hisoblanadi.
- Fraktal masshtabiga bogʻliq boʻlmagan tasvirlarning oʻziga-oʻzi oʻxshash tuzilishlaridir.
- Fraktal-Xausdorf oʻlchami topologik oʻlchamidan qatʼiy katta boʻlgan toʻplam.
- Fraktal-nobutun oʻlchamli oʻziga-oʻzi oʻxshash toʻplamlar va cheksiz oʻziga-oʻzi oʻxshash shakllardir, oʻlchami kasriy toʻplamdir. Bunday taʼriflardan yana bir nechtasini keltirish mumkin

Fraktallarning turlari

Tabiatda fraktallarning bir necha koʻrinishini (turini) uchratish mumkin:

- geometrik fraktallar,
- algebraik fraktallar,
- stoxastik fraktallar,
- qoʻl-ijodiy fraktallar,
- tabiiy fraktallar va boshqalar.

Geometrik fraktallar

- bu turdagi Kox triad egri chizigʻi, Levi egri chizigʻi, Gilbert egri chizigʻi, Xartera-Xeytueya ajdari nomli siniq chiziqlar, Kontor toʻplami, Serpin uchburchagi, Serpin gilami, Pifagor daraxti va hokazo kabi fraktallar guruhi eng koʻrgazmali hisoblanadi

Algebraik fraktallar

- Ular oʻz nomlariga oddiy algebraik formulalarga asosan qurilgani uchun ega boʻlgan.

- Ularni nochiziqli jarayonlar yordami bilan n -o'ldiruvchi fazolarda hosil qilinadi. Ma'lumki, nochiziqli dinamik tizimlar bir necha barqaror holatlarni o'zida mujassamlashtiradi.

- Bulardan bittasi, bir necha takrorlashlar sonidan keyin boshlang'ich shartga bog'liqlik bo'lib qoladi.

Stoxastik fraktallar

- Eng taniqli fraktallar guruhi hisoblanadi. Ular iteratsion jarayonda to'satdan birorta parametrga o'zgartirishi holatidan paydo bo'ladi. "Stoxastik" termini grek so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "faraz" (tasavvur)ni anglatadi.

Fraktallarning turlari

- **Qo'l-ijodiy fraktallar** - olimlar tomonidan o'ylab topilgan va ixtiyoriy masshtabda fraktallar xususiyatlarini o'zida namoyon etadigan fraktallar.

- **Tabiiy fraktallar** - mavjudlik sohasida chegaraga ega fraktallar.

Fraktal signal va weyvlet almashtirish

- Fraktal signalning tuzilishi o'ziga-o'zi o'xshashlik gipotezasiga asoslanadi, bu cheksiz bir xil (gomeomorfik) ob'yektlarni bir-biriga joylashtirilishiga imkon beradi. Bundan tashqari, ob'jekt faqat hajmda kamayadi, lekin asl ob'jektga nisbatan gomeomorf bo'lib qoladi. Bunday ob'yektlarni yo'naltiruvchi fraktal signalni shakllantirishda (asosiy) tebranishgacha gomeomorfik individual deterministik signallar (masalan, gormonik signallar, shuningdek burchakli modulyatsiyaga ega signallar) tushunilishi kerak. Fraktal o'ldiruv Gelder ko'rsatkichlari bilan bevosita bog'liqlik bo'lib, ular o'z navbatida to'liqlar yordamida aniqlanadi. Bu munosabatlar weyvlet almashtirish (WA) yordamida fraktal signallarning asosiy parametrlarini tahlil qilish mumkinligini taklif qiladi. Signal tahlili deganda nafaqat uning sof matematik o'zgarishini, balki ushbu o'zgarishga asoslangan va mos keladigan signal (jarayon) yoki ob'jektning o'ziga xos xususiyati to'g'risida xulosalar chiqarishni ham tushuniladi.

Ta'rif 1.1.13. Agar X fazoning ixtiyoriy bo'sh bo'lmagan U ochiq to'plami β oilaga tegishli bo'lgan elementlarning birlashmasidan iborat bo'lsa, (X, τ) topologik fazoning ochiq to'plamlaridan tashkil topgan β to'plamlar oilasi τ topologiyaning bazasi yoki fazoning bazasi deyiladi.

Ta'rifdan ravshanki, har bir (X, τ) fazo bazaga ega. Ma'lumki, barcha ochiq to'plamlardan tashkil topgan oila uning bazasini tashkil qiladi.

Ta'rif 1.1.14. Agar x_0 nuqtaning shunday U atrofi topilganda, bu atrof bilan M to'plamning kesishmasi faqat x_0 nuqtadan iborat, ya'ni $U \cap M = \{x_0\}$ bo'lsa, X topologik fazoning x_0 nuqtasi M to'plamostisining yakkalangan nuqtasi deyiladi.

(X, τ) topologik fazo va $x_0 \in X$ uning nuqtasi bo'lsin.

Ta’rif 1.1.15. Birorta x_0 nuqtaning (X, τ) fazodagi atrofi deb shunday $A(x) \subset X$ to‘plamostiga aytiladiki, u quyidagi ikki shartni qanoatlantiradi:

- 1) $x \in A(x)$;
- 2) Shunday $U \in \tau$ topiladiki, $x \in U \subset A(x)$.

Bu ta’rifdan ko‘rinadiki, (X, τ) topologik fazoning ixtiyoriy x_0 nuqtasi uchun x to‘plamning o‘zi atrof bo‘la oladi.

Birorta nuqtaning barcha atroflaridan tashkil topgan to‘plamlar oilasiga kelsak, bu oila quyidagi xossalarga egadir:

- 1) ixtiyoriy sondagi elementlarining birlashmasi yana x ning atrofidan iborat bo‘ladi;
- 2) ixtiyoriy chekli sondagi elementlarining kesishmasi yana x ning atrofi bo‘ladi;
- 3) x nuqtaning birorta atrofini o‘zida saqlagan ixtiyoriy to‘plam x nuqtaning atrofi bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Бешимов Р. Б, О слабой плотности топологических пространств // ДАН РУЗ. – 2000. - № 11. – С. 10-13.
2. Narmanov A.Ya. “Differensial geometriya” Toshkent-2010y, 233-bet.
3. Jo’rayev T.F. “Topologiyaga kirish. O’lchamlar va funktorlar.” Toshkent. 2012.
4. <http://fikir.uz>
5. www.pedagog.uz

**KAVSH QAYTARUVCHI HAYVONLARDA UCHRAYDIGAN INVAZION
TRANSMISSIV KASALLIK TEYLERIOZ HAQIDA****Jafarbek Xoliyorov Uyg'un o'g'li**

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti agrologistika va biznes fakulteti. Veterinariya meditsianasi (faoliyat turlari bo'yicha ta'lim yo'nalishi)

3-bosqich 314-guruh

Fan: Klinik diagnostika va rentgenologiya

Annotatsiya: Mazkur maqolada kavsh qaytaruvchi hayvonlarda uchraydigan invazion transmissiv kasallik, hayvonlarni paraziologik tekshirish, parazitlarni yigish va aniqlash usullari, parazit bir hujayrali hayvonlar, kanalar yoki hasharotlar orqali yuqadigan kasalliklar transmissiv kasalliklar haqida batafsil bayon etilgan.

Kalit so'zlar: kavsh qaytaruvchi hayvonlar, teylerioz, paraziologik tekshirish, invazion transmissiv kasallik, teyleriya.

Kirish:

Theileria annulata dastlab qoramollarning limfa hujayralarida, keyinchalik esa eritrotsitlarida parazitlik qiladi va teylerioz kasalligini qo'zg'atadi. Teylerioz uy va yosh oyi kavsh qaytaruvchi hayvonlarning obligat transmissiv kasalligi hisoblanadi va chorvachilik xo'jaliklariga katta zarar yetkazadi.

Teylerioz ham eng xavfli, o'limga olib keladigan kasalliklardan hisoblanadi. Kasallangan hayvonlarning 40-80% oladi. Bu kasallik issiq iqlimli mamlakatlarda, shu jumladan, O'zbekistonda ham chorva mollariga, birinchi navbatda, qoramollarga katta zarar yetkazadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Teyleriya ko'pga bo'linib, ya'ni shizogoniya usulida ko'payadi, natijada, shizontlar - anor donachalari hosil bo'ladi. Teyleriyalar xo'jayin almashinish bilan rivojlanib, kanalar organizmida ko'plab bo'linish (gametogoniya) yo'li bilan ko'payadi. Teyleriya

kanalardan issiq qonli hayvonlar organizmiga tushganda, dastlab limfa tizimida shizogoniya yo'li bilan ko'payadi, anor donachalarini hosil qiladi, keyin esa eritrotsitlarga o'tib oladi. Kasallik qo'zg'atuvchisini asosan voyaga yetgan yaylov kanallari tarqatadi. Tabiiy muhitda eng ko'p kasallangan hayvonlar asosan iyun, iyul va avgust oylariga to'g'ri keladi.

Yosh mollarda teylerioz og'ir kechadi. Qoramollar teylerioz bilan ko'proq molxonalarda kasallanadi. Kasallangan qoramollarda inkubatsiya davri 6-25 kunga, odatda, 9-12 kunga to'g'ri keladi. Kasallangan hayvonlarda dastlab limfa yo'llari kattalashadi va harorat ko'tarila boshlaydi, ishtahasi pasayadi, mahsuldorligi kamaya boshlaydi. Qon aralash ichi ketadi. Siydik ajralishi qiyinlashadi.

Hayvonlarning zararlanish manbalari bo'lib, botqoqli, namli yaylovlar va invaziya bo'yicha nosog'lom (zararlangan mollyuskalar mavjud bo'lgan) suv havzalari hisoblanadi. Invaziyani tarqatish manbalari - kasal hayvonlar va paramfistomatalar lichinkalari bilan zararlangan mollyuskalar hisoblanadi. Invaziya manba bo'lib, yovvoyi kavsh qaytaruvchilar ham bo'lishligi mumkin.

Natijalar:

Zararlangan mollyuskalar qishlab chiqadi va invaziyaning manbai bo'lib qoladi. Adoleskariylar chidamsiz, biotoplar quriganda tez nobud bo'ladi. Paramfistomatalar keltirib chiqaradigan kasallik paramfistomatoz deb ataladi. Kavsh qaytaruvchi hayvonlar tashqi muhitdan trixosterngilidlarning yuqumli (invasion) holatdagi lichinkalarini o't bilan birga yeyishi yoki parazit lichinkalari bilan zararlangan ko'lmak va tashlandiq suvlarni ichishi natijasida o'zlariga yuqtiradilar.

Hayvonlar shirdonida va ingichka ichagida parazit lichinkalari avlodlariga qarab yana ikki marta tullaydi va 20-30 kunda jinsiy voyaga yetadi. O'zbekiston sharoitida chorva mollari trixosterngilidlar bilan asosan bahor va kuz fasllarida zararlanadi. Yana shuni alohida ta'kidlash lozimki, trixosterngilidlar oilasiga kiruvchi gemonxlar avlodi turlari gematofaglar hisoblanadi, ya'ni ular og'iz kapsulasida joylashgan tishlari bilan shirdon va ingichka ichak devorining shilliq pardasini jarohatlab, qon bilan oziqlanadi.

Muhokama:

Umuman olganda, trixostingilidlar bilan zararlangan hayvonlarning shirdonida va ingichka ichaklarida anatomo-morfologik o'zgarishlar kuzatiladi, ovqatning hazm bo'lish jarayoni buzilishi natijasida zararlangan hayvonlarning ishtahasi yo'qoladi, ich ketishi natijasida ular ozib ketadi, o'sish va rivojlanishdan orqada qoladi. Kuchli zararlangan kasal hayvonlar esa nobud bo'lishi mumkin.

Kavsh qaytaruvchi hayvonlarning oshqozonida parazitlik qiluvchi gelmintlarning ko'p turi Strongylata kenja turkum vakillaridir. Hayvon tezagi bilan shu gelmint tuxumlari ajraladi, odatda ular bir-biridan farq qilmaydilar. Shuning uchun ham gelmintoovoskopiya usuli bilan strongilyatozlarga faqatgina umumiy tashxis qo'yish mumkin.

Turli xil strongilyatozlarda ba'zan turli xil antigelmintiklarni qo'llash tavsiya etiladi va oldini olish choralari ham birmuncha farq qiladi, shuning uchun tashxis qo'yishda yanglishmaslik maqsadga muvofiqdir. Har xil kasalliklarni qo'zg'atuvchi vimsalar, bakteriyalar, spiroxetalar, parazit bir hujayrali hayvonlar, kanalar yoki hasharotlar orqali yuqadigan kasalliklar transmissiv kasalliklar deyiladi.

Xulosa:

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, tabiatda transmissiv kasalliklarning tabiiy manba mavjud. Lekin yosh oyi hayvonlar organizmida, odatda, shunday kasalliklarga qarshi immunitet paydo bolishi tufayli ularga kasallik katta ziyon yetkazmaydi. Tabiiy manbaga tushib qolgan odam yoki uy hayvonlari bu kasalliklarni kanalar yoki hasharotlar orqali o'zlariga yuqtirishi mumkin. Transmissiv kasalliklarning oldini olish uchun kanalar va hasharotlardan saqlanish choralariga rioya qilish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashev E.H., Shopo'latov J.Sh. Parazitologiya. Darslik. T., 2001.
2. Azimov J.A. va bosh. Parazitologiya terminlarining izohli lug'ati. Toshkent, 2007.

3. Dadaev S.D. va bosh. O‘zbekistonda tuyoqli hayvonlar o‘pkasi va jigarida parazitlik qiluvchi gelmintlar hamda ulami oldini olish choralari. Toshkent., 2009.
4. Dadaev S.D. va boshq. "O‘zbekistonning parazitolog olimlari." Ilmiy- ommabop risola. Toshkent, 2011.
5. Dadaev S.D. va bosh. O‘zbekistonda hasharotlar orqali rivojlanadigan chorva mollari parazitlari va ularning oldini olish choralari. Toshkent., 2008.

INGLIZ TILINI O'RGANIB, SHAXSIY KARYERA YARATISHNING OSON USULLARI.

Muallif: Raxmonqulova Feruza Akmal qizi

Ilmiy rahbar: Mirsaidov Abdusamad Ayupovich

O'zDJTU Ingliz tili №3 fakulteti,
1-bosqich, 2210-guruh talabasi

Annotatsiya: Bu maqolada bugungi globallashuv davrida va butun dunyo bo'ylab juda katta o'zgarishlar bo'layotgan bir paytda barcha mamlakatlar kabi bizning yurtimizda ham chet tillarini o'rganishga bo'lgan talab va qiziqish ortib borayotganligi, Prezidentimizning tashabbusi bilan barcha ta'lim sohalari singari chet tillarini o'qitishga ham ulkan e'tibor qaratilayotgani va ingliz tilini o'rganib, shaxsiy , muvaffaqiyatli karyera yaratish mumkinligi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Globallashuv, ilmiy saytlar, Prezident tashabbusi, biznes, marketing, shaxsiy rivojlanish, professional ingliz tili, aksiya, yuridik kompaniya, karyera.

Barchamizga ma'lumki, ingliz tili bugungi kunda xalqaro maydonlarda e'tirof etib kelinayotgan til. Uni bilmay turib, bugungi zamon shiddat bilan rivojlanib borayotgan paytda yaxshi ishga joylasha olish, o'qish, ish yoki sayohat yuzasidan chet elga jo'nab ketib, usiz bema'lol muloqot qila olish amri mahol. Chunki, bu tilda gaplashuvchilar har qaysi davlatda uchraydi. Bu tilni yaxshilab o'rganib olib, siz o'zingiz uchun yangi muvaffaqiyatlarga to'la olamni kashf qilasiz va bu orqali juda ko'p qiziqarli ma'lumotlarga ega bo'lasiz. Agar siz bu to'g'risida, ya'ni ingliz tili va muvaffaqiyatli karyera haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lishni xohlasangiz bu maqola aynan siz uchun. Shuningdek ilova sifatida, bu maqolani diqqat bilan o'qib chiqishingizni maslahat bergan bo'lar edim.

Tasavvur qilaylik, siz o'z martabangizni, bilim darajangizni oshirish maqsadida ingliz tilini o'rganishga kirishdingiz. Va katta ehtimol bilan, siz ingliz tilini professional kurslar yoki o'quv dasturlar orqali o'rganishga qaror qilasiz. Ammo bu

kurslarning o'zi yetarlimi? Albatta yo'q! Siz ingliz tilini tezroq va samaraliroq o'rganish uchun kurslardan tashqari mustaqil mashq qilishingiz kerak. Professional ingliz tilini kundalik hayotingizning bir qismiga aylantirish uchun siz odatiy kundalik hayotingizga bir qancha yangiliklarni qo'shishingiz kerak bo'ladi. Demak, men bu maqolamda sizni nima uchun ingliz tilini o'rganishingiz kerakligini sabablari, professional va yuzaki o'rganilgan ingliz tili o'rtasidagi farq va siz uchun kerakli bo'lgan foydali maslahatlar bilan oson va tushunarli tarzda tanishtirib o'taman. Eng birinchi navbatda, sizlarga professional tarzda ingliz tilini o'rganish borasida muhim 7 ta maslahatlar ro'yxatini taqdim etsam.

1. Siz qaysi kasbda o'zingizni va kelajagingizni ko'ra olishingizni aniq belgilab oling.
2. Ingliz tilini o'rganib, qanday muvaffaqiyatlarga erishish mumkinligini amalda tasavvur qila olish uchun reallika asoslangan motivatsion videolarni tomosha qiling. Shunda siz bunday insonlarning ibratli, havas qilsa arziydigan natija va yutuqlaridan o'zingizga cheksiz energiya va motivatsiya olasiz.
3. Ingliz tilida olib boriladigan teleko'rsatuvlar, radiolar, filmlar tomosha qiling va ingliz tilida yozilgan kitoblarni mutolaa qilishni odat qiling.
4. Kundalik hayotingizda ingliz tilini oddiy til bilan aralashtirib yuboring. Ya'ni har bir kuningizdagi voqea-hodisalarni ingliz tilida so'zlashga, fikrlashga, tahlil qilishga harakat qiling.
5. Ingliz tilini mukammal bilish bilan birgalikda uni chiroyli va ravon talaffuz qila olish ham juda muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilidagi talaffuzingizni yaxshilash uchun har kuni kamida yarim soat ingliz tilida yozilgan matn yoki jurnallardagi maqolalarni baland ovozda o'qishni odat qiling. Va mashqni 1 yoki 2 hafta qat'iy tartibda bajaring. Shunda siz aksentingizda sezilarli o'zgarish yuz berganini seza boshlaysiz.
6. Har kuni kamida 10 ta yoki 20 ta ingliz tilidagi lug'atlarni ularga sinonim bo'lgan boshqa bir inglizcha iboralar ya'ni "definiation" lar bilan yodlashga harakat qiling. Negaki, ingliz tilida lug'at boyligi ko'p bo'lgan insonlargina erkin muloqot qila oladilar.

7. Siz ustozlardan o'rganayotgan bilimlarga, darslarga qo'shimcha tarzda ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlardan, native speakerlar tomonidan o'tiladigan darslarning video qo'llanmalaridan foydalaning.

Ingliz tilini o'rganishning sabablari.

Agar siz darhol ingliz tilida so'zlashuvchi, ingliz tiliga aloqador ish qidirmasangiz yoki topa olmasangiz ham, professional ingliz tilini o'rganish uchun juda ko'p sabablar mavjud:

-Sizda ko'proq ish imkoniyatlari bo'ladi.

Ko'pgina yirik korxonalar hozir sizdan ingliz tilini bilishingizni talab qiladi, ayniqsa ular xalqaro mijozlar yoki hamkorliklar bilan ishlayotgan tashkilot bo'lsa. Ingliz tilini bilish sizga yaxshi martaba uchun eshiklarni ochadi va siz jamoada lider sifatida ajralib turishingizga yordam beradi.

-Siz yaxshi muloqot qila olish imkoniyatiga ega bo'lasiz.

Dunyoning qayerida bo'lishingizdan qat'iy nazar juda ko'p odamlar ingliz tilini hech bo'lmaganda biroz bo'lsa ham bilishlari sababli, siz muloqot qilish uchun bu tildan bimalol foydalanishingiz mumkin.

-Aksiyalarni olish osonroq bo'ladi.

Siz ingliz tilini bilish unchalik muhim bo'lmagan kompaniyaning pastki qismida ish boshlasangiz ham, ingliz tilini bilsangiz, lavozimga ko'tarilish osonroq bo'ladi. Ko'pgina menejerlar, rahbarlar va boshqa muhim kompaniya a'zolari ingliz tilini bilishlari kerak.

-Chet elda ishlash imkoniyatiga ega bo'lasiz.

Agar siz ingliz tilida muloqot qiladigan, anchagina rivojlangan davlatlarga ko'chib o'tishni, yoki chet el universitetlarida o'qishni davom ettirishni orzu qilgan bo'lsangiz, u yerda ish topishingiz lozim bo'ladi. Ingliz tilini bilish ariza topshirayotganda muhim ustunlik beradi.

Ko'rib turganingizdek, professional ingliz tilini o'rganish juda ko'p afzalliklarga ega!

Professional va oddiy ingliz tili o'rtasidagi farq.

Agar siz shu vaqtgacha faqatgina ingliz tili bo'yicha oddiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan bo'lsangiz, hech ham xavotir olmang. Hali sizda professional ingliz tilini

mukammal o'rganish uchun imkoniyat va vaqt yetarli. Ingliz tilida o'qish, yozish va gapirishning asosiy ko'nikmalarini bilsangiz, demak siz ingliz tilini mukammal o'rganuvchilar qatorida bo'lasiz. Misol sifatida siz kecha ko'rgan ajoyib filmingiz yoki siz kutayotgan muhim uchrashuv haqida ingliz tilida gapirayapsiz. Oddiy va professional ingliz tili asoslari bir xil. Farqlar lug'at va suhbat mavzularida topiladi. Professional ingliz tili biznes muhitida, hamkasblar, mijozlar, xo'jayiningiz yoki boshqa odamlar bilan aniq muloqot qilishga qaratilgan. Hatto professional ingliz tilida salomlashish ham boshqacha. "Salom do'stim" kabi so'zlarni aytishdan ko'ra, siz bir-biringizga professional unvonlar bilan murojaat qilasiz. Professional ingliz tilini bilish haqiqatdan ham telefon qo'ng'iroqlarini amalga oshirish, hisobotlar yozish, yig'ilishlarda qatnashish va kundalik ofis ishining bir qismi bo'lishni anglatadi. Shuningdek, siz o'zingizning kompaniyangizning mutaxassislik sohasi haqida ingliz tilida qanday gapirishni bilishingiz kerak bo'ladi. Boshqacha qilib aytganda, agar siz xalqaro yuridik kompaniyada ishlasangiz, ingliz tilida huquq haqida gapirishingiz kerak bo'lishi mumkin.

Professional ingliz tilini kundalik hayotingizning bir qismiga aylantirish yo'llari bor, buning uchun siz eng avvalo, o'z mahoratingizni karyerangizda qo'llay olishga tayyor bo'lishingiz kerak.

Professional ingliz tilini o'rganish uchun kerakli qo'llanmalar.

1. Diqqatni kasbga qaratish.

"Professional" – bu hamma uchun mos toifadir. Bu tushuncha shuni anglatadiki, bu juda ko'p kasblarni o'z ichiga olgan juda umumiy atama. Professional ingliz tili darslari va kurslari har qanday biznes sharoitida bilishingiz kerak bo'lgan asosiy g'oyalar, mavzular va lug'atlarni qamrab oladi. Biroq, qayerda ishlashni xohlayotganingizga qarab, sizga umumiy ingliz tili tushunchalaridan tashqari, kasbingizga oid ba'zi maxsus lug'atlarni bilish ham zarar qilmaydi. Ingliz tilidagi ko'nikmalingizni haqiqiy dunyoda qo'llay olishingizga ishonch hosil qilish uchun darslardan tashqari vaqtingizni sohangizga mos keladigan professional ingliz tilini o'rganish uchun sarflang. Siz o'rganayotgan so'z boyligi, siz o'qigan yangiliklar va o'rganishlaringiz sizning sohangizni unutmagan holda o'z ichiga qamrab olgan bo'lishi

kerak. Bu tamoyil sizni kelajakda o'z sohangiz bo'yicha qiyinchiliklarsiz faoliyat olib borishga tayyorlaydi.

2. Siz uchun muhim bo'lgan saytlar ro'yxatini yarating.

Ushbu amaliyotning muhim tomoni shundaki, endilikda siz o'zingizga kerak bo'lgan muhim ma'lumotlarni topish uchun barcha saytlarga birma-bir tashrif buyurib ko'rishingiz shart emas. Siz shunchaki, o'zingizga kerakli bo'lgan sayt nomlarini RSS orqali yaratishingiz va barcha so'nggi yangiliklar va yangilanishlarni bitta qulay joyda ko'rishingiz mumkin. Har kuni bir necha daqiqa sarlavhalarni ko'rib chiqish va maqolalar, xabarlarni o'qish uchun vaqt ajrating. Siz bu orqali ham ingliz tilini chuqurroq o'rganasiz hamda xalqaro maydondagi muhim yangiliklardan xabardor bo'lasiz.

Xulosa: Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, bugungi kunda nafaqat ingliz tili, balki boshqa tillarni ham mukammal o'zlashtirish faqatgina bizning emas, balki Vatanimiz, mamlakatimiz, jamiyatimizning ham rivojlanishi uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi. So'nggi yillarda mamlakatimizda til o'rganish va uni o'qitish bo'yicha keng ko'lamli islohatlar olib borilmoqda va bu borada biz yoshlarga misli ko'rilmagan darajada imkoniyat va shart-sharoitlar yaratib berildi. Men bu maqolam orqali sizlarda oz bo'lsa-da, til o'rganishga, rivojlanishga bo'lgan xohish-istakni uyg'ota olgan bo'lsam, aynan shu yo'nalishda ta'lim olib, ingliz tilini o'rganayotgan kasbdoshlarimga kelajakdagi buyuk ishlari, o'z karyeralarini yaratishlari uchun oz bo'lsa-da turki berib, yo'nalish ko'rsatib, motivatsiya bera olgan bo'lsam, demak men bu maqolani yozishdan ko'zlagan maqsadimga erishdim deb hisoblayman. Maqolamga o'ziga xos usulda yakun yasamoqchiman: "Agar insonning ilm olishga ishtiyoqi baland bo'lsa, unga hech narsa to'siq bo'la olmaydi".

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://promdevelop.com>
2. <https://www.europelanguagejobs.com>

COMPARATIVE-CONTRASTIVE METHOD IN JOHN GRISHAM AND
KOMIL SINDAROV'S WORKS**Toshmatova Saida Abdumutalli qizi**

student of Linguistics: English at Namangan State University

Abstract: the following article is devoted to study foreign language teaching in terms of comparison. The author mentioned about theoretical and practical significance of this method. She also shared some thoughts of several scientists who added their contribution to the development of comparative study method in teaching foreign languages.

Keywords: comparison, linguistics, foreign, language, typology, term.

The method of comparison in linguistics is used to solve both theoretical and practical problems. In linguistics, he received a certain recognition and development, which is reflected in a number of works. However, the term “comparison” itself is interpreted differently, the value of the comparative method in linguistics, the field and the usefulness of its application are determined differently, which determines the interest in this topic. E.Sh. Isaev calls the founder of the comparative method E.D. Polivanova [1, p. 1]. In 1931, Polivanov published an article entitled “Perception of the Sounds of a Foreign Language”, which showed how, in different binary ratios: Russian-Japanese, Russian-Chinese, Russian-Uzbek, and others - perception difficulties changed each time and new ones appeared each time. This was explained by the perception of the sounds of a foreign language in the “phonological reproduction characteristic of the native language”. As Isaev notes, subsequently A.A. Reformed paid attention to this idea and developed it. L.S. Andreeva relates the emergence of comparative linguistics in domestic science to the 19th century, considers its development in the bowels of comparative historical linguistics, the emergence of the scientific method and the gradual formation of comparative linguistics in a special direction, calling Baudouin de Courtenay, a professor at Kazan University, the founder of a comparative study of languages (on the example of Russian and Polish).

“Baudouin de Courtenay’s personal experience in comparative studies is unique. The legacy of comparative studies of Polish and Russian languages is significant and diverse in genre. Unfortunately, it has not yet been generalized. A comparison of Russian and Polish forms is necessary to determine their common genetic source [2]. The researcher notes that a comparative direction is emerging in the field of comparative historical linguistics, as one of the methods. The peculiarity of its formation is due to the recognition of living languages as the main object of study, a clear distinction between statics and dynamics (taking into account their interaction) in the process of functioning of languages. An account of the theoretical foundations of comparative linguistics can be found in Baudouin de Courtenay's article “On the Mixed Character of All Languages” [3]. L.S. Andreeva emphasizes that in the understanding of de Courtenay, comparative linguistics is aimed at identifying differences between the two compared languages, including related ones. Baudouin de Courtenay, according to the researcher, brilliantly predetermined the prospects of comparative studies: “Everywhere we come across questions about the reason for the 75 similarities and differences in the structure of the language and in the evolutionary process on one or another soil. Such a comparison of languages serves as the basis for the most extensive linguistic generalizations both in the field of morphology, and, finally, in the field of semasiology, or the science of the meaning of words and expressions. Andreeva notes that de Courtenay's ideas received consistent development in the writings of his students, both in the field of theory and in the field of teaching foreign languages. The laws of language development open by de Courtenay on the basis of a comparative study of Polish and Russian languages are considered “as the scientific basis of the technology of teaching these languages” [2]. L.I. Anokhina also considers the development of the comparative method in the historical aspect, calling the appearance of its predecessor, the comparative historical method at the beginning of the 19th century, an important event in the history of linguistics, when the idea of the relationship of languages was proved, strong foundations were laid for the genetic classification of world languages. But, as noted by Anokhina’s study, at the same time the first steps were taken and a completely

different - comparative - study of languages was consolidated, the purpose of which was to identify not genetic, but structural relations and connections of the most diverse languages of all regions of the globe. W.K. Yusupov also calls the comparative historical method the historical predecessor of the comparative method. “Comparative linguistics began to move to a scientific basis in the first quarter of the 20th century, when the comparative historical method of studying languages was discovered. Using the method led to the creation of comparative linguistics, then the second and third components (typology, comparative linguistics) were formed” [4]. Yusupov combines comparative historical linguistics, typology, and comparative linguistics on the basis of their systematic cross-language comparison on which they are based, noting that their goals and objectives, as well as methods and principles of comparing languages, are different. He understands comparative linguistics as a branch of linguistics that studies languages in comparative terms. Thus, comparative linguistics is a product of the development of comparative historical linguistics, and a comparative method arises on its basis. Researchers have similar points of view on the issue of using the comparative method for practical purposes. W.K. Yusupov believes that “the task of studying languages for linguistic and didactic purposes includes not only establishing inter language similarities and differences, inter language correspondences and systemic inconsistencies, but also determining the methodological relevance of similarities and differences, the nature of inter language interference. The solution of these complex tasks will turn comparative linguistics into a valid base for a private methodology for teaching a non-native language.

References

1. Isaev E.Sh. On possible ways of applying the comparative method for the study of Slavic and Germanic languages. Abstract disc and. philol. Sciences, 1999.
2. Andreeva L.S. Comparative study of Polish and Russian languages in the scientific heritage of Baudouin de Courtenay // Materials of the All-Russian Conference “Comparative Philology and Polingism”. Kazan: Kazan Pedagogical University, 2003. P. 2–8.

3. Baudouin de Courtenay I.A. About the mixed character of all languages (1901) // Selected works on general linguistics. M.: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1963. T. 1. S. 362–372.
4. Anokhina L.I. Linguistic correspondences in professional vocabulary // Science and Practice. Oryol, 2008. No. 4. P. 7–9.
5. Yusupov U.K. Problems of comparative linguistics. Tashkent: Fan, 1987. P. 20–130.
6. Rashidova A.F. Non personal interpretation, its significance in tourism Vestnik nauki i obrazovaniya, 2020. № 24 (78). Chast 4. P. 29.

**CHET TILLARNI O'QITISHDA QO'LLANILADIGAN USUL VA
METODLARNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI**

Firuza Ostono

ostonovafiruza36@gmail.com

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat
Pedagogika universiteti talabasi

Firuza Sharipova

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat
Pedagogika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tillarni o'qitishda har xil qo'llaniladigan usullar va metodlarning tushunchalari, mohiyatlari, xususiyatlari hamda o'qitish usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: chet tili, metodika, grammatika, materiallar, o'qish, yozish, tinglash, gapirish, tarjima metodi, to'g'ri metod, aralash metod, qiyosiy metod.

Features, meaning, characteristics of methods and used in teaching foreign languages

Firuza Ostono

ostonovafiruza36@gmail.com

Student of Tashkent State of Pedagogical
university named after Nizami

Firuza Sharipova

Teacher of Tashkent State of Pedagogical
University named after Nizami

Abstract: This article examines the concepts, essences, characteristics, and teaching methods of various methods and methods used in teaching foreign languages.

Key words: foreign language, methodology, grammar, materials, reading, writing, listening, speaking, translation method, correct method, mixed method, comparative method.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va kadrlar tayyorlash milliy dasturi oliy va o'rta maxsus ma'lumot olayotgan mutaxassislarga yuksak talablarni qo'yimoqda. Jumladan, talabalarning tillarni puxta o'rganishi hamda notiqlik mahoratini egallashi, yozma savodxonligiga erishish dolzarb vazifalar sifatida e'tirof etilgan. Shu o'rinda ingliz tilidan saboq berishga tayyorlanayotgan universitet talabalarining o'zlari ingliz tilini puxta o'zlashtirishlari ko'zda tutilgan. Zero, tilni talab darajasida o'rganish bo'lg'usi pedagoglar faoliyatini samarali tashkil etishning poydevoridir. Professional og'zaki va yozma nutqni shakllantirish barobarida talabaning til o'rganish metodikasiga qiziqishini ta'minlash ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Chet til o'qitish metodikasi 200 yildan ortiq tarixga ega. Bu davr ichida chet til o'qitish metodikasiga turlicha munosabatlar bildirilganini ko'rishimiz mumkin. Bunday qarashlardan biri akademik L.V. Shcherbaga mansub hisoblanadi. Uning fikricha, har qanday fanni o'qitish metodikasi fan bo'lishiga qaramasdan, nazariy fan hisoblanmaydi. U amaliy masalalarni hsl qiladi. Masalan, chet tili o'qitish metodikasi faqat psixologiya dalillariga tayanmaydi, balki umumiy va xususiy tilshunoslik tadqiqotlariga asoslanadi. Metodika tarixiga oid adabiyotlarni chuqurroq o'rganish, o'qish shuni ko'rsatadiki, ba'zi bir tadqiqotchilar metodikani hatto san'at ham deyishadi. Ular odatda fransuz metodisti ya'ni Penlash fikrini nazarda tutadilar, ya'ni "yaxshi" yoki "yomon" metod yo'q "yaxshi" yoki "yomon" o'qituvchilar bor. Bunday fikrdagi insonlarga nemis metodisti E.Ottoning 1924-yilda aytib o'tgan fikrlari bilan javob berish mumkin. Uning fikricha, "Agar kimki metodikani san'at deb hisoblar ekan, u fan nazariyasi uning amalda qo'llanishi bilan qorishtirib yuboradi". Darslik ustida ishlash jarayonida O'zbekistonda ta'lim tizimini metodologik, nazariy va metodik isloh qilish borasida bir qator olimlar olib borgan tadqiqotlar atroflicha o'rganildi. Jumladan, ta'lim taraqqiyoti nazariyasi va tarixi bo'yicha S.Rajabov, X.Tilashev, S.Shermuhamedov, D.Yuldasheva va boshqalarning; didaktika va xususiy metodika bo'yicha V.Andriyanova, I.Ahmedov, A.G'ulomov, J.Jalolov, A.Zunnunov, R.Yo'ldoshev, Q.Yo'ldoshev, S.Matchonov, M.Mirqosimova, R.Tolipova, O'.Tolipov, B.To'xliev, M.To'xtaxo'jayeva, Y.Haydarov va boshqalarning; kasbiy ta'lim bo'yicha N.Azizxo'jayeva, R.Jo'rayev, P.Magzumov, R.Niyozmetova,

U.Nishonaliyev, N.Saidahmedov, O.Xaitov, I.Choriyev, N.Shodiyev va boshqalarning ishlariga tayanildi.

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqardi. "Innovatsion" inglizcha "yangilikni kiritish, tarqatish" degan ma'nolarni anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy-psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E.Rodgers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo'lgan munosabati va shunga o'xshash boshqalarini o'rgangan. Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va Innovatsiya tushunchalari o'zaro farqlanadi. Yangilik- bu vosita, yangi metod va metodika, texnologiya ma'nosini anglatadi. Innovatsiya-bu ta'lim, ma'lum bosqichlari bo'yicha rivojlanadigan jarayon hisoblanadi. Metodikaning asosiy tushunchalari bular:

- Metod;
- Usul;
- Prinsip.

Metod-metodika tushunchasi grek-lotincha "metodos"- "metodus" so'zlaridan olingan bo'lib, ma'lum bir maqsadga eltguvchi yo'l, usul degan ma'nolarni anglatadi. Turli adabiyotlarda atamaning tor va keng ma'nosini uchratishimiz mumkin. "Metodika" so'zi tor ma'noda ta'limning konkret ya'ni aniq dars jarayoni bilan bog'liq tushunchani anglatadi. Mashg'ulotlarni rejalashtirish va o'quv materiallarini tayyorlash bilan bog'liq bo'lgan ko'rsatmalarni qamrab oluvchi boshqariladigan dars jarayoni sifatida talqin etiladi. "Metod" atamasi keng ma'noda o'quv materialini tanlash, tabaqalash va taqsimlashni nazarda tutadi. Bundan tashqari "metod" tushunchasiga oid ta'limshunoslik o'qitishni umumiy nazariyasi sifatida ushbu atama keng qo'llaniladigan fandır. Didaktlar ya'ni ta'lim beruvchi va o'rgatuvchilar, "metod" atamasini bilish, malaka, ko'nikmani egallash, o'qituvchilar dunyoqarashini shakllantirish va bilish imkoniyatlarini yaratish yo'lidagi muallim va o'qituvchining ish usuli ma'nosida izohlaydilar. Fan asoslarini o'rgatadigan, o'quv predmetlari uchun mo'ljallangan ta'limning umumiy metodlari ishlab chiqarilgan. O'quv predmetining xususiyatlari hisobga olinib, metodikada xorij tili o'qitish metodlari yaratilgan. Xorij tili o'qitishda metodlarni tatbiq etish uzoq davrlardan

boshlangan. Xorij tili o‘qitish metodikasida “metod” atamasi asosan uch ma’noni anglatadi.

Birinchidan, metodika tarixidagi butun bir yo‘nalish. Bunga tarjima metodi, to‘g‘ri metod, qiyosiy metod, aralash metod kiradi;

Ikkinchidan, yuqoridagi yo‘nalish tarkibiga kiruvchi o‘qitish sistemasi;

Uchinchidan, muallim va o‘quvchilarning o‘zaro bog‘langan faoliyat usuli. Bunga tanishish, mashq qilish, va qo‘llash metodlari kiradi.

Xorijiy til o‘qitish tarixida birinchi va ikkinchi metodlar “tarixiy” metodlar nomi bilan, uchinchi “jarayonni ifodalash” metodlari atamasi bilan yuritiladi. Tarixan metodlar to‘rt guruhga birlashtirilib, ularning nomlariga “tarjima”, “to‘g‘ri (yoki tarjimasiz)”, “qiyosiy (yoki ongli-qiyosiy)”, “aralash” so‘zlarini aniqlovchi sifatida qo‘shib aytiladi. Shunday qilib, xorijiy o‘qitishning bir necha asrlik tarixidagi barcha metodlar to‘rt toifaga to‘plangan. Ularning har birini qisqacha tahlil qilish talab etiladi, chunki metodikada ularning ayrim xususiyatlari muayyan shaklda qo‘llanilmoqda.

1. Tarjima metodi

Ushbu metodning nomi odatda “tarjima metodlari” atamasi bilan ko‘plikda ishlatiladi. Shunga ko‘ra nomidan kelib chiqqan holda ma’noni bilib olish qiyin emas: xorijiy til materiali ona tiliga tarjima qilinadi. Yevropada, avval yunon tili keyinchalik lotin tili o‘rgatilganda “tarjima” tushunish usuli qilib olingan. XVIII asrning ikkinchi yarmida va XIX asr davomida fransuz tili, XX asrda esa ingliz tili va nihoyat nemis tili tarjima orqali o‘rganilib olindi. Ayrim ta’lim beruvchilar hozirgacha tarjima metodlari usullaridan noo‘rin foydalanishmoqda. Misol uchun: matnni og‘zaki tarjima qilish g‘ayri metodik usuldir. Matnning ayrim jumalari yoki bir ikki bo‘lagini muayyan maqsadda tarjima qilish man etilmaydi. Lug‘atdan foydalanib, yangi so‘zlarning ma’nolarini ochish maqsadida tarjima qilishga mo‘ljallangan kichik matnlar berilishi mumkin. Bu yerda matnni tarjima qilishdan ko‘zlanadigan maqsad lug‘atdan foydalanishni o‘rganish.

2. To‘g‘ri metod

Metod nomining kelib chiqishiga asosiy sabab shuki, to‘g‘ri metodda o‘qitish chog‘ida ona tilini chetlab o‘tib, xorijiy tilni so‘z bilan predmet orasida bevosita assotsiatsiya, ya’ni fikran bog‘lanish o‘rnatishga urinib ko‘rishgan. Xorijiy til

grammatikasini o'rgatishda ham xuddi shunday metodik yo'l tutilgan: grammatik ma'no bilan shakl o'rtasida bevosita bog'lanish hosil qilmoqchi bo'lishgan. Ona tili ishtirokisiz xorij tilini o'rgatishga intilishlarni to'g'ri metod, induktiv metod, tabiiy metod kabi atamalar bilan yuritila boshlangan. Ushbu metodlardan ko'zlangan asosiy maqsas xorijiy tilni amaliy jihatdan o'rgatishdir. Ona tilini o'rganish shart sharoitlari bu metodda o'zgarishsiz qabul qilinavergan. To'g'ri metodning zamonaviy ko'rinishlari ikkita: audiolingval va audiovizual metodlari ko'p tarqalgan. Audiolingval metodning asoschilari mashhur Amerika metodlari Chariz Karpenter Friz va Robert Lado. Ularning fikrlariga ko'ra bu metodlar xorijiy amaliy va ta'limiy maqsadda o'rganiladi. Til materiallaridan xorijiy jumlar (nutq jumlar)ini tanlash va o'rgatishga muhim o'rin beriladi. Nutq faoliyati turlarini o'rganish tartibi quyidagicha kechadi: tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish. Og'zaki nutq xorijiy tilda aloqa vositasi sifatida, yozma nutq esa og'zaki nutq materiali asosida o'rganiladi.

Audiolingval metodni olib ko'raylik. Bu metodning yuzaga kelishiga lingvistika fanidagi o'zgarishlar, ya'ni struktural oqimni ta'siri bo'ldi. U quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

1. Xorijiy o'rgatish avval og'zaki nutqqa o'rgatishda boshlanmog'i zarur;
2. Til o'rganish turli strukturalar, nutq namunalari asosida amalga oshiriladi;
3. Mashqlar ham shunga asoslangan xolda til materiallarini ko'p marta takrorlashni talab qiluvchi mashqlar bo'lishi kerakligi taqazo etiladi;
4. Mashqlar va leksikani tanlash xorij tili bilan ona tilini qiyoslashning natijalariga bog'liq bo'lishi kerak;
5. Talaffuzga katta e'tibor.

Intensiv metod dastlab XX asrning boshlarida "to'g'ri" metod asosida shakllana boshlagan. Professor N.J.Gezning aytishicha "to'g'ri metod xorijiy intensiv o'qitishga o'tish uchun qulay imkoniyat, asos yaratib berdi". Chunki to'g'ri metodning ba'zi bir prinsipal tomonlarini shulardan:

- 1) Og'zaki nutqqa bo'lgan qiziqish;
- 2) Vaziyatlar tanlash;
- 3) O'quvchilarning darsdagi faolligini oshirish.

Kabilar hozirgo zamonaviy intensiv metodlarning u yoki bunisiga asos qilib olingan.

3. Aralash metod

Ushbu metod ikki katta metodik yo'nalishlarning ilmiy-amaliy tomonlarini o'ziga singdirib olgan. Aralash metodning yana bir boshqacha ko'rinishi to'g'ri metod va qiyosiy metod prinsiplarining qorishmasi sifatida vujudga keldi.

4. Qiyosiy metod

Metod atamasini ifodalashning yana bir turi xorijiy o'qitish jarayonida amaliy foydalaniladigan metodlardir. Ular 3ta

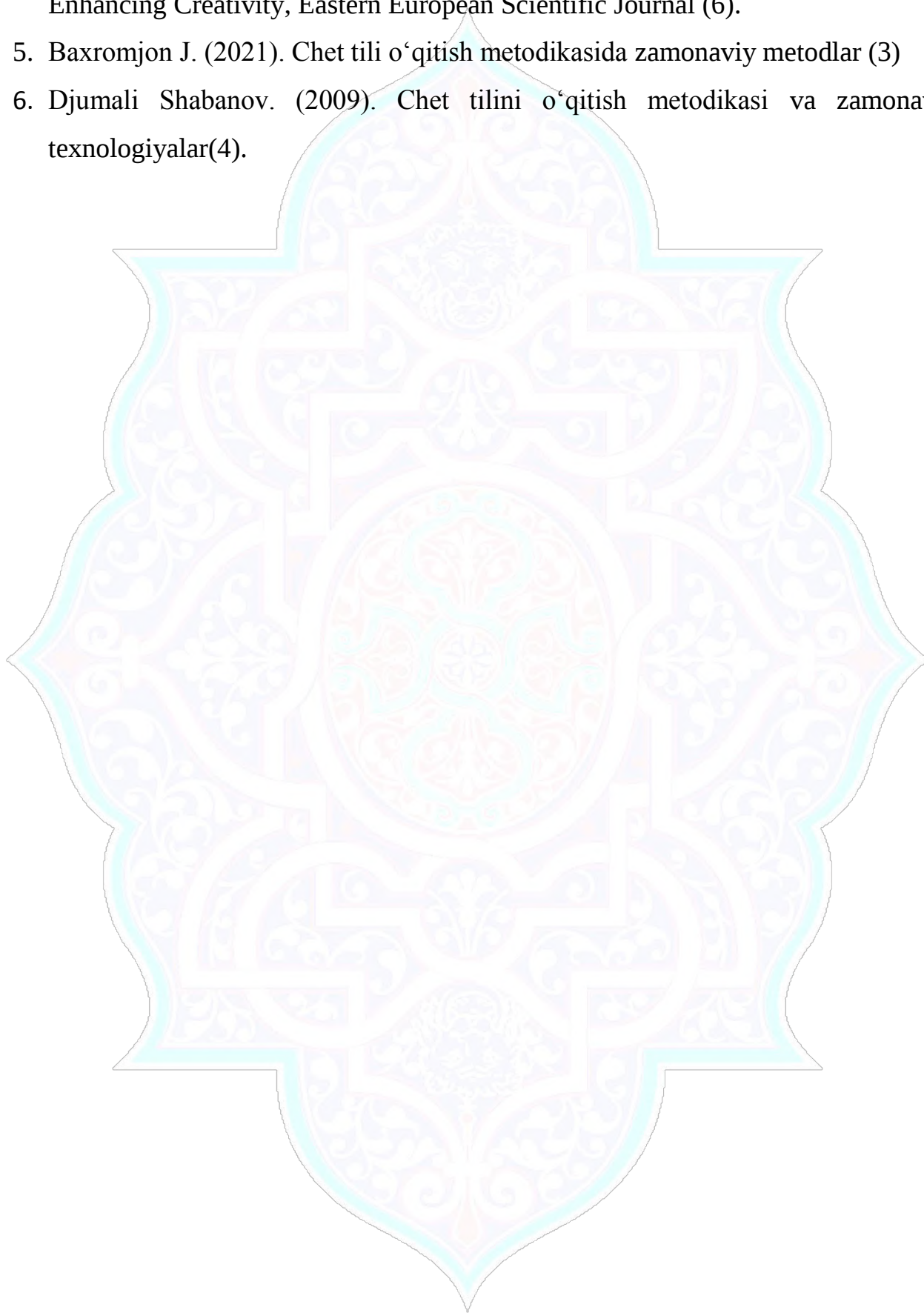
- 1) Tanishish,
- 2) Mashq qilish,
- 3) Qo'llash.

Demak, xulosaga keladigan bo'lsak, har bir o'qituvchining qo'lida bir o'quv yiliga mo'ljallangan dars tahlili daftari bo'lishi lozim. Ko'p o'qituvchilarimizning tajribalaridan kelib chiqadigan bo'lsak, agar o'qituvchi tahlil uchun bir necha yilga mo'ljallangan qalin daftar yoki jurnal yurgazsa avvalgi yillardagi ayrim ma'lumotlar eskirishi natijasida o'qituvchini chalg'itishi mumkin. Dars kuzatuvi va uni tahlil etish ijodiy va uzluksiz takomillashib boradigan jarayon bo'lgani uchun har o'quv yilga mo'ljallangan tahlil daftari alohida papkaga solinib, yig'ib borilishi va ma'lum chorak va yillar oralig'ida ilmiy metodik jihatdan tahlil etilib borilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Yuqorida ta'kidlanganidek, dars tahlili daftarini muayyan shablon(andoza) sifatida olib qarash mumkin emas. Ammo dars tahlili daftari muayyan pedagogik talablar darajasida yurgazilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maxmudov. Q. S. O. G. L., Shayxislamov, N. Z. O. G. L., & Jo., B. B. O. G. L.,(2020). O'zbek va xorijiy tillarda antonimlar tavsifi, o'rni va ularning turlari jihatdan tavsiflanishi. Science and education, 1(Special issue 3).
2. Jo'raboyev, B. B. O(2021). Using authentic materials an English lessons. Academic research in educational sciences, 2(2).
3. Juraboyev, B. B. U(2021). Problems and solitions for online teaching and learning of foreign languages. Academic research in educational sciences, 2(Special issue 2).

4. Samarova, S. (2018). Forming creative vision of person as universal method Enhancing Creativity, Eastern European Scientific Journal (6).
5. Baxromjon J. (2021). Chet tili o‘qitish metodikasida zamonaviy metodlar (3)
6. Djumali Shabanov. (2009). Chet tilini o‘qitish metodikasi va zamonaviy texnologiyalar(4).

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРОТОКОЛОВ VPN

Махмудов Абдувохид Абдурахимович

На любом предприятии, в процессе функционирования которого обрабатывается конфиденциальная информация, вместе с ней возникает необходимость ее защиты. Постоянно идет создание более совершенных каналов передачи данных, способов защиты этих каналов, их физиология и программное совершенствование системы передачи данных.

Для предприятий, отличительной особенностью которых является постоянный рост и увеличение штата сотрудников, а также имеющих удаленные офисы, наиболее оптимальным станет использование виртуальных частных сетей. Виртуальные частные сети (VPN – Virtual Private Network) представляют собой защищенное соединение, которое создается внутри незащищенной сети с использованием открытых каналов связи путем создания зашифрованного канала. Проще говоря, такое соединение можно представить как туннель, проложенный через интернет.

Виртуальные сети получили большое распространение за счет экономичности и высокой безопасности, особенно при использовании распределенных вычислительных сетей. В технологии VPN для защиты компьютерных сетей используются технологии, включающие в себя элементы межсетевого экранирования и механизмы криптографической защиты сетевого трафика [1].

Безопасность подключения зависит от VPN-протокола, то есть набора инструкций, определяющего, каким именно образом два устройства могут обмениваться данными [2].

Протокол в данном случае является фундаментом, на котором выстроен сервис, ведь в нем содержатся протоколы передачи данных и стандарты шифрования, которые позволяют вам быстро и защищенно обмениваться данными с VPN-серверами. Есть четыре основных VPN-протоколов: PPTP, L2TP/IPSec, IKEv2 и SSTP [3].

Point-to-Point Tunneling Protocol (PPTP) — один из старейших VPN протоколов, используемых до сих пор, изначально был разработан компанией Microsoft.

Secure Socket Tunneling Protocol (SSTP) — проприетарный продукт от Microsoft. Как и PPTP, SSTP не очень широко используется в индустрии VPN, но, в отличие от PPTP, у него не диагностированы серьезные проблемы с безопасностью.

Internet Protocol Security (IPsec) — это набор протоколов для обеспечения защиты данных, передаваемых по IP-сети.

Layer 2 Tunneling Protocol (L2TP) был впервые предложен в 1999 году в качестве обновления протоколов L2F (Cisco) и PPTP (Microsoft). Поскольку L2TP сам по себе не обеспечивает шифрование или аутентификацию, часто с ним используется IPsec. L2TP в паре с IPsec поддерживается многими операционными системами, стандартизован в RFC 3193. L2TP/IPsec считается безопасным и не имеет серьезных выявленных проблем (гораздо безопаснее, чем PPTP). L2TP/IPsec может использовать шифрование 3DES или AES, хотя, учитывая, что 3DES в настоящее время считается слабым шифром, он используется редко.

Internet Key Exchange version 2 (IKEv2) является протоколом IPsec, используемым для выполнения взаимной аутентификации, создания и обслуживания Security Associations (SA), стандартизован в RFC 7296. Так же защищен IPsec, как и L2TP, что может говорить об их одинаковом уровне безопасности.

Сравнительный анализ протоколов VPN

	PPTP	SSTP	L2TP/IPsec	IKEv2/IPsec
Компания-разработчик	Microsoft	Microsoft	совместная разработка Cisco и Microsoft, IPsec —	совместная разработка

			The Internet Engineering Task Force	Cisco и Microsoft,
Лицензия	Proprietary	Proprietary	Proprietary	Proprietary, но существуют с Opensource
Развертывание	Windows, macOS, iOS, некоторое время GNU/Linux.	Windows.	Windows, Mac OS X, Linux, iOS, Android.	Windows 7+, macOS 10.11+ и большинство мобильных ОС
Шифрование	Point-to-Point Encryption (MPPE),	SSL	3DES или AES	AES, Blowfish, Camellia
Порты	TCP-порт 1723	TCP-порт 443	UDP-порт 500 для первонач. обмена ключами и UDP-порт 1701 для начальной конфигурации L2TP, UDP-порт	UDP-порт 500 для первоначального обмена ключами, а UDP-порт 4500 — для

			5500 для обхода NAT	обхода NAT
Недостатки безопасности	Обладает серьезным и уязвимост ями. Уязвим для атаки по словарю	Серьезны х недостат ков безопасн ости не было выявлено	3DES уязвим для Meet-in-the-middle и Sweet32, но AES не имеет известных уязвимостей.	Не удалось найти информаци и об имеющихся недостатках безопасност и

VPN-L2TP/IPSec. У него есть устойчивый алгоритм шифрования, никакое дополнительное программное обеспечение для устройств не требуется, он встроен в большинство настольных операционных систем и мобильных устройств, довольно легко реализуется и не имеет известных серьезных уязвимостей. Тем не менее, у него есть проблемы с брандмауэрами, сложнее настроить на сервере Linux и относительно легко блокируется интернет-провайдерами.

SSTP обеспечивает надежное шифрование, его очень сложно обнаружить и заблокировать, он поддерживается на всех устройствах Microsoft Windows. В то же время он не поддерживается всеми поставщиками VPN и у него ограниченная поддержка устройств, отличных от Windows.

Наименее защищенный протокол VPN – это протокол PPTP. Его преимущества включают легкую настройку, широкую поддержку большинства устройств и низкие накладные расходы. Поскольку он существует уже давно, в нем имеются известные проблемы безопасности, которые могут быть использованы хакерами (или правительственными учреждениями). Он имеет слабое шифрование и относительно легко блокируется провайдерами.

Заклучение

VPN обезпечивает средства доступа к защищенной корпоративной сети через небезопасные общедоступные сети. В то время как VPN является улучшенной технологией по сравнению с передачей незашифрованных данных по сетям общего пользования, потенциальные недостатки безопасности должны учитываться пользователями, планирующими развертывание VPN или уже использующими эту технологию. Использование VPN значительно увеличивает безопасность каналов связи распределенных узлов.

Литературы

1. Браун, Стив Виртуальные частные сети / Стивен Браун; Пер.с англ. О. Труфанов. – М.: Лори, 2001. – XX, 508 с.
2. Ибе О. Сети и удаленный доступ: Протоколы, проблемы, решения: Пер.с англ. / Оливер Ибе. – М.: ДМК, 2002. – 332с.
3. Столлингс В. «Основы защиты сетей. Приложения и стандарты - М.: «Вильямс», 2012. – 432 с.

MASOFAVIY TA'LIMNING ASOSIY TEXNOLOGIYALARI: INTERAKTIV VA INTERAKTIV BO'LMAGAN TEXNOLOGIYALAR

Turdaliyev Kamronbek Ilhomjon o'g'li

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Inomjonov Axrorbek Elyorbek o'g'li

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Ibrohimova Biyanoy Ilhomjon qizi

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Nazirov Humoyunbek Maxmudjon o'g'li

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, masofaviy ta'lim tizimining samaralari va texnologiyalari, interaktiv hamda interaktiv bo'lmagan texnologiyalar haqida. Ularning texnologiyalari tarkibiga qanday dastur va sistemalar kirishini hamda bolaning o'qish jarayonida test topshirish tizimlari haqida ma'lumotlar kiritilgan.

Kalit so'zlar: Interaktiv, masofaviy ta'lim, **texnologiya**, sistema, dastur, video va audio, internet.

INTERAKTIV texnologiyalar:

- Internet masofaviy ta'lim portali.
- Video va audio konferentsiyalar.
- Elektron pochta orqali ta'lim.
- Internet orqali mustaqil ta'lim olish.
- Uzoqdan boshqarish sistemalar.
- Onlayn simulyator va o'quv dasturlar.
- Test topshirish sistemalari.

INTERAKTIV bo'lmagan texnologiyalar:

- Video, audio va bosmaga chiqarilgan materiallar.
- Televizion va radio ko'rsatuvlar.
- Disklarda joylashgan dasturlar.

Video va audio konferentsiyalar - bu Internet va boshqa telekommunikatsion aloqa kanallari yordamida ikkita, uzoqlashgan auditoriyalarni telekommunikatsion holatda bir biri bilan bog'lab ta'lim olish yo'li. Video va audio konferentsiyalar uchun katta hajmda maxsus texnika, yuqori tezlikga ega bo'lgan aloqa kanali va o'qitishni tashkil qilish uchun xizmat ko'rsatuvchi mutaxassislarni jalb etish kerak bo'ladi. Internet orqali mustaqil ta'lim olish - bu Internetda joylashgan ko'pgina saytlarda joylashgan katta hajmdagi ma'lumotlar ustidan mustaqil ravishda ishlash va yangi bilimlar olish yo'li. Elektron pochta orqali ta'lim esa eng ommaviy Internet xizmatlaridan foydalanib, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida xatlar orqali muloqot o'rnatib ta'lim olish yo'li. U yordamida har xil test, vazifa, savol-javob va ko'rsatmalarni (matn, grafika, multimediya, dasturlar va boshqa ko'rinishida) jo'natib qabul qilishimiz mumkin. Uzoqdan boshqarish sistemalar - murakkab dastur, sistema va uskunalarini real holatda boshqarish va ularda ishlash imkoniyatlarini yaratuvchi maxsus sistemalar yordamida bilim olish yo'li. Uzoqdan boshqarish sistemalarning asosiy vazifasi o'quvchiga faqatgina amaliy bilimlarni berish. Simulyator, elektron darsliklar va o'quv dasturlar - bu asosan nazariy va amaliy bilimlarni kompyuter dasturlari orqali o'quvchilarga off-layn holatida olish yo'li. Simulyator va elektron darsliklar hozirgi kunda ta'lim sohasida juda keng qullanilyapti.

Test topshirish sistemalar - bu maxsus dasturlar yordamida o'quvchilarning amaliy va nazariy bilimlarni tekshirish uning asosiy vazifasi bu talabalar bilimlarini tekshirib ularni baholash. Internetning masofaviy ta'lim portali bu maxsus Internet saytlar (onlayn resurslar). Ushbu saytlarning asosiy vazifasi - ta'lim jarayonini tashkil qilish, yoki boshqa so'zlar bilan o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida elektron on-layn muloqotni o'rnatish, o'qituvchilarga o'quv materiallarni joylashtirish va o'quvchilarga shu ma'lumotlar bilan ishlashga hamda boshqa masofaviy ta'lim servislardan foydalanishga imkoniyat yaratish. IDC (<http://www.idc.com>) kompaniyaning ilmiy izlanish natijalari bo'yicha, global onlayn-ta'lim bozori 2000 yilda 2,2 milliard AQSH \$ ga teng bo'lsa, 2005 yilga kelib jahonda ta'lim sohasiga tegishli internet-dasturlar 18.5 milliard AQSH \$ ga teng sotilishi kutilmoqda. Nielsen-NetRatings kompaniyaning izlanishlari natijasida, 2000 yil mart oyida Internet foydalanuvchilar

soni 379 mln. ga teng boʻlgan boʻlsa ulardan 211 mln. internetning aktiv foydalanuvchilari. Ushbu kompaniya ma'lumotlariga koʻra eng aktiv foydalanuvchilar Janubiy Koreyada joylashadilar - bir oyda 2164 veb saxifani koʻrib chiqishadi (dunyo boʻyicha oʻrtacha 774 veb saxifa). Undan keyingi oʻrinlarda Singapur, Germaniya, Yaponiya va Kanada mamlakatlari turishadi. AQSH esa 7 oʻrinda. 2005 yilga Internet foydalanuvchilar soni 1 milliardga teng boʻlishi kutilmoqda. 135 million AQSH fuqorolari Internet xizmatlaridan doimiy foydalanmoqda boʻlib, 2002 yildagi har bir ishlatilgan dollarning yarimi Internet orqali ishlatilgan. Masofaviy ta'limni jarayonida quyidagilar qatnashishi shart, bular-masofaviy kurs avtori, metodist, oʻqituvchi (tyutor, koordinator), ruxshunos, administrator, dokumentovod, telekommunikatsiya va dasturiy ta'minot gruppasi hamda oʻquvchilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Talim sohada axborot texnologiyalarini rivojlantirishning ahamiyati//“Academia science” Ilmiy tadqiqotlar markazi oʻqituvchi ilmiy, uslubiy, metodik va badiiy jurnali ISSN (E) – 2181 – 1334
2. Anʼanaviy taʼlimning avfzal va noafzal tomonlari// Zamonaviy taʼlim tizimini rivojlantirish va unga qaratilgan kreativ gʻoyalar, takliflar va yechimlar mavzusidagi 16-sonli Respublika ilmiy-amaliy on-line konferensiyasi
3. Kredit modul tizimi: Maksud, moʻiyat va afzallik// Oliy taʼlim tizimida masofali taʼlimni joriy etishning texnik-dasturiy va uslubiy taminotini takomillashtirish istiqbollari Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi Karshi davlat universiteti

**BOLALARNI AQLIY RIVOJLANISHIDA SENSOR TARBIYANING
AHAMIYATI****Alimbayeva Muqaddas Baxadirovna**Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Maktabgacha ta’lim” fakulteti o’qituvchisi.**Boboyeva Madina Furqat qizi**

MAT 22/6 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishida sensor tarbiyaning ahamiyati haqidagi fikrlar bayon etilgan.

Kalit so’zlar: matematik tasavvurlar, raqamli iqtisodiyot, matematik ong, zamonaviy maktabgacha ta’lim, tenglik va tengsizlik, didaktik materiallar, geometrik shakllar, taqqoslash, hisoblash.

Abstract: This article discusses the importance of sensory education in the mental development of preschool children.

Keywords: mathematical imagination, digital economy, mathematical consciousness, modern preschool education, equality and inequality, didactic materials, geometrical forms, comparison, calculation.

So‘nggi yillarda jamiyatimiz taraqqiyot qilgan sari yoshlarimizga bo‘lgan e’tibor ham kun sayin oshib bormoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual moslashuvchanligi ularning ijodiy qobiliyatlarining rivojlanishi uchun keng sharoit yaratilmoqda. Erta yoshdan bolalarning ijodiy qobiliyatlari kurtak otishiga turtki bo‘luvchi harakatlar maktabgacha ta’lim tashkilotlaridan boshlanishi bejizga emas. Maktabgacha yoshidagi bolalarga aqliy tarbiya berish juda muhim ahamiyatga egadir. Aql keng ma’noda sezish va idrok etishdan boshlab to tafakkur va xayolni o‘z ichiga oladigan bilish jarayonlari yig‘indisidir. Maktabgacha yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalash bolalarning faol fikrlash faoliyatini rivojlantirishga kattalarning ma’lum maqsad bilan ta’sir ettirishidir. U bolalarga tevarak-atrofdagi olam haqida bilimlar berishni, ularni sistemalashtirishni bolalarda bilishga qiziqish uyg‘otishni, aqliy malaka

va ko'nikmalarni tarkib toptirishni, bilish qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Bolalarni maktabga tayyorlashda aqliy tarbiyaning roli ayniqsa kattadir. Bilimlar zaxirasini egallash, aqliy faollikni va mustaqillikni rivojlantirish, aqliy malaka va ko'nikmalarni tarkib toptirish maktabda muvaffaqiyatli o'qish bo'lg'usi mehnat faoliyatiga tayyorlanishning muhim shartlaridir.

Aqliy kamolot - bu yoshning o'sib tarbiyaning boyib borishi munosabati bilan tarbiyaviy ishlar ta'siri bolaning aqliy faoliyatida ro'y beradigan miqdor va sifat o'zgarishlarning majmuasidir.

Maktabgacha yoshidagi bolalarda bilim tez sur'atlar bilan boyib boradi, nutq shakllanadi, bola eng oddiy aqliy faoliyat usullarini egallab oladi. Maktabgacha yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishini ta'minlash ularning kelajakdagi butun faoliyati uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bola ijtimoiy muhit ta'sirida aqliy tamonidan rivojlanib boradi.

Maktabgacha yoshidagi bolalarning aqliy rivojlanishi faoliyat jarayonida, dastlab muomalada bo'lish, narsalar bilan bajariladigan faoliyat natijasida, keyin esa o'quv, mehnat, samarali faoliyatlar (rasm chizish, loy va plastilindan buyumlar yasash, aplikatsiya, qurish-yasash) jarayonida amalga oshirib boriladi. Bolaning aqliy rivojlanishga ta'lim va tarbiya samaraliroq ta'sir etadi.

Maktabgacha yoshidagi bolalarda aqliy tarbiya berishni to'g'ri tashkil etish ularning aqliy rivojlanish qonuniyatlarini va imkoniyatlarini bilish kerak.

Aqliy tarbiyaning vazifasi uning mazmuni metodi va tashkil etishiga qarab belgilanadi. Bolalarni maktabga tayyorlashda aqliy tarbiyalashning roli kattadir. Bolalarning bilimlarini egallab olishlari ularning aqliy faolligini rivojlantirish mustaqillik, aqliy malaka va ko'nikmalarni egallab olishlari ularning maktabda muvaffaqiyatli o'qishi va bo'lajak mehnat faoliyatiga tayyorlanishida manba bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni aqliy tarbiyalashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Bolalarda tabiat va jamiyat to'g'risidagi bilimlar sistemasini, imliy dunyoqarashini shakllantirish;
2. Bilishga doir ruhiy his tuyg'u jarayonlarini rivojlantirish: sezgi, idrok, xotira,

xayol, tafakkur, nutq.

3. *Bilishga qiziqish va aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish .*
4. *Aqliy malaka va ko'nikmalarini rivojlantirish.*

Maktabgacha yosh davri sensor jarayonlarni rivojlantirish davridir. Shuning uchun bu davrda sensor tarbiya muhim o'rin egallaydi. Sensor tarbiya hissiy bilish qobiliyatlarini shakllantirishga, sezgi idrokni takomillashtirishga qaratilgan pedagogik ta'sir sistemasidir. Sensor tarbiyaning maqsadi maktabgacha yoshidagi bolalarning sensor qobiliyatlarini o'stirishdan iborat. Sensor tarbiya qobiliyatlarni rivojlantirish uchun bolalar buyumning faqat nimagaishlatilishini, nomigagina bilish etarli bo'lib qolmay, balki ular buyumlarni chuqurroq idrok etishi, ularni ushlash, ular bilan muomalada bo'lganda xilma-xil sezgilar ishtiroketishi ham juda muhimdir, deb biladi.

Tarbiyachi sensor tarbiyaning ana shu tomonlariga alohida etibor berish, bolalarga tegishli topshiriqlar berish, buyumlarni bir joydan ikkinchi joyga olib qo'yishdan, ularga og'irligini his qilish, buyumni qo'lga olib, uning sirtini sezish va sifatini silliq yoki g'adir - budirligini, issiq yoki sovuqligini va shunga o'xshashlarni aniqlash kerak.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshidagi bolalarga ta'lim berish, ularda bilim, malaka, ko'nikmalarni hosil qilish shunday bir jarayonki, unda tarbiyachi bolalar oldiga ma'lum vazifalarni qo'yadi, ularda o'z tevarak atrofini o'rab olgan dunyo haqida to'g'ri tushinchalar hosil qiladi, ularga narsa hodisalar o'rtasidagi eng oddiy bog'lanishlarini tushuntirib beradi, ularni o'yin, o'quv, faoliyatida egallagan bilim va malakalardan foydalanishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ostonov J.Sh. Basic strategies for coping behavior in adolescents. E-Conference Globe 2021/7/26 275-277 c
2. Ostonov J.Sh. Coping behavior and its research style. Proceedings of 7th Global Congress on Contemporary Sciences & Advancements// Hosted online from, New York, USA//June 25, 2021. 237-239 b
3. Ostonov J.Sh. Socio-Psychological Basics of The Study of The Styles of Attitude in Coping by. Adolescents Middle european scientific bulletin Volume 13 June 2021. B. 442-446

4. Остонов Ж.Ш. Изучение копинг-стратегий и психологических защит у подростков в трудных учебных ситуациях. Вестник интегративной психологии // - Ярославль, 2021. Выпуск 22. С.144-146
5. Остонов Ж.Ш. Концепция копинга: определение, функция и виды. Вестник интегративной психологии // - Ярославль, 2020. Выпуск 22. С.279-281
6. Остонов Ж.Ш. Ўсмирларда психологик ҳимоя ва копинг хулқ-атвор омиллари намоён бўлишининг ўзига хос хусусиятлари. Psixologiya jurnali. 2021 й. 4-son. 66-73 b
7. Остонов Ж.Ш. Факторная структура копинг-поведения подростков. Психология илмий журнали. 2020. № 4. Б.47-50
8. Остонов Ж.Ш. Копинг-ресурсы личности и адаптационный потенциал. Мактабгача таълимда компетенциявий ёндашувлар: истиқболлар, муаммолар ва ечимлар Республика ма
9. Elov Z.S. O‘smirlik davrida shaxs xulq-atvorida kuzatiladigan reaksiyalarning psixologik ta’siri. science and education scientific journal volume 3, issue 3 march 2022 442-447
10. Elov Z.S. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. O‘quv-metodik qo‘llanma. 2021. Buxoro 1-164.

MAKTABGACHA YOSHDAGI VA BOSHLANG'ICH SINIF BOLALARDA EKOLOGIK TA'LIM TARBIYANING MAQSAD VA MOHIYATI

Xudoyberganova Shaxodat Baxtiyor qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti,

Maktabgacha ta'lim fakulteti talabasi

Xudoyberganovashaxodat1999@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ekologik tarbiyaning bosh maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda atrof-muhit va uning muammolari haqida ongli munosabatni hamda ular bo'yicha optimal yechimlar toppish to'g'risidagi bilim, ko'nikma va malakalarini shakillantirishdan iborat. Shu ma'noda maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiya maqsadi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ekalogiya, madaniyat, tarbiya, ekologik tarbiya, falokat, inqiroz, musiqa ekologiyasi.

Аннотация: В данной статье основной целью экологического образования является формирование у дошкольников представлений об окружающей среде и ее проблемах, а также знаний, умений и навыков по поиску оптимальных решений для них. В этом смысле в статье анализируются цели экологического воспитания в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: экология, культура, образование, экологическое образование, катастрофа, кризис, музыкальная экология.

Abstract: In this article, the main goal of environmental education is to form preschool children's awareness of the environment and its problems, as well as the knowledge, skills and abilities to find optimal solutions to them. In this sense, the article analyzes the purpose of environmental education in preschool educational organizations.

Key words: ecology, culture, education, environmental education, disaster, crisis, music ecology.

Ilm-fanning maxsus yo'nalishi sifatida ekologiya 19-asrda paydo bo'ldi. O'sha paytda u zoologiyaning faqat bir qismi edi va hayvonlarning, jamoalarning bir-biri bilan

va atrof-muhit bilan munosabatlarini ko'rib chiqdi. "Ekologiya" so'zining o'zi nemis tabiatshunosi Ernst Gekkel tomonidan yaratilgan. Sifatida aniqlandi tirik organizmlarning atrof-muhit bilan va o'zaro aloqalari haqidagi fan. Yunon tilidan tarjima qilingan "ekologiya" - bu uy, turar joy haqidagi fan ("oikos" - uy, "logos" - fan). Endi bu yo'nalish biologik yoki klassik ekologiya deb nomlanadi. Albatta, ekologiya oson fan emas. Ammo buni tushunish va ekologik ta'lim sohasida mazmunli ishlash uchun avval amerikalik olim Barri Kommoner tomonidan ommabop shaklda tuzilgan to'rtta qonunni eslab qolishingiz kerak:

Ushbu qonunlar asosan bizning mavjudligimizni belgilaydi, garchi biz ko'pincha bunga shubha qilmasak ham. Atrof-muhit to'g'risidagi ma'lumotlar hayotimizga tobora ko'proq qo'shilmoqda, ammo biz uni har doim to'g'ri baholash uchun etarli ma'lumotga ega emasmiz. Ba'zan atrof-muhitga har xil chiqindilar miqdori to'g'risida odatdagi ma'lumotlar yoki tinch kunlarda havoning ifloslanishi ko'payishi to'g'risida ogohlantirish vahima keltirib chiqaradi va haqiqiy vaziyatga aloqador bo'lmagan turli xil mish-mishlarni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, biz atrof-muhitga zarar etkazadigan manbalar yaqinida yashaymiz, ularning sog'lig'imizga ta'sirini bilmaymiz, transport vositalarining ifloslanishi ko'p bo'lgan avtomobil yo'llari yaqinida sabzavot etishtiramiz, kanalizatsiya quvurlari yonidagi daryolarda suzamiz va baliq tutamiz, bog'imizni katta qilib o'stiramiz. pestitsidlarning miqdori, biz o'zimiz uylarimiz yonida axlatxonalarni yaratamiz va boshqa ko'p narsalarni qilamiz, bu hech qanday holatda bo'lmasligi kerak. Shu bilan birga, biz davlatga ta'sir o'tkazishga ishonamiz atrof-muhit faqat hukumat qila oladi, lekin o'zimiz emas va hech narsa bizga bog'liq emas. Ushbu nuqtai nazar, asosan, shu bilan bog'liq uzoq vaqt aksariyat ta'lim muassasalarida ekologiya uchun joy yo'q edi. Bundan tashqari, aynan iste'molchilarning tabiatga bo'lgan munosabati, uni o'zingizning xohishingiz bilan zabt etish va yaxshilash istagi tarbiyalangan. Bunday lavozimlarda tarbiyalangan kattalar endi atrof-muhitga nisbatan qarashlarini o'zgartirish juda qiyin. Umid yosh avlodga, biz uni yangicha tarbiyalashimiz kerak.

Jamiyat rivojlanishi bilan ekologiya tobora ko'proq ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, bizning asrimizda tabiiy fanlar doirasidan chiqib ketdi. Yigirmanchi asrning o'rtalarida ekologiya ixtisosligidan qat'iy nazar barcha odamlar orasida keng ommalashdi. Bu

odamlarga omon qolish, yashash muhitini mavjud bo'lish uchun maqbul qilishiga yordam beradigan fanga aylandi. Afsuski, jamiyat buni odamlarning tabiatga bo'lgan munosabatining salbiy oqibatlari allaqachon ko'rinib turganda, sayyorada deyarli hech qanday tabiatning hech qanday burchagi qolmaganida, yashash joyining holati ko'plab odamlarning sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatganida tushundi.

So'nggi yillarda ekologiyaning yangi yo'nalishlari jadal rivojlanmoqda - jamiyat va tabiat o'rtasidagi aloqalarni ko'rib chiqadigan ijtimoiy ekologiya, amaliy ekologiya, inson ekologiyasi, video ekologiya va boshqalar. "Organizm - atrof-muhit" muammosidan ekologiya "inson - tabiat" muammosiga yaqinlashdi. Rivojlanishning ushbu bosqichida biz ekologik ta'limning rolini va zarurligini juda erta yoshdan boshlab angladik. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologik ta'lim mazmunini tanlashda ekologiyaning turli yo'nalishlari mavjudligi hisobga olinadi. Biz ekologiyaning g'oyaviy ahamiyatini, shuning uchun uning hayotning barcha jabhalari - tarix, madaniyat, geografiya va boshqalar bilan bog'liqligini unutmasligimiz kerak. Shu bilan birga, ushbu tushunchaning chegaralarini buzmaslik kerak, uni hech qanday sababsiz moda yo'nalishi sifatida qo'llash kerak. Hozirgi kunda "ekologiya" so'zi nihoyatda ommalashib ketdi va qoida tariqasida biz uchun unchalik yoqimsiz bo'lgan "falokat", "xavf", "inqiroz" kabi so'zlar bilan birgalikda ishlatilmoqda. Bundan tashqari, ushbu kontseptsiya yuqorida aytib o'tilgan "ruh ekologiyasi", "musiqa ekologiyasi", "nutq ekologiyasi", "madaniyat ekologiyasi" iboralarida, ko'pincha asl ma'nosidan butunlay uzoqroq bo'lgan yangi ma'noga ega bo'ldi. Albatta, ushbu atamalarning har biri o'ziga xos ma'no yukini ko'taradi, ammo "ekologiya" so'zi ko'pincha moda, chiroyli ovoz uchun ishlatiladi. Shunday qilib, "qalb ekologiyasi" (ya'ni axloq, axloq muammolari) muammolari bilan shug'ullanib, o'qituvchilar o'ta muhim tarbiyaviy tomonga - shaxsni shakllantirishga, shu jumladan, bolaning tabiatga, atrofdagi olamga munosabatini shakllantirishga to'xtaladilar. Ammo ekologiya fan sifatida unga hech qanday aloqasi yo'q. Shubhasiz, axloqiy tamoyil b olani ekologik tarbiyalash uchun juda muhimdir, ammo bu juda muhim bo'lsa ham, uning jihatlaridan biridir. Bundan tashqari, tabiatning barcha qonunlari inson nuqtai nazaridan axloqiy emas. Inson mukammal axloqiy fazilatlariga ega bo'lishi mumkin, ammo tabiat qonunlarini bilmagan holda, u ekologiyaga qarshi harakatlarni amalga oshiradi. Masalan,

inson axloqi qonunlariga rioya qilgan holda, bola uyasidan tushgan jo'jasini qutqarish uchun uni qo'llariga oladi. Shundan so'ng, ko'p hollarda, jo'ja o'ladi. Binobarin, axloqiy fazilatlarni elementar ekologik bilimlar bilan birlashtirish kerak, shundagina insonning tabiatga bo'lgan xatti-harakatlari ekologik jihatdan maqsadga muvofiq bo'ladi.

2017 — 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni so'zsiz amalga oshirish, respublika hududlaridagi ekologik muammolar echimiga ta'lim tizimini joriy qilish bilan hissa qo'shish, o'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik savodxonligini oshirish, ekologik ongi va ekologik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, ekologik ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish maqsadida Vazirlar Mahkamasi bir nechta qaror qabul qildi shulardan "Ta'lim to'g'risida"gi va "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq uzluksiz ta'lim tizimida ekologik ta'limni rivojlantirishning asosiy tamoyillarini belgilash, ularni ta'lim-tarbiya jarayoniga izchillik bilan bosqichma-bosqich tatbiq qilish va shu asosda ekologik ta'limning samaradorligini yangi bosqichga ko'tarish.[1]

Dunyodagi ekologik muammolarning dolzarbligini hisobga olgan holda maktabgacha yoshdagibolalarni ekologik tarbiyalashda uzviylikni ta'minlash tizimini takomillashtirish munosabatlari markazi sifatida shaxsiy madaniyatining asosini anglab etishi sharoit yaratish alohida ahamiyat kasbetadi.

Maktabgacha va maktabning boshlang'ich sinf yosh davri, jamiyatning jismoniy, hissiy, axloqiy, estetik, ma'naviy shakllanishi bosqichida bo'lganligi uchun ijtimoiy hayotga moslashmagan bolalik deb nomlangan inson rivojlanishining bir davridir. Ushbu xususiyatlar tufayli jamiyatning buqatlami tabiatga, jamiyatga va o'z ichki dunyosiga shaxsni shakllantirishga hissa qo'shadigan barcha ijtimoiy institutlaridan alohida e'tibor va munosabatni talab qiladi. Ta'lim-tarbiya nuqtai nazaridan faqat maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabning boshlang'ich sinfi o'rtasidagi uzviylik asosida bo'ladigan yaxlit pedagogik jarayonni tashkil etishni taqozo etadi.

MTT tarbiyalanuvchilari bog'chada olgan bilimlarini boshlang'ich sinfga chiqqanlarida uzviylik asosida ekologik bilimlarini yanada mustahkamlaydi. Bu esa o'z o'rnida bolalarni atrof- muhit va uning muammolari haqida ongli munosabatni hamda ular

bo'yicha optimal echimlar topish to'g'risidagi bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantiradi. Mazkur maqsadni amalga oshirish uchun bir qator vazifalarni hal qilishga to'g'ri keladi.

- MTT tarbiyalanuvchilari va boshlang'ich sinf o'quvchilarga ekologik tarbiya berishda ularning yashab turgan muhiti va boyliklarini tejab-tergashga, ularni ongli ravishda muhofaza qilishga o'rgatish.
- Ekologik madaniyatni shakllantirish.
- MTT, maktab, mahalla, oila hamkorligini yo'lga qo'yish.

MTT tarbiyalanuvchilari va boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ta'lim – tarbiyani shakllantirishda quyidagi jihatlarga alohida e'tibor berishimiz lozim:

- atrofni ifloslantirish inson sog'lig'iga zararligini;
- yong'in oqibatlarining tabiatga zarari va yong'in chiqmaslik chora-tadbirlarini ko'ra bilishlikka o'rgatish;
- tabiat boyliklaridan oqilona foydalanish, daraxtning shoxini sindirmaslik, uning mevasidan insoniyat foydalanishligi, haqidagi bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

Ekologik savodxonlikni shakllantirish. Bunda MTT tarbiyalanuvchilari va boshlang'ich sinf o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishda hayotiy misollardan foydalangan holda olib borish samarali hisoblanadi.

- dam olishga chiqilganda o't-o'lanlarning payxon qilinishi va bu joylarda shisha siniqlarining qolishi jamiyat, tabiat va kishilar salomatligiga ta'siri oqibatlari haqida bolalar va o'quvchi ongida tasavvurlarni shakllantirish;
- daraxtlar, o'simliklar olamiga va hayvonlarga nisbatan muhosasizlik bilan munosabatda bo'lish oqibatlarining tabiat va jamiyatga zararli ta'sirini bolalar va o'quvchi ongiga singdirish;
- barcha ta'lim faoliyatlarida, tabiatshunoslik fanlarni o'qitishda ekologik ta'lim — tarbiyani olib borish;
- sinfdan tashqari mashg'ulotlarda va ekskursiya hamda sayohatlarda ekologik tarbiyani olib borish;

Uzluksizlik, bolalar ularning rivojlanishi, tarbiyasi va turli ta'lim tashkilotlari bilan turli

bosqichlarda ta'lim olish o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rnatish imkonini beradi; bu yillar davomida to'plangan barcha ijobiy holatlarni saqlab qolish asosida bolaning muhim vakolatlarini yaxshilashgayordam beradi; bu butun dunyo bilan birligini his qiladigan to'liq, to'laqonli shaxsning shakllanishini ta'minlaydi. Maktabgacha yoshdagi va boshlang'ich sinf bolalarda ekologik ta'lim uzviyligini jadvalda ko'rib turganimizdek barcha, ta'lim turlarini (masalan, tabiiy geografiya, botanika, zoologiya, fizika va boshqa tabiiy fanlar) orasidagi uzviylik, ta'limning keyingi turi mazmuni avvalgisini qisman takrorlab, mazmun jihatidan uzviy bog'langan holda uning keyingi ta'lim turlarida takomillashgan holda davom ettirishimiz lozim. Shuningdek bog'chada tabiatshunoslik fanini ta'lim faoliyatida mavzular aro, fanlararo yoki predmetlar aro uzviy bog'lab o'rgatish bolalarni kelajakda maktabda oladigan bilimlariga zamin yaratadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasida Ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 27 maydagi 434-son qarori 3 bob
2. «Ilk qadam» tayanch dasturi. – T., 2018
3. Ijtimoiy axborot ta'lim portali: www.ziynet.uz.
4. Respublika bolalar kutubxonasi: www.kitob.uz.
5. <https://ru.wikipedia.org>

IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH

Buxoro Viloyati Romitan tumani

41-IDUM

Ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Muxamadova Marjona O'ktam qizi

Annotsiya: mazkur maqolada iqtidorli va bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlash xususida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zi: Ta'lim tarbiya, ped texnologiya, usullar

Ulg'aygan sari bolalarda aqliy salohiyatini o'sib borishini kuzatish mumkin. Xayotining birinchi 10 yilligida bolalar aqliy faoliyatining eng qiyin davri, ko'plab yangiliklarni o'zlashtirish, his– hayajonga to'la davr bo'ladi. Bundan tashqari bolalar yoshligi tufayli nerv sistemasi sezgir bo'ladi. Xatto oddiy hisoblagan xolatlarimiz ham ularning tez qabul qilishiga jiddiy tahsir ko'rsatishi mumkin. Bolalarni iqtidori turli yoshlarda namoyon bo'ladi. Agar bolaning konkret rivojlanish vaqti o'tkazib yuborilsa, bu kelajakda uning iqtidorini rivojiga to'sqinlik qiladi.

Bola iqtidorini sezgan ota– ona va o'qituvchilar, bunday bolani e'tiborsiz qoldirmasliklari kerak, chunki kelajakda u o'zini qandaydir iqtidorini ko'rsatishi mumkin.

O'z tengdoshlaridan ilgari ketgan o'quvchilar qiyinchilik ko'rmaydi, degan xayol noto'g'ri, bunday bolalarni uyda va maktabda ko'p qiyinchiliklar kutadi. Ko'pincha bolalar ularni aqliy faollashuvi ota– onalarning qo'rquvi va bezovtalanishiga sabab bo'ladi, asosiysi bolalarga buni bildirmaslik kerak. Boshqa oilalarda bolalariga berilgan iqtidor ularni yaxshi kelajagini tahminlaydi. Bolalarni rag'batlantirishadi va ular bilan g'ururlanishadi. Bunday bolalarda o'ziga yuqori baho qo'yish va mensimaslik holati yuzaga kelishi mumkin. Iqtidorli bolalarni o'qitishda ehtiyot bo'lish zarur. Ular atrofdagilarni qo'llashi va tanqidiga juda sezgir bo'lishadi. Oila sharoitida ham iqtidorli bolalarni «g'alatiroq» hisoblashlari mumkin.

Shunday qilib iqtidorli bolalar aqliy salohiyatining boshlangich davridayoq muammolarga duch kelishadi. Ularni nafaqat uyda balki maktabda ham tushunmasliklari mumkin. Maktabda ularni boshqa bolalar bilan birga o'qitilishi, achinarlisi ular bilgan, ularga endi qizig'i yo'q mavzularni o'qitilishi zeriktiradi. 1- sinfdan ular o'qish, yozish va hisobni biladilar, boshqa o'quvchilar alifbe va hisob – kitobni o'rgangunga qadar iqtidorli bolalar bekorchi bo'lib qoladilar. Albatta hammasi pedagog mahoratiga bog'lik, lekin qanchalik pedagog alohida yondashuv bilan butun sinfga dars o'tmasin, u kuchli o'quvchilargagina diqqat – e'tiborini qaratishi qiyin. Aqlli va faol o'quvchi o'qituvchining diqqatini berilgan vazifalarni tez va oson bajarishi bilan qaratib, o'qituvchi va tengdoshlariga og'irligi tushishi mumkin. Bunday o'quvchilardan kamroq dars so'ralishi kuzatiladi, faolligi kerak emasligini ko'rgan o'quvchi boshqa predmetlarga chalg'ishi bilan o'qituvchining mamnuniyatsizligini keltirib chiqaradi. Bora – bora o'qishni sevuvchi faol bola maktabda o'zini ortiqcha sezadi va maktab unga kerakmasdek bo'lib qoladi. Muammoning sababi, iqtidorli bola bilimga chanqoqligi tufayli ko'proq mahlumot olishni va ko'proq dars o'zlashtirishni hohlaydi, o'rta ta'lim maktabi dasturi esa u hohlagan bilimni berishga qodir emas.

Iqtidorli bolalarga alohida yondashilmasa oxir- oqibat o'rta maktab talabiga javob beradigan bo'lib qoladi. Natijada uning mustaqil fikrlashi, bilimga chanqoqligi va real imkoniyatlari e'tibordan chetda, talabsiz qoladi.

Odatda iqtidorli bolalardan, boshqa bolalarga nisbatan ko'proq talab qilinadi. Bunday bolalarda shu davrda tengdoshlari bilan qiyinchiliklar tug'ilishi, boshlang'ich maktabni tugatayotganda boshqa bolalar ularni o'zlaridan uzoqlashtirib, hatto xafa qiladigan laqablar ham qo'yishadi, bunday vaziyatda iqtidorli bolalar jamoadan ajralib qolmaslik uchun ulardan ortiqroq bilishi va harakatchanligini ko'rsatmaydi.

O'rta ta'lim maktabida o'qishga halaqit qiladigan iqtidorli bolalarni asosiy ko'rsatgichlaridan biri ular uchun berilgan oddiy vazifalarni bajarmasligi va o'qishga qiziqish yo'qligidir. Bunday bolalar o'zlari bimalol o'zlashtiradigan mashg'ulotlarni kimdir boshqarishini hohlamaydilar, hatto boshqarilsa xafa ham bo'ladilar.

Iqtidorli bolalarni o'qitishni birgina yo'li iqtidorli sinflar yoki maktablarni tashkil qilinishidadir. Shundagina iqtidorli bolalar maktabni tezroq tamomlab, tezroq o'zlari

hohlagan oliygohlariga kirishlari mumkin. Bu ularga oldilariga qo‘ygan maqsadlariga tezroq erishishlariga sabab bo‘ladi. Iqtidorli bolalar o‘z oldilariga qo‘ygan maqsadlarga erishishi, Vatanimiz kelajagi va ravnaqi uchun salmoqli hissa bo‘ladi.

O‘QUVCHILAR BILIMIDAGI BO‘SHLIQLAR BILAN ISHLASH

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” gi Qonuni, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” va “2004-2009 yillarga mo‘ljallangan maktab ta’limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi” da belgilangan vazifalar negizida eng muhim vazifa – yoshlarga ta’lim-tarbiya berish yotadi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 16 avgustdagi 390-sonli “Umumiy o‘rta ta’lim davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida” gi qarori va 2005 yildan boshlab o‘quv dasturlarining modernizatsiya qilinishi, davlat ta’lim standartlarining takomillashtirilishi yoshlarga ta’lim-tarbiya berishning muhim vazifalarini belgilab bermoqda.

Yoshlarning ta’lim-tarbiyasi bugungi kungacha va bundan keyin ham eng muhim masala bo‘lib qolaveradi. Shunday ekan, maktablarimizda ta’lim olayotgan o‘quvchilar bilim, ko‘nikma va malakalarining minimal talablari – davlat ta’lim standartlarini to‘liq o‘zlashtirib olishlariga erishish biz pedagoglar va rahbar xodimlar uchun muhim vazifadir. Viloyatda ta’lim oluvchilarning bilim samaradorligi qisman bo‘lsada, yildan-yilga o‘sib bormoqda. Lekin shuni tahkidlash joizki, o‘quvchilarimizning bilim darajasi viloyat bo‘yicha o‘rtacha hali 80%ga ham yetmagan. Ayrim ta’lim muassasalarida 60% va undan ham past, ayrim sinflar yoki ayrim fanlarni oladigan bo‘lsak, o‘quvchilar bilimini DTSga moslik darajasi qoniqarsiz ahvolda ekanligi tahlillar orqali kelib chiqmoqda. O‘quvchilar bilimida bo‘shliqlar paydo bo‘lishi, zudlik bilan uni bartaraf etish choralari ko‘rishni taqozo etmoqda. O‘quvchilar bilimidagi bo‘shliqlarni bartaraf etishning turli choralari mavjud bo‘lib, ular bilan yakka yoki guruh shaklida mashg‘ulotlar olib borish, mavjud kuni uzaytirilgan guruhlar (KUG) mashg‘ulotlaridan foydalanish, uyga vazifa berish orqali qo‘shimcha topshiriqlarni bajartirish kabilar shular jumlasidandir.

Tajribalardan, olib borilgan nazorat ishlari va uning tahliliy ma'lumotlaridan kelib chiqib, o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha eng qulay va samarali usullar bilan qo'shimcha mashg'ulotlar olib borish usuli ekanligi ayon bo'ldi.

Biz quyida ana shu usul bo'yicha amalga oshirilishi zarur bo'lgan ishlar bo'yicha metodik maslahatlar beramiz.

O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish masalasi quyidagi tartibda olib boriladi:

1. Elektron jadvallar orqali o'quvchilarning chorak davomida qaysi mavzularni o'zlashtira olmayotganliklari va bular qaysi o'quvchilar ekanligi aniqlab olinadi.
2. O'quvchilar ro'yxati va ularning chorak boshidagi bilim samaradorligi "Qo'shimcha mashg'ulotlar jurnali" ga kiritiladi.
3. O'qituvchi tomonidan o'quvchilar o'zlashtira olmagan mavzular bo'yicha choraklik reja tuzib olinadi.
4. Qo'shimcha mashg'ulotlar jadvali tuziladi.
5. Qo'shimcha mashg'ulot olib borish uchun konspekt yoziladi.
6. Mashg'ulot olib boriladi.
7. Qo'shimcha mashg'ulotlarning chorak davomidagi o'zgarishlari bo'yicha hisobot qilinadi.
8. O'quvchilar tomonidan mavzularni o'ta past o'zlashtirilishiga o'qituvchining tajribasi yetarli bo'lmagan holatlar aniqlanganda ularga metodik ko'mak berish uchun metodistlardan yoki metodbirlashmaning tavsiyasiga ko'ra tajribali pedagoglardan biriktirib boriladi.

O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni aniqlash:

O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni aniqlashning eng qulay usuli ularni maxsus elektron jadvallar orqali amalga oshirishdir.

Buning uchun o'qituvchi (yoki rahbar, tashqi nazorat vakili) tomonidan chorak davomida o'tilgan mavzular bo'yicha sinov ishlari o'tkaziladi, sinov ishlari test olish, yozma ish, amaliy mashg'ulot o'tkazish, normativ topshirish, bilimlar attestatsiyasi va hokazolar orqali amalga oshiriladi.

Bu bilan o'quvchining bilimida bo'shliq paydo bo'lishiga tahsir etuvchi omillarga:

- Maktabda yaratilgan sharoit.

- Maktabning o‘quv moddiy bazasi.
- Darslikning yetishmasligi.
- O‘qituvchi kasb-mahoratining yetishmasligi.
- Mavzularning murakkabligi.
- Fanlar buyicha mutaxassislarning yetishmasligi.
- Amaliy mashg‘ulotlarni o‘tkazish anjomlari va laboratoriya jihozlarining yetishmasligi.
- O‘quvchi uyining maktabdan uzoqligi.
- Ota-onasining o‘quvchi o‘qishiga befarqligi.
- O‘quvchi xotirasining zaifligi.
- Dars davomidagi kayfiyati.
- Salomatligi.
- Darslarga to‘lq qatnashmasligi.
- O‘quvchini uy vazifalarini bajarmasligi.
- O‘quvchini o‘qishga nisbatan pul topish uchun harakatlarini ustunligi.
- O‘quvchini oilaviy sharoitini yetarli emasligi.
- Jamiyatda noqobil oilalarning borligi.
- Ommaviy axborot vositalari, turli kompg’yuter o‘yinlarini mavjudligi va ular bilan band bo‘lib qolishlari.
- O‘quvchilarning sinf va yozma ish daftarlarini munatazm tekshirilmasligi;

O‘quvchilar kundalik daftarlari orqali ota-onalar, sinf rahbarlari hamda fan o‘qituvchilari hamkorligining yaxshi uyushtirilmaganligi va boshqalar kabi omillarni qo‘shib hisobga olib borilsa va shu asosda reja tuzilsa, o‘quvchilar bilimidagi bo‘shliqlarni to‘ldiri osonlashadi.

Bilimida bo‘shliqlari paydo bo‘lgan o‘quvchilar ro‘yxatini tuzish.

Bilimida bo‘shliqlar paydo bo‘lgan o‘quvchilar miqdorini ular bilim samaradorligini hisobga olgan holda aniqlashning qathiy mezonini belgilash maqsadga muvofiq emas.

Chunki ayrim sinflarda bilimi past o‘quvchilarning o‘rtaa bilim samaradorligi 80%dan yuqori bo‘lishi mumkin yoki aksincha 60% dan past bo‘lishi mumkin.

Qo‘shimcha mashg‘ulotlar uchun choraklik reja tuzish

O‘qituvchi o‘quvchilar bilan olib boriladigan qo‘shimcha mashg‘ulotlar uchun har chorakda alohida reja tuzadi va maktabning o‘quv-tarbiyaviy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari tomonidan tasdiqlanadi (bilimida bo‘shlig‘i bo‘lmagan sinf yoki fanlar bundan mustasno).

O‘qituvchi rejani tuzishda sinov natijalari tushirilgan 1-elektron jadvallarning vertikal va gorizontal yo‘nalishidagi natijalarini hisobga oladi.

Gorizontal yo‘nalishi bo‘yicha o‘quvchining ismi-sharifini belgilab olsa, vertikal yo‘nalishdan ularning o‘zlashtira olmagan mavzulari hamda BKMLarini aniqlaydi. Buning uchun o‘qituvchi test savollarini tayyorlashda foydalanilgan mavzular va BKMLar ro‘yxatini tuzib olishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. Demak, har chorak oxirida o‘tkaziladigan nazorat ishlari uchun tayyorlangan testlar mavzulari va BKMLari ro‘yxatini tuzib boriladi.

Qo‘shimcha mashg‘ulotlar jadvalini ishlab chiqish

O‘quvchilar bilimidagi bo‘shliqlarni to‘ldirish mashg‘ulotlari uchun choraklik jadval tuziladi va maktabning o‘quv-tarbiyaviy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari tomonidan tasdiqlanadi.

Jadvalga muvofiq boshlang‘ich sinflarda haftasiga 2-3 soat (1 yilda 78 soat), yuqori sinflarda haftasiga 1 soat (1 yilda 34 soat) qo‘shimcha mashg‘ulotlar olib boriladi va har bir o‘qituvchi o‘zining pedagogik ish yuklamasi rejasida oyma-oy belgilab boradi hamda oylik hisobotida qayd etadi.

Mashg‘ulot olib borish tartibi

O‘qituvchi tomonidan o‘quvchilarning o‘zlashtirishlari qiyin kechgan mavzular 1-elektron jadvali (yoki boshqa usul) orqali aniqlab olingandan so‘ng mashg‘ulot boshlangunga qadar qaysi o‘quvchiga qaysi mavzu bo‘yicha qo‘shimcha bilim berish kerakligi belgilab olinadi va o‘z konspektida buni aks ettiradi.

Mashg‘ulot boshlangandan so‘ng o‘qituvchi o‘quvchiga avvalgi chorak davomida o‘zlashtira olmagan mavzulari bo‘yicha qo‘shimcha tushunchalar, topshiriqlar, mashqlar va uyga vazifalar beradi. Vazifalar hamda o‘quvchi tomonidan qo‘shimcha topshiriqlarni hafta davomida qanday o‘zlashtira olishlari kelgusi haftaning shu kuni so‘raladi.

Mashg'ulotlar haftada bir soat olib borilishi ko'zda tutildi. Sababi shundaki, o'qituvchi va o'quvchilar uchun qo'shimcha yuklamalar ortib ketishi ham ularning charchashiga olib keladi, ish faoliyatini susaytiradi, qolaversa, o'quvchi faqat 1 ta fandan bilimida bo'shlig'i bo'lmay, bir necha fandan past o'zlashtirsa uning uchun qo'shimcha mashg'ulotlar soni haftasiga 2, 3 soat va undan ortiq ham bo'lishi mumkin.

Ana shularni hisobga olib qo'shimcha mashg'ulotlarni 1 ta sinfda haftasiga bir soat qilib belgilanadi va chorak davomida olib boriladigan 8 soat mashg'ulot uchun jurnalda ham 8 ta joy (katakalar) ajratiladi.

O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirliklarining 2005 yil 26 dekabrda 315-sonli va 4984-sonli qo'shma buyrug'ining 1-ilovasidagi "Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilari hamda rahbar xodimlarining ish yuklamasini belgilash va taqsimlash bo'yicha yo'riqnoma"da belgilab berilgan fan o'qituvchilari yillik ish yuklamasining oylar bo'yicha taxminiy taqsimotini 1-bandida o'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish uchun bir yilda 34 soat belgilangan. Shuni hisobga olib, har bir qo'shimcha mashg'ulotning davomiyligi to'liq 45 minutdan iborat bo'lishi shart.

5- sinflarda esa haftasiga 2 soat belgilash zarur bo'ladi.

Qo'shimcha mashg'ulotlarning choraklik yakunini amalga oshirish

Chorak yakunida o'quvchilarning o'zlashtirishlarini aniqlash uchun sinov o'tkaziladi. Sinov ishlari test, yozma ish, amaliy mashg'ulot, normativ topshirish va boshqalar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Sinf uchun tayyorlangan topshiriqlar faqat o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilmagan va o'qituvchi tomonidan qo'shimcha mashg'ulotlarda hisobga olingan mavzular bo'yicha tuziladi. Sinov ishlari kim tomonidan o'tkazilishi qat'iy belgilab qo'yilgani mahqul. Sinov natijalari jurnalga yozilib, o'quvchining chorak boshidagi bilimi bilan taqqoslanadi. Har bir o'quvchining bilimini o'sish yoki pasayishi tahlil qilinadi.

Sinflar bo'yicha o'rtacha samaradorlik aniqlanadi.

O'qituvchi tomonidan hisobot shakli tayyorlanadi va maktabning o'quv-tarbiyaviy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosariga rasman topshiradi. Direktor o'rinbosari har bir sinf bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar natijalarni (hisobotlarni) belgilangan tartibda nazorat

daftariga qayd etadi. Har chorak yakunida, yarim yillik va yillik o'zgarishlar dinamikasini ishlab chiqadi va ekranda yoritib boradi.

O'quvchilar bilimidagi bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar natijasida erishilgan yutuq va kamchiliklarni aniqlash uchun o'quv yilining har choragi, yarim yili va yil yakunida quyidagi jadval asosida tahlil qilish va hisobotlar tayyorlash kerak bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

ona tili metodikasi, ona tili darsligi

NOAN'ANAVIY DARSLARDA INTERFAOL USULLAR

Rajabova Maftuna Tolmas qizi

Buxoro viloyati, Romitan tumani

41-IDU maktabi

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Noan'anaviy darslarda interfaol usullardan foydalanish va ularning ahamiyati

Kalit so'zlar: noan'anaviy dars, interfaol usul, anogramma, xotira mashqi, teskari test.

Ta'lim jarayonida darslar mazmuniga ko'ra an'anaviy va noan'anaviy shaklda bo'ladi. An'anaviy dars tizimidan farqli ravishda nostandart tashkil etiladigan darslar noan'anaviy darslar deb yuritiladi.

O'qituvchi noan'anaviy darslar tashkil etish davomida turli xil interfaol usullardan foydalanadi va ulardan foydalanishda quyidagi talablarning bajarilishiga alohida e'tibor qaratadi:

- interfaol usullar o'quv predmeti dasturida berilgan mavzularga mos, ta'limni rivojlantiruvchi maqsad vazifalarni hal qilishga yo'naltirilgan bo'lishi;
- amalga oshirilayotgan usullar tuzilishi jihatdan mantiqan ketma-ketlikda bo'lishi;
- mashg'ulot davomida interfaol usullarni tashkil etish va o'tkazish tamoyillariga amal qilish va kam vaqt davomida kutilgan samarali natijalarga erishish.

Interfaol usulli darslardan samarali foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratiga bevosita bog'liqdir. Kuzatishlar dars jarayonida bunday usullardan foydalanish ijobiy natijalar berayotganligini ko'rsatmoqda.. Quyida interfaol usullardan ba'zi namunalar berishni lozim topdik.

“Anogramma” usuli. Ona tili fanining sinonimlar mavzusini o'tish jarayonida qo'llanilganda o'quvchi sinonimik qatordan 1 daqiqa ichida begonasini aniqlab , ostiga chizish tavsiya etiladi. Masalan, shay, muhayyo, ayyor, taxt, hozir. Samara, foyda, natija, hosila, zarar. Bu usul o'quvchilarda

tezkor fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Fikrni bir joyga to'plashga undaydi. Bu ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitishda foydalanish samarali natija beradi.

“Muqobillar maqbuli” usuli. Bu usuldan ona tili va adabiyot darslarida samarali foydalanish mumkin:

-ona tili darslarida kirish so'zlar mavzusini mustahkamlashda qo'llash mumkin, kirish so'zning qaysi guruhga oidligini aniqlab, uning mazmuniy tavsifi o'quvchi tomonidan belgilanishi lozim.

1	Darhaqiqat	Fikrni xulosalash	2
2	Xullas	Tasdiq	1
3	Ehtimol	Quvonch	4
4	Xayriyat	Gumon –taxmin	3

Adabiyot darslarida esa lug'atlar bilan ishlash jarayonida ijobiy natija beradi, o'quvchining xotirasini mustahkamlaydi.

“Zakovatli zukko” usuli. “Zakovatli zukko” metodi o'quvchilarda tezkor fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, shuningdek, ularning tafakkur tezliklarini aniqlashga yordam beradi. Metod o'z xohishlariga ko'ra shaxsiy imkoniyatlarini sinab ko'rish istagida bo'lgan o'quvchilar uchun qulay imkoniyatni yaratadi. Ular o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga qisqa muddatlarda to'g'ri va aniq javob qaytara olishlari zarur. Savollarning murakkablik darajasiga ko'ra har bir savolga qaytarilgan to'g'ri javob uchun ballar belgilanadi. Yakuniy ballarning o'rtacha arifmetik qiymatini topish asosida o'quvchilarning tafakkur tezligi aniqlanadi.

“Topgan topoloq” usuli. Bu metod 5-6-sinfarga mos bo'lib, bir tovush orttirib, yoki o'zgartirib yangi so'zlar yasash topshirig'i asosida so'z boyligini oshirishga erishiladi.

1-topshiriq. Bitta harf orttirilishi bilan yasaladigan so'zlarni yozing. Tol, tola...

2-topshiriq. Teskari o'qilganda ham mazmuni o'zgarmaydigan so'zlar: Pop, kiyik.

“Xotira mashqi” usuli. Hozirjavoblik va zukkolikni oshirish maqsadida, ayniqsa birinchi tanishuv darsida qo'llash mumkin bo'lgan usul. O'quvchi o'z ismini aytadi va shu ism bilan boshlanuvchi biror adib nomini aytadi. Adham-Alisher Navoiy, Bahodir- Z.M.Bobur, Gavhar- Gulxaniy kabi.

Zanjir” usuli. Unga ko’a o’quvchilar ikki bo’g’inli so’zlarni qo’llardilar va una bir so’zning oxirgi bo’g’ini navbatdagi so’zning bosh bo’g’iniga to’g’ri kelishi kerak bo’ladi. Masalan. “olma-mato-tola-laqqa” tarzida davomm ettiriladi. Bu usul ham o’quvchilarni tezkor fikrlashga undaydi.

“Teskari test” usuli. Bu usulda test savoli yozilmasdan , kalitlarda javoblar yozib qo’yiladi, o’quvchi berilgan javoblarga qarab savol tuzadi. Masalan,

1.....?

a) q,g’,x

b)b,m,p

d)h

e)m,n,ng

a) savol: chuqur til orqa undoshlari berilgan qatorni toping.

Bu usulni barcha fanlarda yangi mavzuni mustahkamlash jarayonida qo’llasa maqsadga muvofiq bo’ladi.

Izlanuvchan o’qituvchi darsning mazmunidan kelib chiqib, amalda qo’llanilayotgan “Eslab qol”, “Lug’at”, “Xatoni tuzat”, :Keling tanishaylik”, “Domino”, “Bilsang yutasan”, “Intervyu” kabi usullardan ham o’rinli foydalanish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, interfaol usulli darslar o’quvchilarni o’quv predmeti bo’yicha o’tilgan va yangi mavzularni mukammal o’zlashtirishga, muammoli vaziyatlarning yechimini topishga , bilim olishga bo’lgan intilishning o’sishiga, dars jarayonida ham obyekt, ham subyekt sifatida ishtirok etishga, erkin, mustaqil fikrlashga undashi bilan e’tiborga loyiqdir.

Adabiyotlar:

1.A.G’aniyev , B,Nuriddinov. Pedagogok texnologiya elementlari.-Toshkent: “Niso poligraf”, 2013. 30-bet.

2.R.Ishmuhamedov , M.Yuldashev. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar . Toshkent: Nihol, 2013. 277-bet.

3.www. ziyonet.uz.

**ONA TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARDA HAYOTIY
KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH**

Odinayeva Gulnoza Furqat qizi

Buxoro viloyati Romitan tumani

41-IDUM ona tili va adabiyot fani

o‘qituvchisi

Annotatsiya: O‘quvchilarni hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirish va uning ahamiyati

Kalit so‘zi: Noananaviy dars, interfaol usullar

Hozirgi tez o‘zgarayotgan dunyoda yoshlarimizni hayotga tayyorlashda ularni shaxsiy va jamoa oldiga kutilmaganda qo‘yilgan muammolarning maqbul yechimini topa oladigan, mustaqil ravishda zaruriy axborotlarni izlab topadigan va ulardan tahlil asosida zaruriylarini ajratib oladigan, barcha bilan muloqatga kirisha oladigan, ta’lim muassasida olgan bilimlarini hayotiy ehtiyojlarida qo‘llay oladigan xususiyatlarga ega holda tarbiyalash zarur bo‘ladi. Bunday ishni boshlang‘ich sinflardan amalga oshirilmasa keyinchalik mazkur xususiyatlarini shakllantirish birmuncha qiyin kechadi.

Ma’lumki hozirgi kunda inson axborot olamida yashaydi. O‘qishda ham, kundalik faoliyatda ham muaffaqiyatlarga erishish uchun zaruriy axborotga ega bo‘lish, ularni izlab topish, undan keraklisini ajratib olish va foydalanishni o‘rganishi kerak.

Bundan tashqari ta’lim muassasasida o‘quvchilarga bilim, ko‘nikma va unga doir malakalarga ega bo‘lishlari bilan birgalikda, o‘z fikrini boshqalarga tushuntira olish, boshqalarni tinglab ularni tushuna olish, bahsga kirishish ya’ni boshqacha qilib aytganda kommunikativ kompetentsiyaga ega bo‘ladigan holda tayyorlash kerak.

SHu bilan birgalikda o‘rganilgan bilim, ko‘nikma va malakalaridan kundalik hayotlarida uchraydigan muammolarni hal etishda foydalana olishlari shakllanishi zarur. SHunga ko‘ra bu vazifalarni ta’lim muassasida o‘quvchilarni o‘quv predmetlarini o‘rganish jarayonida zaruriy bilim, ko‘nikma va malakalarga ega qilish bilan birgalikda ularni hayotiy ehtiyojlarida qo‘llay oladigan holda tayyorlash kerak. Buning uchun

Davlat ta'lim standartlarini kompetentlik yondoshuvga asoslangan holda takomillashtirish kerak.

Kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim – o'quvchilarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalarini o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish kompetentsiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limdir.

Kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchilarda mustaqillik, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, tashabbuskorlik, mediaresurslar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan o'z faoliyatida oqilona foydalana olish, ongli ravishda kasb-hunar tanlash, sog'lom raqobat hamda umummadaniy ko'nikmalarini shakllantiradi. Inson o'z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, duch keladigan muammolarning yechimini hal etishi, eng muhimi o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatbardosh bo'lishi uchun zarur bo'lgan **tayanch kompetentsiyalarga** ega bo'lishi lozim. Bundan tashqari, ta'limda har bir o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda, shu fanning o'ziga xosligi, mazmunidan kelib chiqqan holda, sohaga tegishli **xususiy kompetentsiyalar** ham shakllantiriladi.

O'zbekiston Respublikasida ta'limning uzluksizligi, barkamol shaxsni tarbiyalashga yo'naltirilganligidan kelib chiqqan holda, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar talimida (9+3) o'qitiladigan umuta'lim fanlari mazmunining izchilligini ta'minlash maqsadida tayanch kompetentsiyalar hamda har bir o'quv fani mazmunidan kelib chiqqan holda xususiy kompetentsiyalar belgilandi.

Tayanch kompetentsiyalar:

1. Kommunikativ kompetentsiya

- jamiyatda o'zaro muloqotga kirishish uchun ona tili va birorta xorijiy tilni mukammal o'zlashtirish hamda muloqotda samarali foydalana olish;
- o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda aniq va tushunarli bayon qila olish, mavzudan kelib chiqib savollarni mantiqan to'g'ri qo'ya olish va javob berish;
- ijtimoiy moslashuvchanlik, o'zaro muloqotda muomala madaniyatiga amal qilish, jamoaviy hamkorlikda ishlay olish;

- muloqotda suhbatdosh fikrini hurmat qilgan holda o'z pozitsiyasini himoya qila bilish, uni ishonтира bilish;
- turli ziddiyatli vaziyatlarda o'z ehtiroslarini boshqarish, muammo va kelishmovchiliklarni hal etishda zarur (konstruktiv) bo'lgan qarorlarni qabul qila olish;

2. Axborot bilan ishlash kompetentsiyasi

- mavjud axborot manbalaridan (*internet, televizor, radio (audio-video yozuv), telefon, kompyuter, elektron pochta va boshq.*) foydalana olish;
- media vositalardan zarur bo'lgan axborotlarni izlab topa olish, saralash, qayta ishlash, uzatish, saqlash, xavfsizligini ta'minlash va foydalanishda media-madaniyatga rioya qilish;
- ma'lumotlar bazasini yarata olish, asosiylarini tanlay olish va ularni tahlil qila bilish;
- kundalik faoliyatda uchraydigan hujjatlar bilan ishlay olish (*oddiy tabriknomalar yoza olish, anketalarni to'ldirish, mehmonxona ro'yxatida o'zi to'g'risidagi ma'lumotlarni qayd eta olishi va boshq.*)

3. Shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish kompetentsiyasi

- shaxs sifatida doimiy ravishda o'z-o'zini rivojlantirish, jismoniy, ma'naviy, ruhiy va intellektual kamolotga intilish;
- hayot davomida o'qib-o'rganish, bilim, tajribani mustaqil ravishda muntazam oshirib borish;
- o'z hatti-harakatini adekvat baholash, o'zini nazorat qila bilish, halollik, to'g'rilik kabi sifatlarga ega bo'lish;
- o'qib-o'rganganlari va hayot tajribasidan foydalangan holda kundalik turmushda uchraydigan muammolarni hal eta olish

4. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetentsiyasi

- Jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his etish va faol ishtirok etish;
- o'zining fuqarolik burch va huquqlarini bilishi, unga rioya qilish (ya'ni xaridor, saylovchi, mijoz, ishlab chiqaruvchi sifatida faoliyat yurita olish);

- mehnat va fuqarolik munosabatlarida muomala, iqtisodiy, huquqiy madaniyatga ega bo'lish;

- kasbiy mavqeining o'sishiga intilish bilan jamiyat va oilasi manfaatlari uchun xizmat qilish, yordamga muhtojlarga saxovatli bo'lish.

5. Umummadaniy kompetentsiyalar

- Vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e'tiqodli bo'lish; - badiiy va san'at asarlarini tushunish, ta'sirlana olish; - orasta kiyinish, yurish-turishda madaniy me'yorlarga va sog'lom turmush tarziga amal qilish,

- umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan qadriyatlarni (*urf odatlar, marosimlar, milliy-madaniy an'analar va.h.k.*) bilish, unga hurmat bilan munosabatda bo'lish;

- o'zgalarga nisbatan mehr-muruvvat, saxiylik, o'zgalarning dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, milliy va etnik xususiyatlari, an'ana va marosimlarini hurmat qilish;

- xalqining tarixiy, ma'naviy va madaniy merosini avaylab asrash, jamiyatda o'rnatilgan odob-axloq qoidalariga rioya qilish.

6. Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetentsiyasi

- aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarini tuza olish;

- shaxsiy, ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarda xisob-kitob bilan ish yuritish;

- kundalik faoliyatda turli formula, model, chizma, grafik va diagrammalarni o'qiy olish va foydalanish;

- inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan va qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalana olish.

Adabiyotlar:

www.ziyonet.uz, Ta'lim va tarbiyada innavatsion pedagogic texnologiyalar.

CHET TILINI O‘QITISH METODIKASI

Amonova Durdona Uchqun qiziToshkent davlat pedagogika universiteti
xorijiy tillar fakulteti 1-bosqich talabasiIlmiy rahbar: **Sharipova Firuza**

Annotasiya. Ushbu maqolada chet tilini o‘qitish metodikasi haqida, uning rivojlanish tarixi, chet tilini o‘qitishda qo‘llanilayotgan zamonaviy metodlar va ulardan foydalanish haqida gap boradi.

Kalit so‘zlar. Chet tili, metodika, innovatsiya, kommunikatsiya, ko‘nikma, malaka, didaktika, madaniyatlararo muloqot, boshlang‘ich sinflar, kommunikativ madaniyat

Kirish: Hozirgi zamon ta‘lim tizimi yangi yo‘nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqardi. Innovatsion inglizcha “yangilikni kiritish(tarqatish)” ma‘nolarini anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E.Rodjes tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo‘lgan munosabati va boshqalarni o‘rgangan. Ilmiy yo‘nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchalari o‘zaro farqlanadi. “Yangilik”-bu vosita, yangi metod, metodika, texnologiya ma‘nosini anglatadi. “Innovatsiya”-bu ta‘lim, ma‘lum bosqichlari bo‘yicha rivojlanadigan jarayon hisoblanadi.

Asosiy qism. Chet tili muallimligini kasb-u kor sifatida tanlaganlar zimmasiga ushbu tilni o‘qitish nazariyasidan mukammal xabardor bo‘lishdek vazifa yuklanadi. O‘qitish ilmini metodika fani yoritadi, “methodike” yunoncha so‘z bo‘lib, “biror ishni maqsadga muvofiq bajarish usullari majmui” ma‘nosini bildiradi.

Pedagogikada ko‘p uchraydigan “metodika” terminining uchta ma‘nosi bor. Birinchisi, o‘quv predmetini bildiradi (masalan, “ertaga birinchi dars -metodika”), ikkinchisi, ta‘limning metodik usullari yig‘indisini (masalan, “o‘qituvchimizning metodikasi menga yoqadi”), va uchinchisi, ta‘lim nazariyasi va maxsus fan (masalan, “bu qo‘llanmada metodika yaxshi yoritilishi”)ni ifodalaydi.

Boshlang‘ich sinflarda chet til o‘qitish metodikasi fani o‘qitish jarayonida talimning an‘anaviy va interfaol o‘qitish usullardan foydalaniladi. Amaliy mashg‘ulotlar

ogʻzaki va yozma shaklda tashkil etilishi koʻzda tutiladi. Amaliy mashgʻulotlarni oʻqitish jarayonida ilgʻor pedagogik texnologiyalardan, xususan koʻrgazmali slaydlarni kompyuter orqali namoyish etish, elektron materiallarni proektor orqali tasvirga chiqarish vositalaridan foydalaniladi. Fanning amaliy mashgʻulotlarida talimning innovatsion, interfaol metodlari, jumladan ekspress-soʻrovlar, aqliy hujum, ajurli arra, munozara, kichik guruhlarda ishlash, menyu, debat kabi metodlarini qoʻllash nazarda tutiladi.

Boshlangʻich sinflard chet til oʻqitish metodikasi oʻquv fanini oʻrganish, oʻzlashtirish jarayonida taʼlimning bakalavr bosqichi talabalaridan oʻrta umumtaʼlim maktab, bolalarga chet til oʻqitish metodikasidan amaliy bilimlarni egallash talab qilinadi.

Nazariy bilimlarni egallash boʻyicha talablar:

- Boshlangich sinflarda chet til oʻqitish metodikasining maqsadi, vazifalari, predmeti, ilmiy-tadqiqot metodlari, metodik tushunchalar, vositalar, metodlar, tamoyillar, usullar, mashqlar tizimini bilish;
- til oʻrganuvchilarga til materialini (talaffuz, leksika, grammatika) metodikasini tushuntirish;
- Chet tilida nutq faoliyati turlarini tinglab tushunish, gapirish, oʻqish va yozuv malakalarini oʻrgatishni bilish;
- chet tili oʻqitish jarayonini tashkil qilish, rejalashtirish, dars rejasi tuzish va reyting tizimini bilish.

Boshlangʻich sinflarda chet tillarini oʻrgatish ancha murakkab vazifa sanaladi. Avvalo, ularni chet tiliga boʻlgan qiziqishlarini uygʻotish kerak. Boshlangʻich sinf oʻquvchilariga chet tilini oʻrgatayotganda ularga bosim oʻtkazish kerak emas chunki, bu bilan ularning shu fanga boʻlgan qiziqishini soʻndirib, nafratini oshirib qoʻyish mumkin.

Bundan tashqari chet tilini oʻqitayotganda innovatsion texnologiyalardan foydalanilsa maqsadga muvofiq boʻladi. Sababi innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda oʻtilgan darslar samarali va oʻquvchilarga qiziqarli boʻladi.

Innovatsion texnologiya- taʼlim samaradorligini Oshiruvchi omillardan foydalanish, turli pedagogik jarayonlarni loyihalash va amalda qoʻllash orqali bilim

egallashni takomillashtirish usullaridir. Uning asosiy maqsadi ta'lim jarayonida o'qituvchi va bilim oluvchi faoliyatiga yangilik, o'zgartirishlar kiritish bo'lib, interfaol metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Interfaol metodlar ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir bilim oluvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishga asoslanadi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish qiziqarli jarayonga aylanadi. Interfaol usullar qo'llanganda mustaqil ishlash ko'nikma va malakasi rivojlanadi.

Tabiat va jamiyat hodisalari o'zaro bog'langan va uzluksiz aloqada rivojlanadi. Fanlar obyektiv voqelik(tabiat va jamiyat)ning in'ikosi ekanligi uchun ularning hech biri boshqalaridan ajralgan holda mavjud emas. Hodisa va predmet ayni zamonda bir talay fanlarning tadqiqot manbayi bo'la oladi, masalan, "til" ijtimoiy hodisasini o'z nuqtayi nazaridan tilshunoslik(lingvistika), ruhshunoslik(psixologiya), ta'limshunoslik(didaktika) o'rganadi.

Ijtimoiy hodisa bo'lmish tilni o'qitish metodikasi boshqa yaqin fanlarning ijobiy tajribalaridan bahramand bo'ladi, ularning yutuqlarini o'ziga singdirib oladi. Chet tili metodikasi erishgan zamonaviy natijalardan pedagogika fanlarining boshqa sohalari ham foydalanishi so'zsiz, albatta.

Metodika ilmining qator fanlar bilan aloqadorligini atroflicha tadqiq etish uchun uning shu kunda qanday nazariy maqomga egaligi g'oyasini ochish talab qilinadi. Psixologiyada esa bu assotsiatsiya (lotincha. Associatio-bog'lash, birlashtirish) deb odatlanishgan.

Chet tili o'qitish metodikasidan hozirda madaniyatlararo muloqot iborasi keng qo'llanilib kelmoqda. Aynan bu tushunchani biz turli xildagi kontekstlarda qo'llashimiz mumkin. Aslida esa madinayatlararo muloqot- turli madaniyat vakillarining ijtimoiy kelib chiqishi, mentaliteti, milliy xarakteri, hayot tarzi, urf-odatlari, qadriyatlarini sistemasi va boshqalar to'g'risidagi ma'lumoti-muloqotidir. Mazkur jarayonda O'quvchi-talabalarni o'rganilayotgan mamlakat madaniyatiga nisbatan hurmat, sabr-toqat qilish va o'zga mamlakat madaniyatini to'g'ri tushunish ruhida tarbiyalab, rivojlantirib borish lozim.

Har bir chet tili darsi madaniyat chorrahasi, madaniyatlararo muloqot amaliyoti hisoblanadi. Chunki mazkur jarayonda har bir chet tilidagi so'z chet tili madaniyatini va

ularning hayot tarzida o'zifa aks ettirib turadi. O'qituvchilar oldidagi vazifa o'quvchi va talabalarning kommunikativlik, muloqotga kirisha olish qobiliyatini o'stirishdan iborat. Buning uchun kishilarni samarali muloqot qilishiga o'rgatuvchi o'quv qo'llanmalar va chet tilidagi to'rtta nutq faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'limning yangi metodlarini o'zgartirish zarurdir.

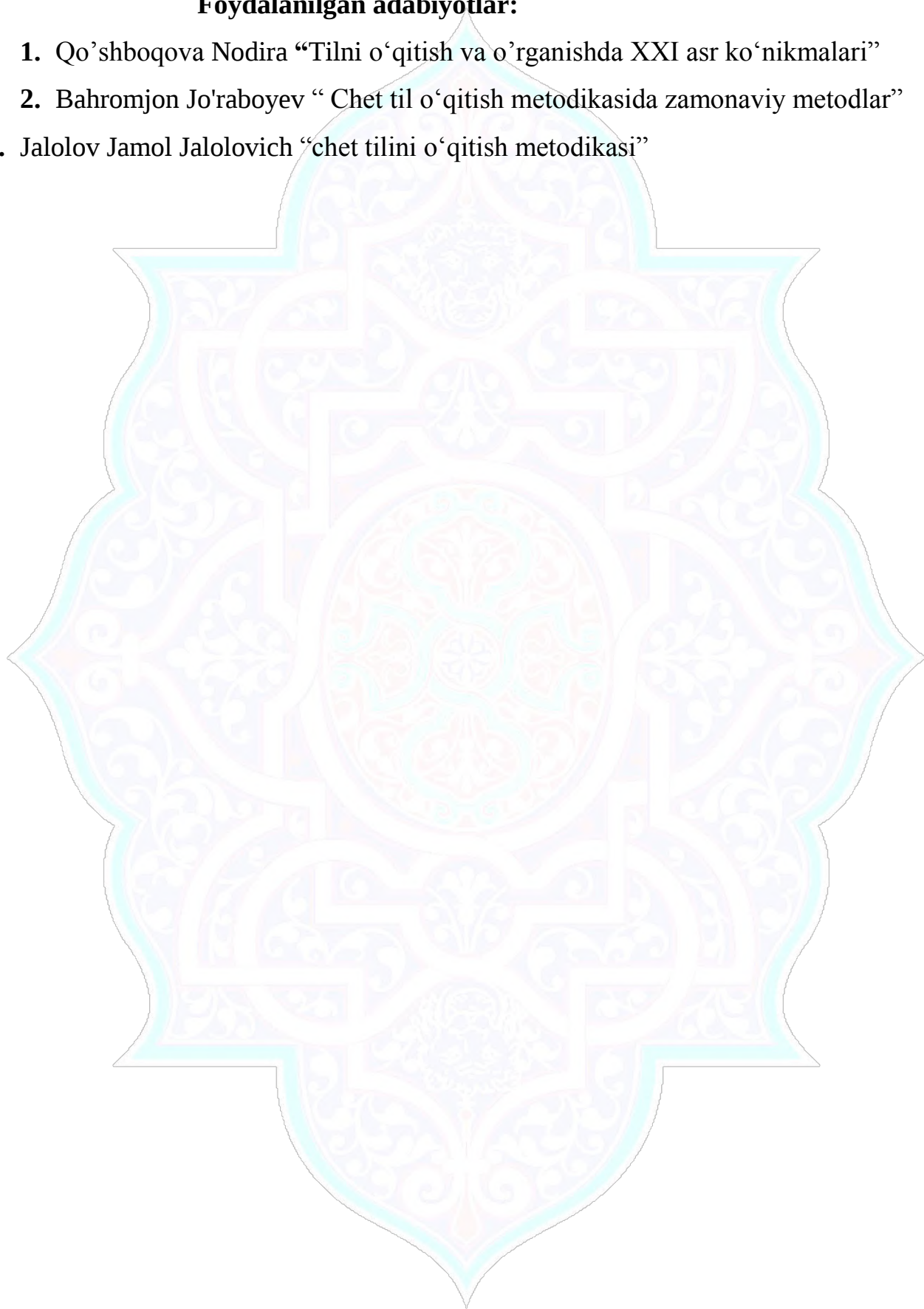
Pedagogik muloqot- bu o'qituvchi va tarbiyalanuvchining o'zaro hamkorligi bo'lib, u o'zaro axborot, eng avvalo o'quv axboroti, almashinishiga asoslanadi, pedagogik muloqot sherigini anglashga, shuningdek, o'zaro hamkorlik faoliyatini amalga oshirishga yordam beradi. Bunda axborot ham verbal, ya'ni nutq orqali, ham noverbal-vositalar orqali yetkaziladi. Pedagogika muloqot jarayonida o'qituvchi asosiy rolni o'ynashi va o'quvchilar uchun namuna bo'lishi lozim. Bu uning kommunikativ mahorati bilan baholanadi.

O'qituvchining kommunikativ madaniyati- bu uning o'quv-tarbiya jarayoni subyektlari bilan professional pedagogik muloqotdir. Kommunikativ madaniyatning zaruriy darajasi sifatida shuni belgilash mumkinki, bunda o'qituvchi o'z tarbiyalanuvchilari va hamkasblarini ijobiy qabul qila oladi hamda ta'lim va tarbiya maqsadlariga erishishni so'zsiz ta'minlay oladi. Kommunikativ madaniyatning ijtimoiy ahamiyati shundaki, uni egallagan o'qituvchi ta'lim jarayoni barcha subyektlari o'zaro munosabatlarda ijobiy psixologik muhitni yarata oladi, ta'limning modernizatsiyalashning muhim prinsiplari bo'lmish insonparvarlik va demokratlashtirishni amalga oshiradi. Shaxsiy ahamiyati shundaki, kommunikativ madaniyatga ega bo'lgan pedagogning o'ziga ishonchi yuqori bo'ladi, tarbiyalanuvchisi bilan qurilgan muloqotdan zavqlanadi.

Xulosa. Chet tilini o'qitish metodikasini o'rganish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib kelmoqda. Chet tilini o'qitishda bir biridan qiziq metodlar va o'yinlar mavjud. Ulardan foydalanib dars jarayonini qiziq tashkil etishga va o'quvchilarning darsdan zavq olishlariga yordam beradi. Bundan tashqari chet tilini o'rgatishda o'rganilayotgan mamlakat madaniyatini o'rgatish ham samarali ta'sir ko'rsatadi. Sababi o'quvchilar o'sha davlatning madaniyatini o'rganlarida o'sha davlatga va tilga bo'lgan munosabatlari o'zgarishi va qiziqishlari oshishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qo'shboqova Nodira "Tilni o'qitish va o'rganishda XXI asr ko'nikmalari"
2. Bahromjon Jo'raboyev "Chet til o'qitish metodikasida zamonaviy metodlar"
3. Jalolov Jamol Jalolovich "chet tilini o'qitish metodikasi"

TEMIR YO‘L PLATFORMALARIDA AVTOTRANSPORT VOSITALARINI
TASHISHDA TA’SIR QILUVCHI KUCHLARNI ASOSLASH**Boboyev Diyor Shomurotovich**

tayanch doktorantura izlanuvchisi,

Toshkent davlat transport universiteti

(Toshkent, O‘zbekiston)

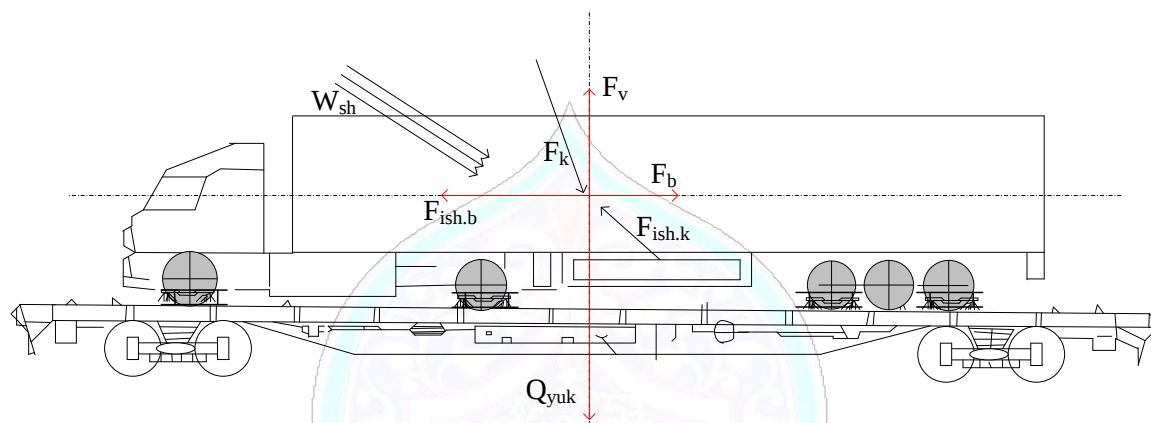
E-mail: diyor1803boboyev@gmail.com

Annotasiya: Maqolada temir yo‘l transportida kontreyler tashishlarni joriy qilishda yukga ta’sir qiluvchi kuchlar o‘rganilgan va transport vositalaridan foydalanish bo‘yicha tavsiyalar berilgan. Kontreyler tashishlar uchun avtotransportlarni joylashtirish va mahkamlash shartlarini ishlab chiqish ko‘rib chiqilgan. Bundan tashqari, maqolada kontreyler tashishlarni tashkil qilishda ortilgan tashish birliklarining xavfsizligini ta’minlash uchun Texnik shartlarda ko‘zda tutilmagan ularga egrilik va burilishlarda hosil bo‘luvchi markazdan qochma kuchning ta’sir qilishi nuqtai nazaridan tahlillar amalga oshirilgan.

Kalit so‘zlar: kontreyler tashish, temir yo‘l platformasi, avtopoyezd, yuklarni joylashtirish, g‘ildiraklarni mahkamlash, tirak.

Kirish. Platformaga ortilgan avtotransport vositasiga uning massasi (Q_y) dan tashqari harakat vaqtida tezlanish va sekinlanish jarayonida hamda manyovr va saralash vaqtida ta’sir qiladigan bo‘ylama inersiya kuchlari (F_b); harakati vaqtida va yo‘lning egri burilish joylarida ta’sir qiladigan ko‘ndalang inersiya kuchlari (F_k); harakat vaqtida platforma tebranishlari keltirib chiqargan vertikal inersiya kuchlari (F_v); shamol yuklamasi (W_{sh}) hamda bo‘ylama ($F_{ish.b}$) va ko‘ndalang ($F_{ish.k}$) yo‘nalishdagi ishqalanish kuchlari ta’sir qiladi [1].

Asosiy qism. Ta’sir qiluvchi kuchlarning kattaliklarini aniqlashda hamda sxema ko‘rinishida ifodalashda kuch yo‘nalishlari gorizontal va vertikal o‘qlar kesishgan nuqtada ko‘rsatiladi. Kuch yo‘nalishlari ta’sir qilayotgan tekisligiga perpendikulyar qabul qilinadi. 1-rasmda platformaga ortilgan avtotransport vositasiga harakat vaqtida ta’sir qiluvchi kuchlar ko‘rsatilgan.

1-rasm. Platformaga joylashtirilgan avtotransport vositasiga ta'sir qiluvchi kuchlar

Poyezdning tormozlanish rejimida qarama-qarshi tormoz kuchiga teng bo'lgan va platformada joylashgan yukka nisbatan ta'sir qilayotgan bo'ylama inersiya kuchi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$F_b = a_b \cdot Q_y, N \quad (1)$$

bu yerda, a_b – 1 t yuk massasini solishtirma bo'ylama inersiya kuchi, N/t ;

Q_y – yukni massasi, t .

Solishtirma bo'ylama inersiya kuchi a_b ning qiymati quyidagi formulalar orqali aniqlanadi:

$$a_b = \frac{a_{22} - Q_y \cdot (a_{22} - a_{94})}{72}, N/t \quad (2)$$

bu yerda, Q_y – platformadagi umumiy yuk massasi, t ;

a_{22} , a_{94} – mahkamlash vositasini turiga, yukni joylashtirish shartiga va brutto massaga mos solishtirma bo'ylama inersiya kuchlari qiymatlari, N/t .

Harakatlanish tezligi, platforma turi, yukning joylashish o'rni, temir yo'l holati va rejasiga bog'liq bo'lgan ko'ndalang inersiya kuchi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$F_k = a_k \cdot Q_y, N \quad (3)$$

bu yerda, a_k – 1 t yuk massasini solishtirma ko'ndalang inersiya kuchi, N/t ;

Solishtirma ko'ndalang inersiya kuchi a_k ning qiymati quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$a_k = 0,33 + \frac{0,44}{l_v} \cdot l_y, N/t \quad (4)$$

bu yerda, l_v – vagonning bazasi, mm ;

l_y – yukning og‘irlik markazidan vagonning ko‘ndalang o‘qi orqali o‘tadigan vertikal tekislikkacha bo‘lgan masofa, *mm*.

Ikkita platformada tashiladigan uzun yuklar uchun $a_k = 0,4 \text{ N/t}$ qabul qilinadi.

Harakat tezligi, yo‘l holati va boshqa omillarga bog‘liq bo‘lgan vertikal inersiya kuchlari quyidagi formula bo‘yicha aniqlanadi:

$$F_v = a_v \cdot Q_y, N \quad (5)$$

bu yerda, $a_v = 1 \text{ t}$ yuk massasini solishtirma vertikal inersiya kuchi, *N/t*.

Solishtirma vertikal inersiya kuchi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$a_v = 0,25 + k \cdot l_y + \frac{2,14}{Q_{v,yuk}}, N/t \quad (6)$$

Yuk bitta platformaga ortilganida $k = 5 \cdot 10^{-6}$, ikkita platformaga ortilganda $k = 20 \cdot 10^{-6}$ qabul qilinadi.

Platformadagi yukning og‘irligi kamayganida vertikal inersiya kuchlarining qiymatlari kattalashib boradi.

Havoning tezlik bosimi, yuk yuzasining o‘lchamlari va uning holatiga bog‘liq bo‘lgan shamol yuklamasi solishtirma shamol yuklamasi $50 \cdot \frac{kg \cdot k}{m^2}$ ga teng deb, quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$W_{sh} = \frac{50 \cdot S_y}{1000}, N \quad (7)$$

bu yerda, S_y - shamol ta’sir qiladigan yuk sirtining maydoni, *m²*.

Ishqalanadigan yuzalarning materiali, holati, o‘lchamlari va harorati, siljish bosimi, tezligiga va boshqa omillarga bog‘liq bo‘lgan, bir jinsli vagon polining sirtiga joylashtirilgan yukka ta’sir qiluvchi ishqalanish kuchi quyidagi formulalar orqali aniqlanadi:

- bo‘ylama yo‘nalishda:

$$F_{ish.b} = \mu \cdot Q_y, N \quad (8)$$

- ko‘ndalang yo‘nalishda:

$$F_{ish.k} = \mu \cdot Q_y \cdot (1 - a_v), N \quad (9)$$

bu yerda, μ - yuk va platforma poli (yoki ostlik, qistirma) o‘rtasidagi ishqalanish koeffitsiyenti.

Asosiy uchraydigan sirtlar orasidagi ishqalanish koeffitsiyentining qiymatlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Ishqalanish koeffitsiyenti

No	Sirtlarning turi	Ishqalanish koeffitsiyenti, μ
1	yog‘och va yog‘och orasida	0,45
2	po‘lat va yog‘och orasida	0,40
3	po‘lat va po‘lat orasida	0,30
4	temir beton va yog‘och orasida	0,55
5	rezina va yog‘och orasida (g‘ildirakli texnikalarda)	0,50
6	aluminiy va yog‘och orasida	0,38
7	terilardan to‘shama qo‘llanganida	0,6
8	yog‘och va qo‘rg‘oshin yoki rux	0,37

Ishqalanadigan sirt yuzalarining namlanishi yoki muzlashi ishqalanish kuchini kamaytiradi, sirt yuzalariga sepilgan qum esa ishqalanish kuchini oshiradi.

Ko‘ndalang gorizontall inersiya kuchidan tashqari harakat tarkibining egrilik va burilishlardan o‘tishida makazdan qochma kuch ham ta’sir qilishi mumkin. Uning qiymatini quyidagi formula yordamida aniqlash mumkin.

$$F_{m.q} = \frac{Q_y \cdot v^2}{R \cdot 3,6^2} - \frac{Q_y \cdot h}{a} = -Q_y \left(\frac{v^2}{g \cdot R \cdot 3,6^2} - \frac{h}{a} \right), N \quad (10)$$

bu yerda, v – vagon (poezd)ning harakatlanish tezligi, km/s;

R – egrilik radiusi, m;

h – tashqi relsning egrilikdagi ko‘tarilishi, mm;

a – g‘ildirak juftligining sirpanish aylanalari orasidagi masofa.

Bo‘ylama, ko‘ndalang va vertikal inersiya kuchlari, shamol qarshiligi kuchi va ishqalanish kuchlari harakat davomida o‘zgarib turadi hamda bir vaqtning o‘zida barcha kuchlar maksimal bo‘lishi mumkin emas. Bo‘ylama, ko‘ndalang, vertikal inersiya kuchlari va ishqalanish kuchlari og‘irlikga bog‘liq bo‘lib, kuchlarning qo‘yilish nuqtasi yukning og‘irlik markazi hisoblanadi. Shamol yuklamasi kuchi esa uning ta’sir

qiladigan yuzasiga bog‘liq bo‘lib, shamol kuchining ta’siriga uchragan maydonchani og‘irlik markazi hisoblanadi. Demak, avtotransport vositalarining bo‘ylama siljishi va ko‘ndalang tebranishi harakatlanish tezligi, egrilik radiusi, konstruksiyasi, yuzasi va ishqalanish koeffitsiyenti qiymatiga bog‘liq ekan. Shuningdek, mustahkamlikni ta’minlashda yukga ta’sir qiluvchi vertikal tebranish halaqit bermasligini hisobga olish mumkin [1,2,4].

Yuklarga ta’sir qiluvchi kuchlarning yo‘nalishlari va qiymatlari turlicha bo‘lganligi uchun ularning natijaviy ko‘rsatkichlarini aniqlash lozim. Bunda har bir o‘q bo‘yicha ta’sir qiluvchi kuchlar alohida hisoblanadi. Ta’sir qilayotgan nuqtaga perpendikulyar yo‘nalmagan kuchlarni hisoblashda ularni mos o‘qga proyeksiyalash usuli qo‘llaniladi. Bunda ta’sir qiluvchi kuchning o‘qga nisbatan burchagi va yo‘nalishi inobatga olinadi. Turli mahkamlash elementlari va vositalarining turi hamda sonini tanlash uchun ularga tushuvchi siljitish kuchlarini aniqlash kerak [3,5,6].

Mahkamlash vositasi qabul qilishi kerak bo‘lgan bo‘ylama (ΔF_b) va ko‘ndalang (ΔF_k) siljitish kuchlari quyidagi formulalar bo‘yicha aniqlanadi:

$$\Delta F_b = F_b - F_{ish.b}, N \quad (11)$$

$$\Delta F_k = n \cdot (F_k + F_{m.q} + W_{sh}) - F_{ish.k}, N \quad (12)$$

bu yerda, n – yularni joylashtirish va mahkamlashning texnik shartlari va mahalliy texnik shartlarda $n = 1$ va texnik shartlarda nazarda tutilmagan usullarda $n = 1,25$ teng bo‘lgan koeffitsiyent.

Bu siljitish kuchlarni bir yoki bir necha mahkamlash vositalari qabul qilishi mumkin:

$$\Delta F_b = \Delta F_{b.1} + \Delta F_{b.2} + \Delta F_{b.3}, \quad (13)$$

$$\Delta F_k = \Delta F_{k.1} + \Delta F_{k.2} + \Delta F_{k.3}, \quad (14)$$

bu yerda, $\Delta F_{b.1}, \Delta F_{b.2}, \Delta F_{b.3}, \Delta F_{k.1}, \Delta F_{k.2}, \Delta F_{k.3}$ – qabul qilinadigan bo‘ylama yoki ko‘ndalang siljitish kuchlarni ulushlari.

Mahkamlash vositasining siljishga mustahkamligi (T) yuqorida aniqlangan siljitish kuchlaridan kam bo‘lmasligi kerak, ya’ni $T \geq \Delta F$ shart bajarilishi kerak.

Xulosa. Tashilayotgan yuklarga doimiy ta’sir qiluvchi kuchlardan tashqari egrilik va burilishlarda ta’sir qiluvchi markazdan qochma kuch ham mavjud bo‘lib,

mahkamlash vositalarida ushbu kuchni ham inobatga olish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Mahkamlash vositalarining har biriga tushadigan alohida kuchlarning qiymatlarini hisoblash ham muhim. U mahkamlash nuqtalari sonini to‘g‘ri belgilash va harakat vaqtidagi mustahkamlikning ishonchlik darajasini aniqlashni ta‘minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Технические условия размещение и крепление грузов, Ташкент-2015, 712 стр.
2. Mukhamedova Ziyoda Gafurdjanovna, Boboev Diyor Shomurotovich. Development of international transportation on the basis of creating a system of contrailer transportation. *Pedagog*, 1 – son / 2022 - yil / 15 - sentyabr, 18-31. // www.bestpublication.org
3. Jamol Shihnazarov, Diyor Boboev, Elbek Shermatov. Investigation of the longitudinal forces acting during the transportation of flat cargo on sites in the road profiles with a slope of railway transport. *AIP Conference Proceedings*, 2432(1), 2022/6/16, 030112. // https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=hgV11YIAAAAJ&citation_for_view=hgV11YIAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC
4. Diyor Shomuratovich Boboev, Ramazon Shamilovich Bozorov, Elbek Sirojiddinovich Shermatov. Choose types of transport and improve their cooperation in the process of delivery of cargo. *"Экономика и социум"* №5(84), 2021, 98-105. // <https://elibrary.ru/item.asp?id=46393027>
5. Boboyev Diyor Shomurotovich; Muxamedova Ziyoda Gafurdjanovna. ОБОСНОВАНИЕ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ТЕХНОЛОГИЮ КОНТРЕЙЛЕРНЫХ ПЕРЕВОЗОК. Известия Транссиба. -Известия Транссиба. – 2022. – № 3 (51). – С. 136 – 144. // . [http://izvestia-transsiba.ru/images/journal_pdf/2022-3\(51\).pdf](http://izvestia-transsiba.ru/images/journal_pdf/2022-3(51).pdf)
6. Жамол Алишерович Шихназаров, Диёр Шомуротович Бобоев. Юкларни етказиб бериш жараёнида ташиш турларини таққослаш таҳлили. *Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень*. 10.09.2021, 118-123. // https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=hgV11YIAAAAJ&citation_for_view=hgV11YIAAAAJ:u-x6o8ySG0sC

TOG'AY MURODNING “OTAMDAN QOLGAN DALALAR”QAHRAMONLAR TAVSIFI

Baratova Gulsevar Otabek qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: Yo'ldosheva F.F.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tog'ay Murodning “Otamdan qolgan dalalar” asaridagi asosiy qahramonlarning umumiy tavsifi yoritiladi. Shuningdek, sho'rolar bosqini natijasida yuz bergan o'zgarishlar va ularning xalqqa ta'siri asar doirasida ko'rsatib beriladi.

Annotation: This article covers the general description of the main characters in “Otamdan qolgan dalalar” by Togay Murad. In addition, the changes that happened as a result of the invasion of the Soviets and their impact on the people are shown within the framework of the work.

Аннотация: В данной статье представлена общая характеристика главных героев романа Тогая Мурада “Отамдан колган далалар”. Также в рамках произведения показаны изменения, произошедшие в результате нашествия Советов и их влияние на людей.

Kalit so'zlar: dehqon, sovet, ajdod, dala, o'zbek, avlod, rus, tuzum, obraz

Key words: peasant, soviet, ancestor, field, Uzbek, generation, Russian, system, character

Ключевые слова: фермер, советский, предок, поле, узбекский, поколение, Русский, система, персонаж

Bu romanda yozuvchi realizm metodidan unumli foydalanib xalqning qora mehnati, metin sabr-u bardoshi va o'zbeklarning umri shu dalada besamar o'tayotganligini ko'rsatib beradi. Ushbu asar bir oilaning uch avlodi haqida hikoya qilsa-da, aslida ularning har biri ortida o'zbek xalqining shu davrdagi siymolari yashirindir. Ya'ni biz

ular orqali shu davr odamlari bilan tanishamiz. Shuningdek, unda ruslarning bosqini natijalari asar qahramonlarining fojiali qismati misolida ko'rsatib beriladi.

“Tog'ay Murodning mashhur «Otamdan qolgan dalalar» romanida turkiylar birligi tilga olinadi. Asar qahramoni Dehqonqulning ota-bobolari asli Farg'ona tomonlardan. Chor hukumati Turkistonni zabt qilganda, Dehqonqulning o'ta taqvodor bobosi Jamoliddin ketmon surbet, axloqsiz chor zobitlari tomonidan oyoq osti qilinayotgan, ming-ming yillik urf-odatlar, vodiy ahliga xos bo'lgan pokizalik toptalayotganidan, Simda (Sim Farg'onaning avvalgi nomi) islovatxona ochilganidan, har qadam qovoqxona (kabak) bo'lib ketganidan, kofir zobitlar musulmon ayollariga hirs bilan tikilayotganidan dili og'riydi. Endi u Farg'onaning pok suvi, rizq-nasiba beradigan toza tuprog'i harom bo'ldi, deb bola-chaqalarini olib boshi oqqan tarafga ketadi. Taqdir taqozosi bilan bu darbadar oila cho'llarda sarson-sargardon bo'lib Surxonning Denov taraflaridan qo'nim topadi” — deb yozadi O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmad. Darhaqiqat, asarning bunday nomlanishiga sabab asosiy qahramon Dehqonqulning ajdodlarining ham shu dalada ishlab, umr o'tkazganligidir. Tog'ay Murod birgina shu nom orqali sho'ro bosqini davrida daladan boshqa tashyishi bo'lmagan va bu tuzum ostida ezilgan sodda odamlarning ayanchli taqdirini yaqqol ko'rsatib beradi.

“Kofir yumalab yotar dalada fayz qoladimi?” — Jamoliddin ketmon tomonidan aytilgan shu fikrning o'zidayoq uning qanchalik e'tiqodli, o'zi dinida sodiq tura oladigan chin inson ekanligini anglashimiz mumkin. Shu sababdan u yillab mehnati singan jonajon dalasini va tug'ilgan yurtini tashlab ketishga majbur bo'ladi. Bu avlodning ikkinchi vakili Aqrab Chayon esa xalqi va uning ozodligi uchun kurashadi. Bu yo'l qanchalik og'ir va mashaqqatli bo'lmasin, harakat qilishdan to'xtamaydi, hatto shu yo'lda o'z jonini fido qiladi. Haqiqiy mardlik aslida shu emasmi? O'sha vaqtda o'zi, oilasi va farzandlarining taqdiridan ko'ra Vatan va uning mustaqilligini afzal ko'rgan bunday ota-bobolarimizning qanchasi Aqrab Chayondek o'qlarda otildi ekan? Eng achinarlisi shundaki, buning uchun hech kim javobgar bo'lmagan. Ular shunchaki “bosmachi” nomi ostida qurbon bo'lganlar edi, xolos. Asardagi voqealar markazida

uchinchi avlod vakili Dehqonqul turadi. U oddiy, mehnatkash inson. Shikoyat qilish, mavjud tuzumni tanqid qilib, bosh ko'tarish – uning uchun yot narsalar. Hatto bir kuni markazdan kelayotgan nozik mehmon uchun bor-budini to'kib soladi, ammo oilasiga pul sarflashga kelganda buni kambag'allikka yo'yadi. Aslida, sho'rolar tuzumi davrida joriy qilingan “ kolxozlashtirish” siyosati xalqning ongiga shu g'oyalarni O'. Ya'ni barcha narsa davlatniki, arzimagan uy yoki yerga ega bo'lgan har qanday inson “quloq” qilinib, surgun qilinardi. Bundan tashqari, “paxta ishi” siyosati sabab qilmagan gunohlari uchun lagerlarda yillab qolib ketgan, murdalari qaylardadir xor bo'lgan o'zbeklarning bu holatini qanday izohlab berisharkan?

“Otamdan qolgan dalalar nafaqat dolzarb mavzusi, balki badiiy jihatlar bilan-da adabiyotimizda jiddiy voqea bo'ldi. Asarning o'ziga xos qurilishi, betakror ifoda yo'sini, tildagi jozib ohang, samimiyat - bularning bari uning muvaffaqiyatini ta'minlagan asosiy omillardir. Bir suhbatda asar xususida so'z borib, Otamdan qolgan dalalar janr e'tibori bilan romanmi? degan savolni o'rta qo'ygan edim. Ha, janrning risoladagi talablaridan kelib chiqilsa, bu savolni qo'yish asoslidek. Zero, roman markazida inson taqdiri turgani holda u tugal maqsad emas, romaniy qahramon dunyoni badiiy idrok etish, dunyo haqidagi, uning joriy holati haqidagi yaxlit badiiy kontseptsiyani shakllantirish va ifodalash vositasi, xolos”. Darhaqiqat, bu asarni o'qigan har bir inson chuqur o'yga toladi, ikkilanadi. Chunki Tog'ay Murod nasrda nazmni ifodalagan sirli ijodkor edi. U aytmoqchi bo'lgan gaplarini qo'shiq qilib kuylayotganday go'yo. Aslida, “ Otamdan qolgan dalalar” romanida yaxlit bir obrazni uchratish qiyin. Unda xalq, jamiyat taqdiri yoritiladi, muammolar yaqqol ochib beriladi, kitobxon asarni o'qish davomida mavjud tuzumning shafqatsizliklari, bu ishning boshida turgan manfur kimsalarning yovuz kirdikorlarini ko'radi va barchasini anglab yetadi. Haqiqatan ham bu yozuvchining mahorati va salohiyatining belgisidir.

“Otamdan qolgan dalalar» romani qahramonlari Jamoliddin ketmon, Aqrab qo'rboshi Kurashchan odamlar, ular bir umr qadrlarini adl tutib o'tdi, bosh egmadi. Ular — bizning tariximiz, ular — bizning ajdodlarimiz. Xalqimizning necha avlodi qiyinchilik bilan zulm ostida yashab kelmoqda edi. Baribir shuncha sitamlarga

qaramay, yozuvchi Tog'ay Murod ko'tarinki ruhda, baralla — xalq o'lmaydi, demoqchi!"

Sovet tuzumi davrida Dehqonqulga o'xshab siyosat qurboni bo'lgan necha minglab odamlar yuragida qolgan dard-alam, iztirob tuganmasdir. Shu sabab bu asar Tog'ay Murodning ijodida salmoqli o'rin egallash bilan birga, unga katta shuhrat olib keldi. Xalq dardini baralla ayta olgan yozuvchi Qodiriy nomidagi davlat mukofoti bilan taqdirlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ahmedova M. Men qaytib kelaman (Tog'ay Murod zamondoshlari xotirasida). — T.: "Sharq", 2008. — 5-b.
2. Tog'ay Murod. Otamdan qolgan dalalar. — T.: "Sharq", 1994. — 36-40-b.
3. Quronov D. Qalblarni larzaga solgan xirgoyi // G. "Hurriyat" , 2015, 3-son. — T., 2015 —23-b.

ELEKTRON MANBA:

1. <https://kh-davron.uz/kutubxona/multimedia/togay-murod-shuhrat-abbosov.html>
2. <https://www-amerikaovozi-com.cdn.ampproject.org/v/s/www.amerikaovozi.com>

**KICHIK YOSHDAGI BOLALARNI IJTIMOIIY VA AQLIY
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI**

Orifxo'jayeva Dilafruz

O'ZDJTU 2-bosqich Xt-2-2104 talabasi

Ilmiy rahbar: O'zDJTU

Katta O'qituvchisi **Yuldasheva F.F**

Annotatsiya: Hozirgi kunda kichik yoshdagi bolalarni aqliy va ijtimoiy rivojlantirish dolzarb muammolardan biri bòlib kelmoqda. Kichik yoshdagi bolalarni rivojlantirishning xususiyatlari haqida qisqacha yoritib berilgan.

Abstract: Nowadays, mental and social development of children is one of the most important problems. This article describes the characteristic of the development of children.

Аннотация: В настоящий время умственное и социальное развитие детей возраста является одной из актуальных проблем. В статье описаны особенности развития детей возраста.

Kalit sòzlar: emotional rivojlantirish, syujetli-rolli òyinlar, muloqot, ijtimoiy kònikma.

Key words: emotional development, role-playing games, communication, social practice.

Ключевые слова: эмоциональное развитие, сюжетно-ролевые игры, общение, социальное навик.

Yaqin vaqtlargacha bolalarda aqliy imkoniyatlarni rivojlantirish ustuvor vazifa bòlib keldi, lekin uning boshqa insonlar bilan munosabatini tashkil etish, jamoada òz faoliyatini kòrsatish ijtimoiy malakalarni rivojlantirish masalasiga uncha e'tibor qaratilmadi. Bola shaxsining shakllanishi jamiyat tomonidan yaratilgan ijtimoiy-tarixiy tajribani òzlashtirish, ta'lim -tarbiya berish orqali amalga oshiriladi. Bolalar egallashlari lozim bòlgan mazmunni tanlash, uning egallab olishiga rahbarlik qilish kattalar tomonidan ta'lim-tarbiya berish orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, "Ijtimoiy-tarixiy tajribani o'zlashtirish faol ish jarayonida yuz beradi. Faollik bolaga xos xususiyatdir. Tarbiya jarayonidagi faollik asosida faoliyatining har xil turlari shakllanadi. Ulardan asosiylari: munosabatda bòlish faoliyati, bilish, buyumlar bilan bòladigan faoliyat, o'yin, oddiy mehnat va o'quv faoliyatlaridir. Ta'lim-tarbiya orqali amalga oshiriladigan faoliyatlarni maktabgacha yoshdagi bolalar birdaniga o'zlashtirib olmaydi, ularni bolalar tarbiyachi rahbarligida sekin-asta egallab boradilar".¹

Bola shaxsiyatida uning emotsional rivojlanishi ham muhim o'rin tutadi. Emotsional tajribalarga asoslangan xolda bolaning turli faoliyatlar jarayonida bilish, anglash, aniqlab olish qobiliyati shakllanadi, turli emotsiyalar mazmunini tushunish va ifodalash, kattalar kòmagida ularni farqlash, o'z emotsional xolatini baxolash va boshqarish amalga oshiriladi boshqa kishilarga, o'ziga nisbatan pozitiv munosabat shakllanadi. Natijada bolaning jamoada o'zini erkin xis qilishi, boshqalar bilan muloqot qilishi va munosabatga kirishishi yengillashadi.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev O'zbekiston Mustaqilligining yigirma tòqqiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi nutqida O'zbekistonda yangi bir uyg'onish-Uchinchi Renessans davriga poydevor yaratilayotgani haqida gapirdi.² Rivojlanib

1. ¹ O. U Hasanbayeva, R. T Akbarova "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi// T.. "Ilm-Ziyo", 2012. 12-bet

2. ² O'zbekiston yangi bir uyg'onish – Uchinchi Renessans davriga poydevor qo'yilmoqda" Prezident Sh. Mirziyoyevning O'zbekiston Mustaqilligining yigirma tòqqiz yilligiga bag'ishlagan nutqidan.

borayotgan zamonda bolaning sifatli, emotsional rivojlanishiga katta e'tbor qaratish kerakligi muhim vazifalardan biri ekanligi kòrinib turibdi.

Bolaning sog'lig'i ovqatlanish va turmush tarziga bog'liq bòlganidek, ularning intellektual rivojlanish darajasi ham bolalikdagi qanday òrganishimizga bog'liq . Inson miyasi hayot davomida rivojlanadi. Ona qornida shakllanishni boshlab, bola tug'ilganidan keyin òzgarishlar yuz beradi, bu uning keyingi rivojlanishiga ta'sir qiladi. Miyaning òsishi bilan uning hujayralari òrtasida aqliy rivojlanish bog'liq bòlgan aloqalar paydo bòladi. Qanchalik kòp aloqalar bòlsa, odam shunchalik aqlli bòladi. Ushbu ulanishlar soni bevosita miyaning faol stimulatsiyasiga bog'liqligini bilish muhimdir. Shuningdek, Har bir ota-ona farzandining sog'lom , baxtli va intellektual rivojlangan shaxs bo'lib ulg'ayishi ni orzu qiladi. Bu rivojlanish qaysidir bosqichda sekinlashishi yoki tezlashishi mumkin.

Shuningdek, "Qiziquvchanlik bu bolaga xos bo'lgan fazilatdir. Bu atrofimizdagi dunyoga faol qiziqish bilan, hamma narsani o'rganish, teginish, hayotga tatbiq etish istagi bilan namoyon bo'ladi. Ko'plab savollar qiziquvchanlik borligidan dalolat beradi. O'qituvchi kuzatuvlarni tashkil etish, o'z vaqtida yuzaga keladigan savollarga javob berishga harakat qilish, o'z fikrlarini javobni mustaqil izlashga yo'naltirish orqali maktabgacha yoshdagi bolalarning qiziqishini qo'llab-quvvatlaydi."³

Bir so'z bilan aytganda maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining ayrim ijtimoiylashuv xususiyatlarini rivojlantirishda bu faoliyatning mazmuni va uning qay darajada uyushtirilganligi katta ahamiyatga ega. Chunki to'g'ri tashkil etilgan faoliyat davomida, atrofdagi kishilar bilan kundalik munosabatda bolaning aqliy, jismoniy va axloqiy rivojlanishi takomillashib boradi.

³ <https://minikar.ru/uz/dengi/razvitie-umstvenniy-sposobnosti-u-detei/>

Foydalanilgan adabiyotlar ròyhati:

1. O. U Hasanbayeva, R. T Akbarova “Maktabgacha ta'lim pedagogikasi// T..”Ilm-Ziyo “, 2012. 12-bet
2. “Òzbekiston yangi bir uyg'onish – Uchinchi Renessans davriga poydevor qo'yilmoqda” Prezident Sh. Mirziyoyevning Òzbekiston Mustaqilligining yigirma tòqqiz yilligiga bag'ishlagan nutqidan.

Internet resurslari :

- 3.<https://minikar.ru/uz/dengi/razvitie-umstvenniy-sposobnosti-u-detei/>
- 4.[https://kun.uz/news/2020/08/31/shavkat mirziyoyev /](https://kun.uz/news/2020/08/31/shavkat-mirziyoyev/)

JAMOATCHILIK NAZORATINI AMALGA OSHIRISHDA MAHALLA INSTITUTINING ROLI: TAJRIBA VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Sayfullayeva Bonu

O'zDJTU 2-bosqich XT2-2104- guruh talabasi

Ilmiy rahbar: O'zDJTU

katta o'qituvchisi **Yuldasheva F. F.**

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2022-2026- yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida mahalla tizimida jamoatchilik nazoratiga oid ijtimoiy masalalar va ularni amalga oshirish mexanizmlari haqida qisqacha yoritib beriladi.

Abstract: In this article, in the development strategy of the new Uzbekistan for 2022-2026, social issues related to public control in the neighborhood system and the mechanisms of their implementation are briefly explained.

Аннотация: В данной статье в стратегии развития нового Узбекистана на 2022-2026 годы кратко разъясняются социальные вопросы, связанные с общественным контролем в системе соседства и механизмы их реализации.

Kalit so'zlar: mahalla instituti, taraqqiyot strategiyasi, jamoatchilik nazorati, fuqarolik jamiyati.

Key words: neighborhood institution, development strategy, public control, civil society.

Ключевые слова: институт соседства, стратегия развития, общественный контроль, гражданское общество.

Mahalla institutlari faoliyatida qator o'zgarishlar kuzatilmoqda. Ayniqsa karantin davrida hukumat va aholi o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solib turishda mahalla institutlarining ahamiyati yanada oshib ketdi. Hukumat tomonidan aholiga ko'rsatilayotgan moddiy yordamlarni o'z vaqtida, adolatli taqsimlash, aholiga zarur ko'rsatmalarni yetkazish va ularning o'rnatilgan cheklovlarga amal qilishini ta'minlashda ham mahallalar muhim rol o'ynadi.

Fuqarolik jamiyatini shakllantirish sohasidagi O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish quyidagi umumiy g'oya va tamoyillarni ko'rsatish imkonini beradi: inson, uning huquq va erkinliklarini oliy qadriyat sifatida e'tirof etish; shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarining uyg'unligi; davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari ustidan samarali jamoatchilik nazoratini amalga oshirish.

Boshqacha aytganda, aholining siyosiy faolligini, davlat organlari faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazorati institutini yaratmasdan turib, demokratik qurilish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish, bozor islohotlarini chuqurlashtirish muammolarini samarali hal etib bo'lmaydi.

Konstitutsiya va qonunlar ustuvorligiga erishishda jamoatchilik nazoratidan samaraliroq vosita yo'q. Davlat organlari va mansabdor shaxslar har qancha urinmasin, buni xalqning o'zi qonunbuzarliklarga toqat qilmagandagina ta'minlash mumkin. Jamoatchilik nazorati islohotlarni chuqurlashtirish, odamlar, ayniqsa, rahbarlar tafakkurini o'zgartirish, mas'uliyatini oshirishning zarur shartidir.

Jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, bu davlatning samarali faoliyat ko'rsatishiga xizmat qiladi, barcha darajadagi hokimiyat mas'uliyatini oshiradi, qonunlar amal qilishini, inson huquq va erkinliklari hurmat qilinishini ta'minlaydi. Davlat jamiyatning fikr-mulohazalari yordamida fuqarolarning konstruktiv takliflarini asos qilib oladi va ularning ishonchi va yordamiga tayangan holda respublikada zarur islohotlarni amalga oshiradi. Bu raqobatbardosh iqtisodiyotni yaratish va rivojlantirish, xalq turmush darajasini yuksaltirish, adolatli fuqarolik jamiyatini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Oxir oqibat, mamlakat kuchli va farovon bo'ladi.

Mantiqan aytganda, jamoatchilik nazoratini bundan manfaatdorlar amalga oshirishi kerak. Binobarin, fuqarolar, fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari, siyosiy partiyalar, jamoat birlashmalari, kasaba uyushmalari birinchi navbatda jamoatchilik nazoratining subyekti sifatida faoliyat yuritadilar. Ular davlat organlari tomonidan qonun hujjatlari ijrosini nazorat qilish va nazorat qilish yuzasidan tegishli chora-tadbirlarni amalga oshiradilar.

Jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning huquqiy asosi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidir. Xususan, Asosiy Qonunning 2-moddasida davlat

organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldida mas’ul ekanligi belgilab qo’yilgan. Shuningdek, “Fuqarolarning jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ishtirok etishi o’zini o’zi boshqarish, referendum o’tkazish yo’li bilan amalga oshiriladi. , davlat organlarining demokratik shakllanishi va davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati rivojlantirish va takomillashtirish yo’li bilan amalga oshiriladi”.¹

Mazkur konstitutsiyaviy qoidalarni hayotga tatbiq etish doirasida keyingi uch yilda mamlakatimizda keng ko’lamli tashkiliy-huquqiy ishlar amalga oshirildi. Bugungi kunda jamoatchilik nazorati masalalari davlat organlari va muassasalari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini tashkil etish hamda amalga oshirish sohasidagi munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi yuzdan ortiq qonun hujjatlari hamda “Jamoatchilik nazorati to’g’risida”gi qonun bilan tartibga solinadi.

“Jamoatchilik nazorati subyektlari (fuqarolar, fuqarolarning o’zini o’zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va boshqalar) hamda jamoatchilik nazorati ob’ektlari (davlat organlari va ularning mansabdor shaxslari faoliyati) belgilangan. Uning davlat organlariga murojaat va so’rovlar, ularning ochiq kollegial yig’ilishlarida, jamoatchilik muhokamalari va eshituvlarida ishtirok etish, monitoring, ekspertiza, shuningdek, davlat organlari mansabdor shaxslarining axborotini eshitish va boshqalar kabi shakllari belgilangan”.²

Xususan, “Yoshlarga oid davlat siyosati to’g’risida”gi qonunda qonun hujjatlari ijrosi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, yoshlar siyosati sohasidagi davlat va hududiy dasturlarni amalga oshirishga oid qoidalar o’rin olgan.

Fuqarolarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlariga rioya etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish “O’zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi to’g’risida”gi qonunning yangi tahririda belgilangan.

¹ Ozbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 32-modda

² O’zbekiston Respublikasining Qonuni, 12.04.2018 yildagi O’RQ-474-son

Bundan tashqari, “Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonun (yangi tahrirda) davlat va jamoat nazorati va nazorati organlari vakillarining faoliyatiga to‘sqinlik qilganlik uchun intizomiy, ma’muriy yoki jinoiy javobgarlikni belgilash orqali jamoatchilik nazoratini kafolatlaydi.

Davlatimiz rahbarining “Ijtimoiy-iqtisodiy sohada amalga oshirilayotgan mamlakatdagi islohotlar ustidan jamoatchilik nazorati samaradorligini, shuningdek, demokratik islohotlarni amalga oshirishda fuqarolar faolligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoni jamoatchilik nazorati institutini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Xalqning davlat mansabdor shaxslari va organlari faoliyatini nazorat qilish huquqi mutlaq va shubhasizdir. Nazoratning yo‘qligi holati mansabdor shaxslarga ruxsat berish va korrupsiyaga olib keladi. Jamoatchilikda bu salbiy hodisalarga nisbatan murosasizlik kamol topishi kerak. Aholining keng qatlamlari demokratik nazorat zarurligini anglashigina suiiste’mollik, xudbinlik va jamiyatning parchalanishini to‘xtatadi.

“Fuqarolik institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari qonun ustuvorligini o‘rnatish uchun kurashishi kerak. Qonuniylik - barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va boshqa shaxslar tomonidan qonunlar va ularga mos keladigan huquqiy hujjatlarning qat’iy bajarilishi. Bu demokratiya va qonun ustuvorligining unsurlaridan biridir. Shu bilan birga, barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolar tomonidan Konstitutsiya, qonunlar va boshqa huquqiy hujjatlar talablarini aniq va umumbashariy bajarish prinsipidir”.³

Binobarin, har bir fuqaro qabul qilinayotgan qonun hujjatlaridan xabardor bo‘lishi, hujjatlarning, ayniqsa, inson huquqlariga oid hujjatlarning mazmun-mohiyatini aniq anglashi, ularning hayotidagi o‘rnini his qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

³ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “2021 — 2025-Yillarda Fuqarolik Jamiyatini Rivojlantirish Konsepsiyasini Tasdiqlash To‘g‘risida”

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 32-modda
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 12.04.2018 yildagi O'RQ-474-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni "2021 — 2025-Yillarda Fuqarolik Jamiyatini Rivojlantirish Konsepsiyasini Tasdiqlash To'g'risida" 04.03.2021 yildagi PF-6181-son

Internet Resurslari:

<https://kun.uz/uz/news/2020/08/28/mahalla-instituti-songgi-yillarda-nimalar-ozgardi>

4. <https://yuz.uz/ru/news/obestvenny-kontrol-effektivnoe-sredstvo-v-dostijanii-verhovenstva-zakona>

THE LIFE OF IMAM AL-BUKHARI, THE GREATEST HADITH
SCIENTIST

Azamat Axmatov Axtam o'g'li

2-year student

Uzbekistan State World Languages University

Senior teacher: Yuldasheva F.F.

Annotation: This article shows the information about great scientist Imam al-Bukhari. Clear data about his parents is shown. Their place in bringing Imam al-Bukhari up is tremendous. How he had to leave his hometown and his death is given. In order to exalt his name a number of works is done. Moreover, It is obvious from history that he was one of the great scientist to learn Hadiths.

Key Words: Hadith, Amir al-Mu'minin, muhaddiths, Tahirid Khalid ibn Ahmad, Islam, Islam science.

Аннотация: В данной статье приведены сведения о великом ученом Имаме аль-Бухари. Показаны четкие данные о его родителях. Их роль в воспитании имама аль-Бухари огромна. Как ему пришлось покинуть родной город и дается его смерть. Для возвеличивания его имени делается ряд работ. Более того, из истории очевидно, что он был одним из великих ученых, изучавших хадисы

Ключевые слова: Хадисы, Амир аль-Муминин, мухаддисы, Тахирид Халид ибн Ахмад, Ислам, исламская наука.

Annotatsiya : Ushbu maqolada buyuk olim Imom al-Buxoriy haqida ma'lumotlar keltirilgan. Uning ota-onasi haqida aniq ma'lumotlar ko'rsatilgan. Imom al-Buxoriyni tarbiyalashda ularning o'zni juda katta. Bundan tashqari, qanday qilib u o'z ona shahrini tark etishga majbur bo'lgan va uning o'limi keltirilgan. Uning nomini ulug'lash maqsadida qator ishlar amalga oshirildi. Qolaversa, u hadis ilmini o'rgangan buyuk olimlardan biri bo'lganligi tarixdan ma'lum.

Kalit so'zlar: Hadislar, Amir al-Mo'minin, Muhaddis, Tohir Xolid ibn Ahmad, Islom, Islom ilmi.

During the Hijri 3rd century (9th century) considered the golden age of the science of hadith great amount of accomplishments were achieved in the field of

Hadithology. Especially, six great scientists in the Islam world lived in that period. Although all of them had a great impact on the progress of Islam science, only one of them was known as Amir al-Mu'minin in Hadith Science.

He is Muhammad Imam al-Bukhari. He was born in Bukhara on 810 21st of July. His father's name was Ismail. His profession was trading. Although there is no information about his works, it is written that he was taught by Abdullah ibn al-Mubarak, and he had Iraqi students like Ahmad ibn Hafs and Nasr ibn Hussein, who both were scientists. Imam al-Bukhari wrote about his father in his book called "at-Tarikh al-Kabir" as full as possible. According to data, Ismail was a pious, righteous, and religious person. It was proved by historians' writing. For example, his fortune was collected so honestly that no one saw even dirty coins in his house. Besides he was one of the most knowledgeable people. The leading reason is while there was disorder about recording important dates, Ismail noted his son's birthday by himself. Besides, his paternal grandfather was one of the first to accept Islam.

His mother was a righteous and honest, extremely smart, very knowledgeable woman of her period. Once Imam al-Bukhari's eyes were damaged in his childhood and he became blind, even well-known doctors could not treat him. One day his mother saw prophet Ibrahim in her dream and said to her: "Because of your praying, Allah gave your son his vision back .¹"

One of the most popular philosophers Abdurahmoni Jomi once said: "Glazing of coin made in Mecca and Medina finished in Bukhara."² It is obvious what he wanted to say.

When he was just a child his father passed away and upbringing him was on his mother's shoulders. She fulfilled her duty by heart. I believe that he was brought up so perfectly that he became unusually well-educated. So well-taught that he was able to learn thousands of hadiths in his tens. When he was eleven years old he was able to make mistakes done by his master right. He dedicated 42 years of his life in research.

¹ Jumayeva Nilufar, "O'rta Osiyo Allomalarining Ilmiy Merosi", "Durdona" nashriyoti, 45-bet

² Jumayeva Nilufar, "O'rta Osiyo Allomalarining Ilmiy Merosi", "Durdona" nashriyoti, 46-bet

He started working on his book in Basra and wrote it for many years. According to him, the hadiths of 1080 muhaddiths are included in the book

Before his sixteenth birthday, he learned a tremendous amount of hadith and the book of Abdullah ibn al-Mubarak. Soon enough his ingenuity and uncommon abilities were recognized by the mass, especially by his masters. In some sources, it is given that even popular scientists worried about his presence in their lectures and confound them. They even sent their books to him to have their works emended. According to data from Muhammad ibn, Salom al-Poykandy said: When Muhammad ibn Ismail visits me I will always worry about being ashamed.

In 825, Al-Bukhari, together with his mother and brother Ahmed, visited to Mecca and Medina to perform the pilgrimage. After performing the pilgrimage, his mother and brother returned to Bukhara, and he traveled to different Muslim countries and received education from the famous teachers of his time.

Against his will, he had a conflict with the ruler of Bukhara, Tahirid Khalid ibn Ahmad, and was forced to move to the village of Khartang near Samarkand, where he died in 870. His grave, located in the village of Khartang, Chelak District, Samarkand Region, has become the most revered and sacred place for pilgrims. In the 16th century, a mosque was built in front of Imam al-Bukhari's mausoleum and maple trees were planted. On October 23, 1998, ceremonies were held in Samarkand in connection with the 1225th anniversary of the birth of the famous scientist. In connection with this event, a project under the leadership of the first President of the Republic of Uzbekistan I.A. Karimov - a huge rare-architectural complex was erected. The best builders and craftsmen of Samarkand, Tashkent, Bukhara, Khiva, Shahrisabz, Andijan, Kokan, and Namangan took part in the implementation of the project.

References

1. Jumayeva Nilufar, “O’rta Osiyo Allomalarining Ilmiy Merosi”, “Durdona” nashriyoti
Online recourses
1 <https://arboblar.uz/uz/people/imam-ismail-al-bukhari>

BORROWING AND DERIVATIVE NEOLOGISMS

Research advisor: Yuldasheva F.F.

UzSWLU, Senior teacher

Ozodakhon Izzatillaeva Elmurod qizi,

UzSWLU, Sophomore

Annotation: This article explains the phenomena of neologisms that occur by borrowing words from other languages that conceptualize new ideas or by adding prefix or suffix to already existing words. Furthermore, the influence technological advances have had on either processes is elaborated.

Аннотация: В данной статье объясняются явления неологизмов, возникающие при заимствовании слов из других языков, концептуализирующих новые идеи, или при добавлении префикса или суффикса к уже существующим словам. Кроме того, подробно рассматривается влияние технологических достижений на оба процесса.

Annotatsiya: Ushbu maqola yangi g'oyalarni kontseptsiyalashtirgan boshqa tillardan so'zlarni olish yoki mavjud so'zlarga prefiks yoki qo'shimchalarni qo'shish orqali yuzaga keladigan neologizm hodisalarini tushuntiradi. Bundan tashqari, texnologik taraqqiyotning har ikkala jarayonga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

Key words: neologisms, loanwords, derivation, new concepts, vocabulary extension, compounds.

Ключевые слова: неологизмы, заимствования, деривация, новые понятия, расширение словарного запаса, соединения.

Kalit so'zlar: neologizmlar, o'zlashma so'zlar, derivatsiya, yangi tushunchalar, so'z boyligini kengaytirish, birikmalar.

Every and any living language is subjected to changes in its vocabulary over the years: it either experiences linguistic decline which is very rare or vocabulary extension where new words are taken from other languages or made from the existing words in the vocabulary as the foundation. As the lifestyle and culture of speakers evolve, those

changes are noticeably reflected on the vocabulary. While grammar of languages are more stable, they do not experience huge changes over short periods, vocabularies can change very quickly both in word stock and in their meanings.

Every user contributes to altering their language vocabulary and without effort, it is possible to adopt new words, accept or invent new meanings for existing words, or cease to use some words or use them in different context. While two speakers do not share precisely the same vocabulary of words even if they speak the same dialect, they do naturally have the most of the words in their vocabularies in common.

Languages have various resources for effecting changes in vocabulary. Meanings of existing words may change. With disappearance of feudalism, for example, many words used commonly in that era are not used anymore. Or words can acquire new meanings like *computer* and *jet* acquired new ranges of meaning in the 20th century with the advance of technology.¹ If you think about it, readily used vocabulary of people are is just like fashion - ever-changing and unpredictable.

Basically, neologisms are words that are created to explain new ideas. When a concept that is unfamiliar in one language occurs, a word explaining that concept is borrowed from another language or by derivation, i.e affixation, blending, compounding, etc.

Firstly, the term loan word is defined in the broadest sense and refers to words, elements of word formation, and multi-word expressions that entered the lexicon of a

1. ¹ See here: <https://www.britannica.com/topic/language/Neologisms>

language as the result of a borrowing process.² It is the process of importing linguistic items from one linguistic system into another, a process that occurs any time two cultures are in contact over a period of time. This occurs when new things come into individuals' experiences as the result of contacts with users of other languages. This is part of the history of every language, except for one used by an impossibly isolated [community](#). *Tea* from Chinese, *coffee* from [Arabic](#), and *tomato*, *potato*, and *tobacco* from [American Indian languages](#) are familiar examples of loanwords³ designating new products that have been added to the vocabulary of English. Spread of loanwords practically soared during the reigns of colonists where ruling country introduced new concepts, ideas, and technologies to their colonies. Though loanwords are rapidly and completely [assimilated](#) to the lexicon of the borrowing language, majority of loanwords retain marks of their foreign origin.

Languages differ in their acceptance of loanwords. An [alternative](#) way of extending vocabulary to cope with new products is to create a descriptive [compound](#) from within one's own language. Some countries try to resist loans, believing that they reduce a language's identity or "purity," and introduce laws aimed at stopping the influx and form committees to provide native translations. Language change, however, is never restrained by such efforts, loanwords continue to

² Maïke Park, New loan words in the Neologismenwörterbuch:

corpus-based development of lexicographic information

for an online dictionary of contemporary German, 2020, pp. 7.

1. ³ Bates L. Hoffer, Language Borrowing and Language Diffusion: an Overview, 2019, pp. 55.

flow into everyday [speech](#). It can be argued that loans add to a language's richness and flexibility: English itself has received loans from more than 350 languages.

Globalization in our century have significantly sped up the process of borrowing. The development of technologies: television, radio, mobile phones, the Internet and the social media have altered active vocabulary base of majority of languages by adding words like 'internet', 'telephone', 'television', 'wifi' which are basically the same in many languages. Usually a word must be in use for twenty to twenty-five years before it enters a major dictionary, however, dictionaries cannot keep up with the rapid changes if this ruling applies, because in this era words used twenty years ago are not widely used anymore. Readily used and understood vocabulary base of speakers are subject to change in very short periods in the 21st century. In some sense, loanwords may also serve as the function of labeling the speaker, as up-to-date or trendy.

Secondly, all languages have the means of creating new words to bear new meanings. Mostly, languages follow definite patterns in their [innovations](#) and they try to make up words with derivative devices. Words can be made up without limit from existing words or from parts of words. Sometimes, the bits and pieces of words are used in combinations: as an example there is the word "webinar", taken from 'web' and 'seminar' or "teenhood" from 'teenage' and 'hood'. This is called blending, you literally mix or blend two or more words to make up a word. One of the most popular and common derivative device is affixation or adding prefix or a suffix to a root word. Well-known examples include 'Instagram' -> 'instagrammer', 'Twitter' -> 'twitterer', 'visualise' -> 'pre-visualise'. Another type of derivative device is called compounding where you just take two words and add them together: home + schooler = homeschooler, live + blogging = liveblogging, quick + release = quick-release, mischief + maker = mischief-maker and so on.

There are other types of derivation neologisms created by initialisation, creative respelling, clipping, etc. While they do exist, they are very rare whereas blending, affixation and compounding are most widely used. As it is obvious from the examples,

great majority of neologisms are words either related to advancing technologies or their associates. It is remarkable how the development of science and civilization have altered the active vocabulary we use every day. And it is also worth mentioning that many of the neologisms are created by youths.

REFERENCES:

1. Maike Park, New loan words in the Neologismenwörterbuch: corpus-based development of lexicographic information for an online dictionary of contemporary German, 2020, pp. 5-8.
1. 2. Bates L. Hoffer, Language Borrowing and Language Diffusion:* an Overview, 2019, pp. 53-56.

INTERNET RESOURCE:

1. 1. <https://www.britannica.com/topic/language/Neologisms>

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING AHAMIYATI VA MAQSADI

Ilmiy ish raxbari: Yuldasheva F.F

O'z DJTU kata o'qituvchisi

Shahribonu Oqboyeva Xayrulla qizi

O'zDJTU 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematika fanini o'qitishning ahamiyati va maqsadlariga bag'ishlangan. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematika fanini rivojlantirish, hisob-kitob ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarga fanning hayotdagi ahamiyatini anglatish va maqsadlarini to'g'ri tushuntirish va ularda umumiy matematika qobiliyatlarini oshirish davlatimiz va mutaxassislar oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Annotation: Therefore, this article is devoted to the importance and objectives of teaching mathematics in general secondary schools. Today, the development of mathematics in general secondary schools, the development of calculation skills, the importance of science in life and the correct explanation of its goals to students, and the improvement of general mathematics skills in them are among the important tasks facing our state and specialists.

Аннотация: Данная статья посвящена важности и целям обучения математике в общеобразовательной школе. Сегодня перед нашим государством и специалистами стоит задача освоения математики в общеобразовательных школах, развития вычислительных навыков, значения науки в жизни и правильного разъяснения ее целей учащимся, совершенствования общематематических навыков одна из важных задач.

Kalit so'zlar: hisob-kitob, fanlar integratsiyasi, matematika, algebra, geometriya, intellekt.

Keywords: calculation, integration of disciplines, mathematics, algebra, geometry, intellect.

Ключевые слова: расчет, интеграция науки, математика, алгебра, геометрия, интеллект.

Matematika fani qadimdan va hozir ham dunyo mamlakatlari hayotining muhim bo'lagi hisoblanadi va matematika fanini o'qitish, o'rgatish har bir davlat hukumati oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Mamlakatimizda matematika fanini o'qitishni rivojlantirishning ko'plab chora-tadbirlari ishlab chiqilmoqda, bunga misol qilib Prezidentimiz 2016-yil 30-dekabr kuni mamlakatimizning yetakchi ilm-fan namoyondalari bilan bo'lgan uchrashuvda: "Bugungi zamon barcha sohalar qatorida ilm-fanni ham yangi bosqichga ko'tarishni ham talab qilmoqda. Zotan, jamiyat oldida turgan dolzarb masalalarni ilm-fansiz yechish qiyin. Mazkur sohani va olimlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash davlatimizning ustuvor vazifalaridandir"¹, deb ta'kidlaganlarini misol qilib aytishimiz mumkin. Davlatimiz rahbarining 2017-yil 17- fevraldagi "Fanlar akademiyasi faoliyati, ilmiy tadqiqot ishlarini tashkil etish, boshqarish va moliyalashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qaroriga asosan O'zbekiston Milliy Universiteti qoshidagi Matematika universiteti Fanlar Akademiyasining tarkibiida qayta tashkil etildi. Shuni ham aytib o'tish kerakki, hozirgi kunda matematika ta'lim yo'nalishida ta'lim olayotgan talaba o'quvchlar va tadqiqotchilar uchun akademik T.Sarimsoqov nomidagi stipendiya ta'sis etilgan².

Arifmetik materiallar ushbu sohaning asosini tashkil qilib, bolalarni ta'lim olish jarayonida qiziqishiga ham kuchli ta'sir qiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida natural sonlardan tortib ildiz va geometrik tenglamalarga qadar o'rgatiladi. Matematika o'qitishning umum ta'limiy maqsadi bir nechta quyidagi vazifalarni oldiga qo'yishi nazarda tutiladi:

- 1) O'quvchilarni ma'lum bir dastur asosida matematik bilim va ko'nikmalar bilimlar bilan ta'minlash. Bu bilim va ko'nikmalar tizimi o'quvchilarga matematika fani to'grisida yetarlicha ma'lumotlar bilan taanishtirish, va ularni matematikaning yuqori darajalarini o'rganishga tayyorlash nazarda tutiladi.

¹ Mamlakatimizda matematika fanining yangi tarixi, 18-iyun 2021, 1-bet Risolat Madieva

² Mamlakatimizda matematika fanining yangi tarixi, 18-iyun 2021, 2-bet Risolat Madieva

Bunga qo'shimcha sifatida, o'quvchilar olgan bilimlarini kundalik hayotda qo'llay ham olishi, ya'ni isbotlashning asosiy metodlarini ham o'rganish kerak.

2) O'quvchilarning og'zaki va yozma bilimlarini takomillashtirish.

Bu orqali o'quvchilarni shunchaki o'qitib qolmay, har bir matematik so'zlarni o'z ona tilisida to'g'ri foydalanish, qo'llashni ham o'rgatish kerak.

3) O'quvchilarni matematik qonuniyatlar asosida real olamdagi bilimlarga o'rgatish. Bunda talabalarga real olamda sodir bo'ladigan eng sodda hodisalardan tortib to murakkab, aqlga sig'ishi qiyin bo'lgan hodisalargacha, ya'ni ularning fazoviy shakli, miqdorigacha bo'lgan tasavvurlarni shakllantirish tushuniladi.

Matematikada umumiy matematika termini ham bor, bunda umumiy matematika o'quvchilarning amaliy muammolarini hal qilish uchun raqamlar va algebra, trigonometriya va dunyo geometriyasi, moliya, tarmoqlar va qarorlar matematikasi va statistikasidan olingan tushunchalar va texnikalar haqidagi tushunchalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'ladi.

Matematika tushunchasi ko'ndalang xususiyatga ega hisoblanadi. Chunki eng qadimdan boshlab matematika (algebra, geometriya) san'at darajasigacha ko'tarilgan. Matematika boshqa fanlar uchun zarur va muhim hisoblanib, boshqa fanlar uchun asos qilib olingan desak ham bo'ladi. Matematika rivoji uchun bizning bobokalonlarimiz juda katta hissa qo'shishgan. Muhammad al-Xorazmiyning arifmetika va algebraga oid asarlari dunyoning ko'plab tillariga tarjima qilingan va hozirgi kunda ham ular asosida universitet va boshqa ta'lim turlari darsliklarida asosiy qo'llanmalar yaratiladi. Biz shunday insonlarning, yaratgan asar va qo'llanmalari dunyo ilm-fanida muhim rol o'ynaydigan, ajdodlarimiz va biz mamlakatimizda bu soha bo'yicha muhim va kerakli bilimlarni chuqur egallashimiz kerak. Bu uchun esa asosan umumiy o'rta ta'lim maktablarida beriladigan bilimlarning ahamiyati katta.

Asosan matematika fanini o'rganyotganda o'quvchilar turli xil masala, misol va jumboqlarni yechish orqali mantiqiy fikrlash, to'g'ri fikr yuritishni o'rganib boradilar. Qadimda esa bunday jumboqlarni va masalarni yechish bo'yicha katta musobaqalar o'tkazilgan. Shularni hisobga olgan holda aytishimiz mumkinki;

matematika fanining eng asosiy vazifasi aynan o'quvchilarni o'ylashga, to'g'ri va mantiqiy mushohada yuritishga o'rgatishdan iborat. Bilamizki, maktab darsliklaridagi hech qaysi fan matematikachalik bolalarni o'ylashga va fikrlashga majbur qila olmaydi. Darslikni maktablarda o'tayotganda o'quvchilarni qiziqtirish uchun ko'plab geometrik shakllardan, rangli predmetlardan foydalanish, turli xil qiziqarli o'yinlar tashkil qilish va musobaqalar o'tkazish asosiy o'rin tutadi. Bu orqali o'quvchilarda tasavvurni, tezkor fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Matematika fanini o'qitishning asosiy maqsadi o'quvchilarning kelajakdagi kasbini egallashida yordam berish (agar ular kelajakda shu fan ustida o'z bilimlarni oshiradigan bo'lsa), bu olam hodisalarini aniqroq anglashga, kundalik hayotda uchraydigan matematik masalalarni qiynalmasdan bajara olishga o'rgatishdir.

Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkinki: matematika fani hammamiz uchun eng muhim fanlardan hisoblanadi, bu fanni maktabda chuqurroq o'qitish va ahamiyati va maqsadini o'quvchilarga tushuntirish judayam muhim vazifalarimizdan biridir. Chunki matematika fani insoniyat madaniy merosimizning bir bo'lagi hisoblanib, biz esa bu merosni rivojlantirishga mas'ulmiz. Matematikaga shunday ta'rif berilgan: "Matematika-haqiqiy borliqning miqdoriy munosabatlari va fazoviy normalaridir"³. Bundan shuni tushunishimiz mumkinki, matematik sohalarning turli-tuman bo'lishiga qaramay, ular umumiylik belgisi ostida bitta predmetga birlashgan, bu esa matematika fanidir. Agar matematika fani maktablarda chuqurroq o'rgatilsa, o'quvchilar kelajakda boshqa kasblarni, boshqa fanlarni oson o'rganisha oladi. Olamni ham matematika bilan uzviy bog'likda anglay olamiz. Shuning uchun ham umumiy o'rta ta'lim maktablarida matematika fanini o'qitishning ahamiyati va maqsadi judayam muhim hisoblanadi. Ko'plab mutaxassislarning fikricha, matematikani yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilarda matematik misollarni yechish anchayin oson bo'larkan va ular real hayotdagi muammo va taxlikali vaziyatlardan osonlikcha chiqib ketisha olarkan. Yana ular shuni ham aytib o'tishganki, bu fanni chuqur o'rganish orqali kelajakni ham bashorat qilish ham mumkin ekan, bu albatta judayam qiziq. Biz avvalo matematikaning hayotimizdagi ahamiyati

³ A. Abduraxmonov, A. Narmonov, N. Narmuratov. Matematika tarixi, t.: "Fan va texnologiya", 2016, 204-bet.

chuqur tushunib olsak uni o'rganish qanchalik muhim ekanligini ham tushunib olamiz. Bu maqola matematika o'rganayotgan va uni ahamiyatini tushunga harakat qilayotgan insonlar uchun fodali deb o'ylayman.

Foydalingan adabiyotlar:

1. A. Abduraxmonov, A. Narmonov, N. Narmuratov. Matematika tarixi, t.: "Fan va texnologiya", 2016, 204-bet.
2. Mamlakatimizda matematika fanining yangi tarixi, 18-iyun 2021, 1-bet Risolat Madieva.
3. Mamlakatimizda matematika fanining yangi tarixi, 18-iyun 2021, 2-bet Risolat Madieva

Internet manbaalar:

1. <https://cyberleninka.ru> SC Mirzoyeva 2021
2. <https://geografiya.uz> Muhammad Muso al-Xorazmiy hayoti va ijodi
3. <https://internationaljournals.co.in>

CHET TILLARINI O‘RGANISHNING SAMARALI USULLARI

Davlatboyeva Iroda

O‘zDJTU talabasi

Ilmiy ish rahbari:

F.F.Yo‘ldosheva

O‘zDJTU katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada siz samarali va olimlar tomonidan sinalgan usullar orqali oson va qiziqarli yo‘llar bilan chet tillarini o‘rganishning zamonaviy metodlari bilan tanishasiz. Bu metodlar bilan chet tillarini o‘rganish yanada osonlashadi.

Аннотация: В этой статье вы познакомитесь с современными методами изучения иностранных языков в легкой и интересной форме с помощью эффективных и научно проверенных методов. Эти методы облегчают изучение иностранных языков.

Abstract: In this article, you will get acquainted with modern methods of learning foreign languages in an easy and interesting way through effective and scientifically tested methods. These methods help to learn foreign languages easily.

Kalit so‘zlar: usul, konstruksiya, xorijiy til, fonetika, grammatika, temp, kompleks.

Ключевые слова: метод, конструкция, иностранный язык, фонетика, грамматика, темп, комплекс.

Key words: method, construction, foreign language, phonetics, grammar, tempo, complex.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so‘ng har bir soha rivojlanishi uchun alohida e‘tibor berib kelinmoqda. Shulardan biri sifatida chet tillarini o‘rgatishning ham keng tarqalganini ko‘rishimiz mumkun. Chet tillarini o‘rganish nafaqat davlat balki shahsiy rivojlanishimiz jamiyatda o‘rnimizni topishimizga ham yordam beradi. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX- sessiyasida so‘zlagan nutqida ...”xorijiy tillarni o‘rganish va o‘rgatishga yurtimizda katta ahamiyat berilmoqda... Bugun jahon hamjamiyatida o‘ziga munosib o‘rin egallashga intilayotgan mamlakatimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz

bilan hamjihatlikda , hamkorlikda o'z buyuk kelajagini ahamiyatini baholashning hojati yo'qdir " deb ta'kidlagan edi.[1. 5-bet]

Biz yoshlar har sohada rivojlanishimiz uchun qulay sharoit yaratilgan bir zamonda yashayabmiz.Iqtisodiyotning rivojlanishi, davlatlar o'rtasidagi diplomatik aloqalar ko'paygani sari yoshlar yangilikka intilgani sari yangi sohalarni o'rganishga va dunyoni ko'rishga intilish kuchayadi bularning poydevorini esa chet tillarini bilish tashkil etadi.Jahon miqyosida foydalaniladigan birgina chet tilini bilish sizga ko'plab imkoniyatlar eshigini ochadi.Bu sizning moddiy va ma'naviy tarafdin o'sishingizga sababchi bo'ladi.Chet tili o'qitishni rivojlanish bosqichlarida 4 ta asosiy metod shakllangan, rivojlangan, qo'llanilagan: 1)tarjima metodlari 2) to'g'ri metod 3)aralash metodlar 4)taqqoslash metodlari.[2. 61-bet]

Ko'plab saytlardan olgan malumotlarim va izlanishlarim samarasi o'laroq chet tillarini o'rganishning bir nechta usullarini ko'rib chiqamiz.

Grammatika- tarjima usuli

Bu usul 18-asrda paydo bo'lgan. Bugungi kunda u ko'pincha chet tilini mustaqil o'rganish uchun ishlatiladi. Uning mohiyati quyidagicha: grammatik konstruksiyalarni o'rganish ketma-ketligi tanlanadi va shunga mos ravishda tarjima uchun matnlar tanlanadi.

Ushbu kursni ishlab chiqishda chet tilini o'rgatish, grammatikani o'rganishning asosiy komponentlari va xorijiy so'zlarni faol o'rganish asos qilib olindi. Muayyan grammatik sxemalarni tanlagandan so'ng, o'qituvchi ular uchun matnlarni tanlaydi, ulardan alohida jumlar tanlanadi va tahlil qilinadi. Jarayon lug'at bilan tarjima kontekstida amalga oshiriladi. Birinchidan, jumlar chet tiliga, keyin esa o'z ona tiliga tarjima qilinadi. Bu yerda tanlangan matnning manosi emas uni tarjima qilishga ko'proq e'tibor qaratiladi.Grammatika-tarjima usulining afzalligi shundaki, u haqiqatan ham grammatikani yuqori saviyada egallash imkonini beradi. Texnika yaxshi rivojlangan mantiqiy fikrlash bilan ajralib turadigan odamlar uchun idealdir. Ammo shuni yodda tutish kerakki, bu usul yodlangan printsiplar bo'yicha jumlarning mexanik qurilishiga qandaydir bog'liqlik hosil qiladi. Natijada, ravon so'zlashuv tili bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin.

Jim yo'l

Chet tilini o'zlashtirish fonetikani o'rganish asosida qurilgan. O'qituvchi juda kam gapiradi, ayniqsa birinchi bo'limlar taqdimoti paytida. Talaba ovoz birikmalari va iboralarni o'zi talaffuz qiladi, diqqatini o'qituvchi ko'rsatadigan jadval va rasmlarga qaratadi. Masalan, tovush birikmasi yorlig'ini talaffuz qilish uchun ular "t" harfi, keyin "a", "b" harfi yozilgan rasmni ko'rsatadilar. Talaba tovushlarni mustaqil talaffuz qiladi, materialni yaxshiroq o'zlashtiradi va iboralar va gaplarni qurish tamoyillarini tushunadi.

Audio-linguistik usul

Audiolingvistik usulning printsiplari nutq ustida ishlashdir. Ko'pgina tilshunoslarning fikriga ko'ra, nutq apparatidan foydalanmasdan chet tilini o'rganish mumkin emas, yozma topshiriqlarni bajarayotganda ham (yozma matnni tuzatish deb ataladigan) doimiy gapirish kerak. O'qituvchi har bir yangi so'zni talaffuz qiladi, talabalar undan keyin hamma narsani bir necha marta baland ovozda takrorlaydilar.[3.13-bet].

Chet tilini o'rganishning ajralmas atributi audio yozuvlarni tinglashdir. O'quvchilar ona tilida so'zlashuvchilarning nutqini idrok etishni rivojlantiradilar, asosiy narsani ta'kidlashga harakat qiladilar. Shundan so'ng ular eshitganlaridan ba'zi gaplarni qayta qurish, ma'lumotlarni eslab qolish yoki berilgan mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildirish kabi bir qator yozma topshiriqlarni bajarishlari so'raladi. Asl tilda filmlarni tomosha qilishni chet tilini yaxshilashga yordam beradi. Shunday qilib, so'z boyligi to'ldiriladi, siz talaffuzni yaxshilashingiz, turli templardagi nutqni eshitishni, his-tuyg'ularni va aytilganlarning yashirin ma'nosini ajratishni o'rganishingiz mumkin.

Ushbu texnikaning afzalliklari orasida erkinlik va o'rganish qulayligi, shuningdek, uning yuqori samaradorligi qayd etilgan. Ammo usulning ishlashi uchun sizga tirishqoqlik, ishlash istagi va, albatta, tizimli o'rganish kerak.

Kommunikativ usul

Zamonaviy maktablar va universitetlarda eng keng tarqalgan. U barcha ko'nikmalarni – o'qish, yozish va muloqot qilish qobiliyatini kompleks rivojlantirishga qaratilgan,

ammo muloqotga eng ko'p e'tibor beriladi. O'qituvchining o'quvchilar bilan doimiy aloqasi materialni yaxshiroq o'rganishga yordam beradi. Qiziqarli faoliyat jarayonida tabiiy o'rganish sodir bo'ladi. Talabalar yozma tayyorgarlik bilan yoki o'z-o'zidan dialoglar quradilar, kichik monologlar yaratadilar, berilgan mavzular bo'yicha hikoyalar o'ylab topadilar.

Juftlikda ishlash vaziyatga qarab tezda harakatlanishga yordam beradi. Suhbatdoshning savollariga javob berish, yo'lda o'zingizni ixtiro qilish kerak. Ko'pincha rollarda sahna o'ynash taklif etiladi. Munozara o'tkazish usuli faol qo'llaniladi, unda talabalarning barcha auditoriyasi ishtirok etadi. Tabiiy til muhitida bo'lish illyuziyasi yaratiladi. O'qituvchi xatolar va ularning sabablarini aniq ko'rsatuvchi murabbiy va maslahatchi sifatida ishlaydi.

Chet til o'rganishni mashqlar bajarishdan iborat jarayondir deyilsa, mubolag'a yoki xato bo'lmaydi. Bu — mashqning dinamika (harakat) tarafi. Uning Statika (holat) jihati — darslikda o'quv materialini tarzi tashkil etilganligidadir. Statikadagi mashq deganda, chet til darsligida muayyan

Raqam yoki harf bilan belgilangan yoki maxsus ajratib ko'rsatilgan, ikki qismdan iborat, dars tarkibini tashkil etadigan

O'quv-metodik kategoriya tushuniladi. Mashqning qismlari metodik adabiyotlarda „mashq talabi (sarlavhasi)“ va „mashq material“ deb yuritiladi. Mashq material darslikda yozilgan

(harf, so'z, jumla, grafik matn) yoki o'quvchi nutqining mahsuli (tovush, so'z, jumla, og'zaki matn) bo'lishi mumkin.

Dinamikadagi mashq — chet tilda o'quvchi bajaradigan,

Harf yozish yoki tovushni talaffuz etishdan tortib, to'liq matnni

Idrok etib tushunish yoki o'z fikrini bemalol bayon etishgacha

Biz siz bilan yuqorida ko'rib chiqqan usullarimiz maktab va universitetlarda keng tarqalgan amalda ishlatilayotgan usullardan hisoblanadi. Shuningdek siz onlayn holda o'quv kurslariga borib ham turli zamonaviy metodlardan foydalanilgan holda tilni o'rganishingiz mumkin.

Biz soniya sayin rivojlanayotgan zamonda yashayabmiz siz hozirda chet tilini o'rganish uchun offlayn kurslarga ham borishingiz shart emas. Sizda qulay sharoit va istak bo'lsa yetarli. Siz onlayn holda kanallar, saytlar va zamonaviy chet tilini o'rgatadigan dastuar orqali ham chet tilini o'rganishingiz mumkun bu jarayonni zamonaviy metod deb atasak ham bo'ladi.

Aslida hech bir o'qituvchi yoki dastur sizga osonlik bilan chet tilini o'rgata olmaydi agar sizda istak bo'lsa bu eng samarali metodlardan ham foydalanmagan holda chet tilini oson o'rganishga katta imkon beradi. Shunchaki siz imkoniyatlardan to'g'ri foydalanishingiz va oldingizga aniq maqsad qo'yishingiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A Bunyodkorlik yo'lidan 4-jild – O'zbekiston 1996
Karimov I.A Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. O'zbekiston 1996 5-bet
2. O'.Hoshimov I.Yoqubov "Ingliz tili o'qitish metodikasi". "Sharq" nashriyoti 2003 61-bet
3. J.Jalolov "Chet tilini o'qitish metodikasi" "O'qituvchi" nashriyoti- 2012 13-bet.
Internet resource: <https://optolov.ru/uz/the-design-of-the-corridor/priemy-izucheniya-inostrannogo-yazyka-samyeffektivnye-sposoby.html>.

WHAT SHOULD WE KNOW ABOUT NEOLOGISMS

Jurakulova Khurshida Farkhadovna

Uzbekistan State World Languages University

Scientific advisor: Yuldasheva S.F.

Abstract: When we learn a language, we learn it based on the origin of the language we learn and its place in society. Also, the vocabulary of the language is important to be able to speak perfectly in the target language. From time immemorial, languages have been increasing their vocabulary by subtracting words from each other. By reading the article, you can get reliable and complete information about the words that entered the English language from French and can know siblings of the English language. German - English cognates.

Key words: neologism, cognates, originates of English words.

Аннотация: Когда мы изучаем язык, мы учим его на основе происхождения изучаемого языка и его места в обществе. Кроме того, словарный запас языка важен для того, чтобы в совершенстве говорить на изучаемом языке. С незапамятных времен языки увеличивали свой словарный запас, вычитая слова друг из друга. Прочитав статью, вы сможете получить достоверную и полную информацию о словах, пришедших в английский язык из французского, а также сможете узнать родные слова английского языка. Немецко-английские родственные слова.

Ключевые слова: неологизм, однокоренные слова, происхождение английских слов.

Annotatsiya: Til o'rganayotganimizda avvalo o'rganayotgan tilimizning kelib chiqishi uning jamiyatdagi o'rniga qarab o'rganamiz. Shuningdek o'rganayotgan tilimizdan mukammal gaplasha olishimiz uchun lug'at boyligi ham muhimdir. Qadim zamonlardan beri tillar bir - birlaridan so'z o'zlashtirib so'z boyligini ko'paytirib kelmoqda. Maqolani o'qish orqali siz Fransuz tilidan Ingliz tiliga kirib kelgan so'zlar haqida umumiy va ishonchli ma'lumotlarga ega bo'lasiz shuningdek Ingliz tilining qarindosh tillari va German - English turkumi haqida ham bilib olishingiz mumkin.

Kalit so'zlar: neologizm, turkumlar, inglizcha so'zlarning kelib chiqishi.

What is neologism? Most frequently neologism is explained and defined as a new word. A neologism is a newly developed or coined word that has started to fall into mainstream usage. When the word is fully accepted into everyday usage, it typically gets picked up by dictionaries and is technically no longer a neologism. Neologisms can take many forms, and may be entirely new, or formed of existing words.

Neologisms are words that are created to explain new ideas. Neologisms are formed by borrowing words or mixing existing words to talk about new concepts. They can be made of words in English, words from other languages, or by adding a prefix or suffix that best suits the new concept.

Scientists point of view about neologism. In 1905, Trainel pointed out that "Neologisms mean more than the mere invention of words; than in some cases inventions occurred in the syntax, while the other inventions occurred in both words and syntax"¹. In 1936 Julian Huxley argued that "Biotechnology would become more important than mechanical and chemical engineering. Certain neologism signaled a paradigm shift: biosciences indicated a new set of disciplines, bioinformation a new form of knowledge, bioresources the range of material available for research and utilization, biopower the nature of its potential impact social relationship within civil society, bioethics the need for moral awareness of the problems raised by the new developments and bioeconomics the relation of the new technology to commercial benefit in public and private spheres"². According to Peter Newmark, types of neologisms include new coinages, derived words, abbreviations, collocations, eponyms, phrasal words, transferred words, acronyms, pseudo-neologisms, and internationalism. Coinage is the word formation process in which a new word is created either deliberately or accidentally without using the other word formation processes and often from seemingly nothing. For example, the following list of words provides some common coinages found in everyday English: aspirin, escalator, heroin, Google. Transferred words use phrases directly from other languages

¹ Parle Docteur G. Teulie " Rapports Des Langages Neologiques et des Idles Delirantes" 1928. 779 p

² Michael L. Coulter, Richard S. Myers, Joseph A. Varacalli " Encyclopedia of Catholic Social Thoughts, Social Science and Social policy" 2007. 33-34 p

and adjust the spelling or sound to neologise it fully. For example, the word ‘herbs’ is transferred from the French herbes while ‘alligator’ comes from the Spanish el lagarto.

Originates of the words and cognates. About 45% of English vocabulary originates from the French language. It means approximately half of the English words came from the French language. Also English and French have 170,000 cognates, similar or same words with identical meanings in the both languages. Below you can see English words that are surprisingly borrowed from French:

Money	Honesty
Advice	Habit
Origin	Liberal
Modern	Dinem

We have one more language which called sister of English language. It is German language. English and German share 60 % of their vocabulary. It means that If you can speak English, you are already half way there with speaking German. English and German share a great deal of vocabulary. All of this overlap in pronunciation and meaning means that despite German's complicated grammar, English and German are still considered 60% lexically similar. In fact, according to language statistics around 26 % of English words are of German origin. Below you can learn list of the German-English cognates:

Allein - Alone
Automat - vending machine
Apfel - Apple
Blau - Blue
Buch - Book
Blende - blind
Bauhaus – building
Eis - Ice, ice cream
Ellbogen - Elbow
Finger - Finger
Bildungsroman – educational novel
Denken - To think
Das ist gut - this is good Diktat – dictation

Conclusion

Everything changes: the world, culture, language. Everything is constantly updated and renewed. One social group takes something it needs from another social group and interprets it in a new way. In the same way, a language takes words from many other languages during its development and increases its vocabulary by adding new meanings to them. Neologism remind us that language is not something set in stone, but an evolving body of work, subject to adjustment, deletions, additions and changes. As new things are invented, as slang becomes acceptable, as new technologies are emerge, and new words must fill in the gaps in language. Neologisms occur in the English language very frequently.

REFERENCES:

1. Yaraslov Yevchenka. "Neologism in the lexical system of modern English" 2010. 11p.
2. Robbin D. Knap. "English German words" In November 2005. 6 - 26 p.
3. Michael L. Coulter, Richard S. Myers, Joseph A. Varacalli. "Encyclopedia of Catholic Social Thoughts, Social Science and Social policy" 2007. 33-34 p.
4. Parle Docteur G. Teulie. "Rapports Des Langages Neologiques et des Idles Delirantes" 1928. 779 p.
5. Micheal D. Picone. "Anglicisms, Neologisms and Dynamic French". University of Alabama, 1996.

THE BASICS OF FORMING TEAMWORK SKILLS
IN STUDENTS

Zulayho Sodiqova Shuhratbek qizi

O'zDJTU talabasi

Ilmiy rahbari :F.F.Yuldasheva

O'zDJTU katta o'qituvchisi

Annotatsiya:Maqolada talabalar ongida o'zaro hamkorlik ko'nikmalarini shakllantirish va sog'lom hurmat muhitini yaratish va yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu masalalarni hal etishda ilmiy-amaliy usullarni o'quv jarayoniga tatbiq etish jarayonlari muhokama qilinadi hamda uchraydigan muammolarning yechimlari ifodalangan.

Abstract:The article deals with the issues of forming teamwork skills in the minds of students and creating a healthy environment of respect and developing leadership skills. Also, the processes of applying scientific and practical methods to the educational process in solving these issues are discussed. The solutions to the problems encountered are expressed.

Аннотация:В статье рассматриваются вопросы формирования в сознании студентов навыков работы в команде и создания здоровой атмосферы уважения и развития лидерских качеств. Также обсуждаются процессы применения научно-практических методов в образовательном процессе при решении этих вопросов. Высказываются пути решения возникших проблем.

Kalit so'zlar: jamoada ishlash,mahorat,o'qitish,muloqot,guruh,hurmat,talabalar, muzokara.

Keywords:students,teamwork,skill,teaching,group,respect,debate, communication.

Ключевые слова:студент,командная,работа,навык,обучение,коммуникация группа, уважать, дебаты.

Teamwork among students is a relationship that creates a positive climate and creates a mutual psychological environment of students during class and extracurricular

activities. Aims of forming teamwork are: create relaxing and welcoming atmosphere, development of hidden abilities of students.

Nowadays, the majority of higher education institutions stress the importance of teamwork in their curricula in order to achieve the necessary requirements for a successful career on a personal, intellectual, and professional level. While these skills are interpersonal qualities, they are also referred to as an individual's combination of social skills and personal attributes. Teamwork refers to the components, generally conceptualized as team attitudes, behaviors, and cognitions, which enable individual inputs, to combine and yield team outcomes [1.3 page]

Teamwork is an essential part of group success. Like a basketball team working together to set up the perfect shot, every team member has a specific role to play in accomplishing tasks. Although it may seem as if one player scored the basket, that basket was made possible by many people's planning, coordination, and cooperation to get that player the ball. When everyone in the study works together to accomplish goals, everyone achieves more.

Albert Einstein gets all the credit for discovering the theory of relativity, but the truth is that he relied on conversations with friends and colleagues to refine his concept. And that's almost always the case. "Behind every genius is a team," says Murphy. "When people play off each other's skills and knowledge, they can create solutions that are practical and useful." [2.4 page]

Teamwork involves building relationships and working with other people using a number of important skills and habits:

- Working cooperatively
- Contributing to groups with ideas, suggestions, and effort
- Communication (both giving and receiving)
- Sense of responsibility
- Healthy respect for different opinions, customs, and individual preferences
- Ability to participate in group decision-making

Participants will learn about good teamwork behaviour and understand how their personal behavior affects others on a team. In addition, the part analyzes potential roadblocks to effective teamwork and provides a chance to develop proactive plans to deal with these issues. "Teamwork is the ability to work together toward a common vision. The ability to direct individual accomplishments toward organizational objectives. It is the fuel that allows common people to attain uncommon results." – Andrew Carnegie

Teamwork teaches essential communication and social skills, such as active listening and effective speaking. When working as a team, students learn how to listen to their leaders and coaches in order to perform their individual roles. Students learn how to listen to one another in order to function as a cohesive unit.[3] Students learn good group communication skills via teamwork, which enables them to speak up with confidence and respect. Students need to understand that speaking is different from talking. Speaking involves knowing how to interact with an audience.

.Teamwork teaches students that their voices are respected and valued. Knowing that she will be heard helps build a student's self-confidence, while encouraging further participation in group activities. This becomes a self-sustaining cycle: participation in team activities teaches students how to be better communicators, which in turn helps every member of the team feel valued and respected. As a result, even the most introverted and quietest members of the team can become active participants and learn to enjoy team activities.

Teamwork is frequently facilitated by a leader. In this situation, team members respectfully contribute to conversation, do given training, and show deference to the leader in the interest of the objective. Although consensus is ideal, it is not always feasible. In these situations, a designated leader will frequently assist in and support the decision-making needed for effective cooperation. Participants will learn about the value of cooperation for academic achievement in this section's activities, as well as the unique roles that different team members may perform.

Training in teamwork is a crucial part of the curriculum for future health student. A credible and trustworthy teamwork self-assessment instrument might help students recognize desired cooperation behaviors that have the potential to encourage learning

about successful teamwork. The purpose of this study was to create and test a self-assessment collaboration tool for health professional students to utilize during an emergency response to a mass tragedy.

Referances:

- 1.A.Four Benefits of Teamwork for Student Development and Success .2019 .
Marlborough School 250 South Rossmore Avenue Los Angeles, CA 90004 |
323.935.1147
- 2.Shannon L. Marlow .Encyclopedia of Personality and Individual Differences
.2020.Oakland University, Rochester, MI, USA Virgil Zeigler-Hill

Internet resources:

1. <https://www.sociallyskilledkids.com/blog/how-and-why-to-teach-students-teamwork-and-cooperation>.

DIFFERENT METHODS TO ATTRACT CHILDREN IN LEARNING
ENGLISH**Mahamadjonova Sitara Dilshod qizi**

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti 2-bosqich talabasi

Research advisor: Yuldasheva F.F

Annotatsiya: Maqolada kichik yoshdagi bolalarni qanday qilib ularni e'tiborini tortgan holda Ingliz tilini o'qitish yoritib berilgan. Har bir o'qituvchi o'z o'quvchisining qobiliyatidan kelib chiqqan holda til o'qitish metodlaridan birini tanlashi lozimligi aytib o'tilgan. Zamonaviy texnologiyalardan unumli foydalangan holda tilni o'rgatishning samarali yo'llari ham ko'rsatib o'tilgan.

Аннотация: В статье объясняется, как обучать английскому языку маленьких детей в увлекательной форме. Каждый учитель должен выбрать один из методов обучения языку исходя из способностей своего ученика. Также были показаны эффективные способы обучения языку с использованием современных технологий.

Annotation: This article explains how to teach English to young children in a fun way. Each teacher should choose one of the language teaching methods based on the abilities of her student. The effective aspects of language teaching with effective use of modern technologies are also shown.

Tayanch so'zlar: metodlar, Ingliz tili, bolalar, o'yinlar, motivatsiya, qo'shiqlar, o'qitish, texnikalar, so'zlar.

Ключевые слова: методы, английский язык, дети, игры, мотивация, песни, обучение, техника, слова.

Key words: methods, English, children, language, games, motivate, songs, teaching, technique, words.

Teaching children is not easy, especially when you count on the maximum effect. It is important to choose the right approach and methodology. Learning games are among the common methods of learning English for children.

They are divided by difficulty levels, so they are suitable for every child. In addition to many different methods, the most effective is to create a “foreign atmosphere”.

You can learn English from the cradle, using the well-known method of relying on physical activity. If we talk about children who will go to school in a year or two, then it is necessary to learn the language with them only in the form of a game. Sometimes it is even said that small children should be taught in such a way that they do not know that they are being taught. Children need to be motivated when they are started to learn new language¹. It is important for the teacher to help the child with the question “Why study English is important?”. Tellingly, this often cannot be done once and for all. If you start teaching English from a younger age approximately 5, the effectiveness of the learning process, first of all, will depend on the teacher as a motivator.

By its very nature, language is highly ethereal and abstract. On the other hand, kids tend to be quite literal and concrete. This makes it difficult to teach kids grammar or syntax rules. However, there are some strategies that will help children to learn English with different ways and they will succeed in this sphere.

By playing games

Fun! For kids, this is one aspect that counts a lot. And it applies to both children in the classroom and those playing outside. Teachers frequently assign a list of terms that the pupils must know by heart and be able to spell. These are often unit-specific listings. A fantastic approach to acquire the terminology needed for class is through participating in memory games. These are freely accessible online, but for added enjoyment, kids can create their own memory game using just paper and a pen. Pairs may consist of two identical words or may include both the word's original language and its English translation. Tic-tac-toe games, on the other hand, can be used well for spelling practice².

¹ Nik Peachey. How to teach young learners like a pro. 2015. – 8-b.

² Katie. Spelling Practice Tic Tac Toe. 2022. – 1-b.

Kids can enjoy with words they need to learn to spell. And a new word may be used after each round!

Create an active relationship

Using the entire body to learn a language is an effective teaching strategy. Language learners learn more effectively and quickly when they move around, and they are also better able to retain material. Numerous tutors stated that music is an excellent technique to hold a child's interest and aid in their ability to effortlessly remember new phrases. Nyuyki³ “For me, the best way is through singing and watching interactive videos.” This has been tested and so far came out positive. Most children love songs and can easily retain things through music. Music is ingrained in many cultures and can have surprising advantages for learning a language, sharpening memory, and focusing attention, as well as for physical growth and coordination.

As I mentioned above, students differ from each other in terms of age, interests and learning methods. Language teachers should take these aspects into account and teach English in an easy and interesting way.

References:

1. Nik Peachey. How to teach young learners like a pro. “The Busy Teacher”, 2015. – 4, 8-b.
2. Baker, C.; Wright, W.E. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism, 6th ed.; Multilingual Matters: Clevedon, UK, 2017; –2,3-b
3. Katie. Spelling Practice Tic Tac Toe. 2022. – 1-b.
4. Matteo Crepaldi. How to teach a kid to speak English at home. 2020. –3-b.

Internet resources:

5. <https://preply.com/en/blog/teach-a-kid-to-speak-english/>
6. <https://www.cambridgeenglish.org/blog/kids-are-here-to-play-the-importance-of-games/>

³ Matteo Crepaldi. How to teach a kid to speak English at home. 2020. –3-b.

THE IMPORTANCE OF OXYGEN MADE UP ROUGHLY 21%

UzSWLU senior teacher: Yuldasheva F.F.

Sophomore student: Yusufjonova Diyora

Uzbekistan State World Language University

Annotation: Why is the amount of oxygen in the air roughly 21%? In this article, it is explained that the composition of the air is of great importance to living organisms. The function of oxygen in the human body is explained.

Аннотация: Почему количество кислорода в воздухе составляет именно около 21%? В этой статье объясняется, что состав воздуха имеет большое значение для живых организмов. Объясняется функция кислорода в организме человека.

Annotatsiya: Nima uchun havodagi kislorod miqdori aynan deyarli 21%ni tashkil qiladi? Ushbu maqolada havo tarkibining tirik organizmlarga juda katta ahamiyati mavjudligi tushuntirilgan. Inson tanasidagi kislorodning funksiyasi yoritib berilgan.

Key words: oxygen, cyanobacteria, atmosphere, photosynthesis, biology, organism, Earth, isotopic ratio, nitrogen

Ключевые слова: кислород, цианобактерии, атмосфера, фотосинтез, биология, организм, Земля, изотопное соотношение, азот

Kalit so'zlar: kislorod, sianobakteriya, atmosfera, fotosinttez, biologiya, organizm, Yer, izotopik nisbat, azot

Have you ever wondered about the composition of the air you breathe, the elements in it, how we breathe and how our body produces carbon dioxide from the air we take in from outside? Nearly all of the Earth's atmosphere is made up of only five gases: nitrogen, oxygen, water vapor, argon, and carbon dioxide. Several other compounds are also present[1].

It's hard to keep oxygen molecules around, despite the fact that it's the third-most abundant element in the universe, forged in the superhot, superdense core of stars[2]. This is because oxygen is a reactive element and can combine with almost any other element in the periodic table to generate compounds. So how did Earth come to have an atmosphere that included about 21% of the substance?

¹Anne Marie Helmenstine, Ph.D.;The Chemical Composition of Air 2022, 04.

² David Biello; The Origin of Oxygen in Earth's Atmosphere, August 19, 2009.

Blue-green algae, often known as cyanobacteria, are the cause. These microbes make carbohydrates and, yes, oxygen through photosynthesis, which involves using sunlight, water, and carbon dioxide. In actuality, all plants on Earth still use symbiotic cyanobacteria, often known as chloroplasts, to perform photosynthesis for them.

More archaic microbes survived anaerobically for countless eons prior to the formation of these cyanobacteria, during the Archean eon. These extinct animals, as well as their modern "extremophile" offspring, lived in the lack of oxygen by using sulfate as their primary source of energy.

Diatomic nitrogen (N₂) and oxygen (O₂) are the dominant constituents of the Earth's atmosphere, and argon (Ar) is present in much higher concentrations than the other noble gases (neon, helium, krypton, and xenon)[3].

However, according to a 2000 publication in Science, the isotopic ratio of sulfur changed around 2.45 billion years ago, showing that for the first time oxygen was starting to become a key component of Earth's atmosphere. Around the same time, and for many years following, iron bands were deposited on the seafloor as a result of interactions with oxygen in the ocean, and oxidized iron started to show up in ancient soils.

"It indicates that between 2.7 billion and 2.8 billion years ago, oxygen was first produced. It settled in the atmosphere around "says Dick Holland. It appears that a large amount of time has passed between the emergence of species that produce oxygen and the actual oxygenation of the atmosphere. Therefore, while a date and a perpetrator may be identified for the phenomenon known as the Great Oxidation Event, questions still linger. What happened 2.45 billion years ago to make cyanobacteria the dominant species? What were the oxygen levels back then? Why did it require a further one billion years, or the "boring billion," for oxygen levels to increase to the point where animal evolution was possible?

At different times, climate, volcanism, and plate tectonics all had a significant impact on the oxygen level. However, no one has developed a foolproof test to accurately

estimate the amount of oxygen in the atmosphere at any particular epoch using the geologic record. But one thing is certain: life is the source of oxygen in the Earth's atmosphere.

Atmospheric air contains approximately 78% nitrogen and 21% oxygen (by volume). According to the laws of physics, in particular the universal gas law, if the gas temperature decreases at constant pressure, then its volume decreases, i.e. density increases. In addition to increasing the oxygen content in the air, in winter, in the presence of snow cover, an additional positive factor for breathing is that ice crystals of snow activate air ionization (useful negative ions are released, snow acts as an "ionizer" of air) and therefore absorption improves and "breathes easier". If we also take into account the reduction in dustiness of the air due to the presence of snow cover, then the winter frosty and ionized air can really be considered healing. The human body was formed in the presence of oxygen in the atmosphere, it adapted to its specific composition. Scientists' research shows that a significant lack of oxygen leads to a decrease in the level of ATP in cells and tissues (universal energy sources for all biochemical processes occurring in living systems). As a result, an oxygen-free way of obtaining energy is activated - anaerobic glycolysis, which leads to rapid depletion of glycogen stores in cells and the accumulation of under-oxidized metabolic products in them and a shift in cell pH to the acid side (acidosis). In this case, cell membranes are destroyed, protein and fatty degenerations develop, and then cell death occurs, followed by their replacement with connective tissue (sclerosis of organs), which is certainly accompanied by a violation of the functions of organs and systems. However, it should be noted that people who do not receive enough oxygen for a long time (for example, live for a long time in the mountains, where the air is very rarefied), gradually adapted to a lower oxygen content and do not suffer from its lack.

What happens in the human body when it receives excess oxygen? As already noted, oxygen can be a poison to the body. In the process of evolution, plants and animals, as well as humans, have developed protective mechanisms against this poison.

¹ Anne Marie Helmenstine, Ph.D.; The Chemical Composition of Air 2022, 04.

² David Biello; The Origin of Oxygen in Earth's Atmosphere, August 19, 2009.

³Wallace, John M.; Hobbs, Peter V. (2006). Atmospheric Science: An Introductory Survey (2nd ed.). Elsevier. ISBN 978-0-12-732951-2

References:

1. Anne Marie Helmenstine, Ph.D.; The Chemical Composition of Air, 2022, 04.
2. David Biello; The Origin of Oxygen in Earth's Atmosphere, August 19, 2009.
3. Wallace, John M.; Hobbs, Peter V. (2006). Atmospheric Science: An Introductory Survey (2nd ed.). Elsevier. ISBN 978-0-12-732951-2.

“O’GAY ONA” ASARIDAGI ONA OBRAZLARINING TAKOMILI**Tirkashboyeva Nihola Jahongir qizi**

O’zDJTU Xorijiy til va adabiyoti yo’nalishi 2-kurs talabasi

Ilmiy rahbar O’zDJTU katta o’qituvchisi : Yo’ldosheva F.F

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada Ahmad Lutfiy Qozonchinig “O’gay ona” asari obrazlari , bosh qahramon Fotima va ona obrazida tasvirlangan ayollar taqdiri haqida fikr yuritiladi.

Kalit so’zlar: ona, o’gay farzandlar, iymon, tarbiya, diniy bilim, o’gay

ANNOTATION This article discusses the characters of Ahmad Lutfiy Kazanchi's work "Stepmother", the main character Fatima and the fate of women depicted in the role of mother.

Key words: mother, stepchildren, faith, education, religious knowledge, stepmotherona

АННОТАЦИЯ В данной статье рассматриваются персонажи произведения Ахмада Лутфия Казанчи «Мачеха», главная героиня Фатима и судьбы женщин, изображенных в роли матери.

Ключевые слова: мать, приемные дети, вера, воспитание, религиозные знания, мачеха.

Kirish Ona... Bu so’zni eshitganimizda ko’z o’ngimizda mehr-muhabbat timsoli gavdalanadi. Yozuvchilar tomonidan ham eng ko’p e’tirof etilgan mavzu ona. Ona haqida so’z ochilganda onaning mehri , u zotning tengsizligi haqidagi so’zlar, hikoyalar, asarlar yoki maqollar ongimizda gavdalana boshlaydi. Lekin o’gay ona deganimizda ongimizni qanday fikrlar qurshab oladi? Javobi juda oddiy deyarli barchani yomon fikrlar qurshab oladi. Lekin shunday o’gay onalar borki , o’zi dunyoga keltirmagan bo’lsa ham o’gay farzandiga bor mehrini berib , uni ham diniy ham dunyoviy bilimlarga tayanib go’zal xulq bilan tarbiya qilishadi. Ahmad Lutfiy Qozonchining “O’gay ona” asari yuqoridagi fikrlarning tasdig’i bo’la oladi.

Asosiy qism

“O‘gay ona” Asar nomini ilk marta eshitganda inson ko‘z o‘ngiga yetim farzandlarga mehr berib ularni yaxshi tarbiyalaydigan mehribon ona timsoli gavdalanmaydi. Ammo asarni o‘qib borish jarayonida bu fikrlar qanchalik o‘z tasdig‘ini topishi yoki buning aksi ekanini bilish mumkin. Asarning bosh qahramoni 19 yoshli Fotima ismli qiz barcha qizlar, qolaversa, barcha onalar uchun ibrat bo‘luvchi inson qilib tasvirlangan. Ikki farzandli erkak kishidan sovchi kelishiga qaramay, unga rozilik bildirishi uning oila a‘zolari, qarindoshlari va, tabiiyki, kitobxonni ham o‘ylantirib qo‘yadi. Buning sababi shuki, qo‘shnisi Ismoil ismli bolaning 3 yoshida o‘z onasidan ayrilib, o‘gay ona qo‘lida qiynalganligi, zulm ko‘rganligi edi. Fotima xuddi shu bolaning zulm ko‘rganligi kabi ikki go‘dakning ham shunday o‘gay ona qo‘lida qolmasligi va zulm ko‘rmasligini, o‘zining ularga o‘gay emas, haqiqiy onasi kabi bo‘lishni chin ko‘ngildan xohlaydi. “Zero, Rasuli akram nabiyi muhtaram sallollohu alayhi vasallam afandimiz: “Ey, bandalar! Allohdan qo‘rqingiz, Allohning ismi ila ont ichamanki, bir mo‘min bir mo‘minga zulm qilsa, Alloh taolo qiyomat kunida ul odamdan o‘ch olur”, - deganlar”.

Asardagi meni e‘tiborimni o‘ziga jalb qilgan joyi borki, u qismni o‘qiganda dinga bo‘lgan fikringiz o‘zgaradi, Fotimaning ibosi, hayosi va iffati aniq tasvirlab beriladi. Fotima boshqa qizlar kabi oddiy qiz emas, uning tili va dili go‘zal, sof, samimiy va iymon-e‘diqodi mustahkam qizdir. Uning iymoni mustahkam ekanini ushbu voqea orqali bilish mumkin: Bir kuni Fotima o‘z dugonalari bilan birga o‘tirgan vaqtda ular bu yerda faqat qizlar borligi va shu sababdan uni ham ro‘molini yechib o‘tirishlarini so‘rashadi. Fotima rad javobini bersa-da, ular qayta so‘rashadi. Shunda Fotima ularga: “Istaymanki, Alloh meni uyalishimga sabab bo‘ladigan holda ko‘rmasin. O‘zi amr etgan, o‘zi rozi bo‘ladigan qiyofada ko‘rsin”, deb javob beradi. Bu gaplarni eshitgan qizlar Fotimani yanada ko‘proq hurmat qilishadi. Biz Fotimaning iymoni mustahkamligini uning hozirjavoblighi va doimo o‘ylab aql bilan javob berishadi ko‘rishimiz mumkin. Uning turmush o‘rtog‘i Odilbekka ham Qur‘on o‘qitishni o‘rgatishi har qanday inson ko‘nglida unga nisbatan mehr-muhabbat hissini uyg‘otmay qo‘ymaydi. U bu ishga vijdonan yondashar, chin ko‘ngildan bajarar edi. Xuddi shunday

farzandlariga ham sabr va matonat, chin ixlos bilan tarbiya beradi. Diniy va dunyoviy ilmlarni o'rgatadi. "Alloh taolo oyati karimasida ilm fazilati to'g'risida shunday deydi: "Alloh taolo sizlarning orangizdagi iymon keltirganlarni va ilmni yuksaltirganlarni bu dunyoda yarlaqab, martabasini ulug' qilg'aydir, oxiratda jannatga kirmoqlikni nasib etgusidir". Fotima o'g'lini imom Xatib maktabida o'qitishni xohlaydi, uning kelajagi haqida otasidan ham ko'proq qayg'uradi. Hattoki bir kuni Odilbek o'z qizini urganda ham Fotima shunday deydi:

" – Nega bolani urdingiz? Bola shunday bo'lmaydimi, axir bu go'dak-ku. Men ursam, siz qaytarish o'rniga teskarisi bo'lyapti, bundan keyin siz o'gay ota bo'lasiz, men o'z onasi... – Fotimaxon, kimga qiyin – sizga qiyin bo'ladi-ku. Uni artib yuvadigan siz emasmi? – Albatta, men. Ammo menga emas, bolalarga achining. Yer yuzida bularga achinadigan birgina siz va men. Buni yolg'iz tashlab qo'yasizmi? Bunga Alloh rozi bo'ladimi? Modomiki, kirlarni men yuvar ekanman, sabrim tugaguncha siz ham sabr qilasiz. Yaxshi bo'lib ketadi. Tarbiyamizga Alloh yordam beradi. Men bunga ishonaman". Bu so'zlardan so'ng Odilbek qilgan ishidan uyaladi, ammo bolalariga shunday ona nasib qilganiga juda xursand bo'ladi. Abdulla Avloniy tarbiya borasida quyidagi so'zlarni aytib o'tgan: "Bolaning salomati va saodati uchun yaxshi tarbiya qilmak, tanini pok tutmak, yosh vaqtdan maslakini tuzatmak, yaxshi xulqlarni o'rgatmak, yomon xulqlardan saqlab o'sdurmakdir". Fotimaning farzandlari uchun tutgan yo'li, bergan tarbiyasi maqtashga arzigulik, farzandlari uchun eng ma'qul yo'lni tanlab, ularni eng fazilatli inson bo'lishida ulkan hissasini qo'shadi. Fotima bu orada o'zi ham bir farzandli bo'lib, uchta farzandning onasi bo'ladi. Ammo u uchala farzandga ham birdek adolatli munosabatda bo'ladi va vijdonan ularga o'zining bor mehrini beradi. Chetdan qaragan inson ham bu farzandning ikkisi o'gay, birigina o'zining haqiqiy farzandi ekanini anglashi mushkul edi. Haqiqiy ona uchun o'z farzandi yoki uning o'gay ekanining ahamiyati yo'q. Muhimi u insonning yetimlarga bo'lgan mehri, sof vijdoni, iymon-e'tiqodining butunligida va Alloh rizosi uchun to'g'ri yo'l tanlay ola bilishida. Bunday insonni Alloh hamisha qo'llaydi, o'z panohida asraydi, unga hidoyat yo'lini ko'rsatadi. Buni "Al-jome as-sahih" asarida ham ko'rish mumkin. "Rasululloh sallallohu alayhi vasallam: "men va yetimning kafilini olgan odam ikkimiz jannatda

yonma-yon yashaymiz”, – deb ko‘rsatkich va o‘rta barmoqlarini juft qilib ko‘rsatdilar”. Shu o‘rinda asarda tasvirlangan boshqa o‘gay onalarni asarga nima uchun kiritilganini taxmin qilsak. Yozuvchi bu obrazlar orqali hamma inson ham bir xil bo‘lavermaydi, turli xil fe‘l-atvor, turli xil xarakter. Bu asarda yomon o‘gay onalarni borligi Fotimaxonim bilan solishtirish uchun berilgan.

XULOSA

Yozuvchi bu asari orqali onalarga bo‘lgan mehr –muhabbatni yanada kuchaytirmoqchi va ona timsoli oralqi hayot falsafasini tushuntirmoqchi bo‘ladi. U Fotima obrazi orqali garchi o‘gay bo‘lsa-da, chin ma‘nodagi mehribon, farzand uchun borini baxshida etuvchi fidokor onani, har ishni o‘ylab qiluvchi oqila umr yo‘ldoshini tasvirlab ko‘rsatadi, shuningdek, o‘gay ona ham rahm-shafqatli bo‘la olishini isbotlab berdi. Ahmad Lutfiy Qozonchining yutug‘i shundaki, u o‘gay ona timsolida haqiqiy onalarda bo‘ladigan barcha fazilatlarni yoritib berdi, o‘gay ona timsoli orqali kitobxonlar qalbidan joy egalladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Avloniy A. (2016). Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: Yangi asr avlodi, 145 b.
2. Imom Ismoil al-Buxoriy. (1991). Sahihi Buxoriy. – T.: Qomuslar, 403 b
3. Hoshimov O‘. (2015). Dunyoning ishlari. Qissa. – T.:Yangi asr avlodi, 336 b.
4. Qozonchi A.L. (2019). O‘gay ona. – T.: Book media, 190 b.
5. Холикова, Н. (2020). Ўзбек мумтоз адабиётида хотин-қизлар образининг бадий тадрижи (Ширин образи мисолида). Academic research in educational sciences, (3).

METHODS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY CLASSES

FOUNDATIONS OF SOCIOLINGUISTICS

UZSWLU senior teacher: Yuldasheva F. F.

Sophomore student: Shahrinoz Usmonova

Uzbekistan State World Languages University

Annotation: This article is dedicated to preparing students for intercultural communication in educational settings and highlighting the methods and advantages of teaching them intercultural sociolinguistic communication. Additionally, brief and detailed information about the priorities of teaching the values of the country where the language is studied given.

Аннотация: Данная статья посвящена подготовке учащихся к межкультурному общению в образовательных условиях и освещению методов и преимуществ обучения их межкультурному социолингвистическому общению. Дополнительно дана краткая и подробная информации о приоритетах обучения ценностям страны, в которой изучается язык.

Annotatsiya: Ushbu maqola ta'lim sharoitida o'quvchilarni madaniyatlararo muloqotga tayyorlash va ularga madaniyatlararo sotsolingvistik muloqotni o'rgatish metodlari va uning avfzalliklarini yoritib berishga bag'ishlangan. Bundan tashqari, tili o'rganilayotgan mamlakat qadriyatlarini o'rgatishning ustuvor jihatlari haqida ham qisqacha va batafsil ma'lumotlar berilgan.

Key words: cognizant, linguo-ethnocultural values, sociolinguistic content, cultural factors, spiritual value

Ключевые слова: познающий, лингвоэтнокультурные ценности, социолингвистическое содержание, культурологические факторы, духовная ценность

Kalit so'zlar: kognizant, lingvoetnomadaniy qadriyatlar, sotsolingvistik mazmun, madaniyat omillari, ma'naviy qadriyat

Sociolinguistic competence is the main indicator of the formation of an information possessor (cognizant), it is the competence of a person to use the learned language in

accordance with the norms of communicative activity, other linguo-ethnocultural values and the national landscape of the foreign language world. implies. Sociolinguistic competence can be related to intercultural competence. Because the term sociolinguistic competence means preparing students for intercultural communication in the educational environment. Teaching students intercultural communication is carried out, firstly, by forming skills and competences related to speech activity in order to master the codes of a foreign language, and secondly, when meeting with communicators from different cultures, they get to know the culture of the interlocutor in order to understand their culture.¹

Acquaintance with a foreign language and foreign culture serves to expand students' worldview and language wealth. Understanding of culture as a system of spiritual values is understood as the goal of English language education. In this place, culture represents a set of spiritual values created and collected, realized or not increased by the nation or society whose language is being studied, in all aspects of life, from domestic to philosophical. As stated in the curriculum, English language and culture are taught as a whole (integrated). Culture, in this place, represents the concept of the product of human thought and activity. In the process of learning English, the assimilation of the cultural heritage created by the speakers of the studied language is promoted. Priority is given to the formation of the learner as not only a communicator, but also a user of the studied language in the capacity of an information holder (cognizant). Intercultural competence is the convergence of cultures in the process of dealing, moving from the perspective of one culture to the perspective of comparing and contrasting cultures. Because in this process, speech communication takes place between people of different cultures and languages.²

¹ Driscoll P., Frost D. The teaching of modern foreign languages in the primary schools. – L.: & N.Y.: Routledge, 2005. – P. 58-59.

² Халеева И.И. «Лингуана» – вклад в культуру мира // «Лингуана-98» Третья международная конференция ЮНЕСКО, Москва, 3-7 июня, 1998. М.: МГЛУ, 2000. – С.29-34.

I.I. Khaleeva recognizes intercultural competence as "a characteristic sum of mutual cooperation of people belonging to different cultures and languages." According to the scientist, in the process of partnership and cooperation, people from different cultures not only know and feel the difference in each other's cultures, but also feel that they are "strangers " to each other. Of course, a primary school student cannot yet fully understand national values. But for an Uzbek child, the cradle he saw with his eyes wide open, the song he heard for the first time, kulcha bread, his first doll (Bichikhan and Kachalpolvon), Zumrad and Kimmat, Alpomish and his three-horse Boychibor, sumac stone , the world-famous monuments of his great ancestors, the son of Gor, the one-eyed giant, the grumpy old woman, Effendi, proverbs, wise sayings and proverbs are valuable. An English child appreciates Cinderella, Goblins, Gummy Bears, Gnomes, Elves, Trolls, King Arthur and the Knights of the Round Table, the wizard Merlin and the Dragon, Lord Nelson, the Royal Races at Ascot, Big Ben, and football matches. For an American, the American flag, the Statue of Liberty, the song "America the Beautiful", George Washington, Abram Lincoln, Paul Banyon, and others are of special significance. These "cultural factors" expand the boundaries of socialization and deepen the breadth of the student's thinking as diverse values. By becoming aware of the values of another culture, intercultural competence forms a new student's personality, expands his worldview, is brought up in the spirit of respect and tolerance for the other culture and the values that are part of it, and grows up as a perfect person. enough. For this reason, it is emphasized that the goal of English language education is to gain individual experience of the student to communicate with another language and culture, the content should be "another world", and the tool should be the English language, which describes this world.³

Sociolinguistics is a science that studies language phenomena and language units in connection with social factors, and on the one hand, it studies the characteristics of the social and cultural life of the people, and on the other hand, the situations of communication. (S.G. Ter-Minasova). Sociolinguistic aspect in the methodological context refers to universally recognized live communication and literary language

³ Tomalin B., Stempleski S. Cultural awareness. – L.: Oxford University Press, 2012. - P. 7-8.

standards that ensure the discovery of the lifestyle, character, cultural-historical and national traditions, and mentality of the people of the country whose language is being studied..⁴

In any case, it is necessary for the teacher to carry out the selection of the program material in a methodologically literate and reasonable manner, to separate the educational units according to the set purpose in order to achieve quality and efficiency in the educational process. Before selecting the sociolinguistic material, it is necessary to have an understanding of the principles of its selection for elementary school students.

REFERENCES:

1. Driscoll P., Frost D. The teaching of modern foreign languages in the primary schools. – L.: & N.Y.: Routledge, 2005. – P. 58-59.
2. Халеева И.И. «Лингуана» – вклад в культуру мира // «Лингуана-98» Третья международная конференция ЮНЕСКО, Москва, 3-7 июня, 1998. М.: МГЛУ, 2000. – С.29-34.
3. Tomalin B., Stempleski S. Cultural awareness. – L.: Oxford University Press, 2012. - P. 7-8.
4. Горлова Н.А. Личностно-деятельностный метод обучения иностранным языкам дошкольников, младших школьников и подростков. Теоретические основы. – М.: МГПУ, 2010. – С. 49.

⁴ Горлова Н.А. Личностно-деятельностный метод обучения иностранным языкам дошкольников, младших школьников и подростков. Теоретические основы. – М.: МГПУ, 2010. – С. 49.

DEFORESTATION AND ITS POOR EFFECTS ON SOCIETY AND ENVIRONMENT

Scientific supervisor: **Firuza Sharipova****Davlatova Maftuna Qaxramon qizi**Student of Tashkent State Pedagogical
University named after Nizami.

Abstract: This article is dedicated giving brief and specific information about raising awareness and preventing deforestation. It has been written about provide you with the most recent information about impacts of deforestation on our society and nature. The aim which stand on this work is developing the world view and intelligence of youth. I'm sure that everyone will discover this article with high admiration if they are interested in environment.

Keywords: deforestation, human expansion, causes and results of deforestation.

Introduction to UNEP: United States Environment programme (UNEP) organization was established in 1972 to guide and organize environmental activities within the world organization (UN). UNEP promotes international cooperation on environmental issues, provides guidance to UN organizations, and thru its scientific consultative groups, encourages the international scientific community to participate in formulating policy for several of the UN's environmental projects. Headquartered in Nairobi, Kenya, the organization also has confident participation by the private sector to encourage the sustainable use of the world's natural resources.

The 58-member Governing Council, the organization's major legislative body, is elected by the UN General Assembly for four-year terms. Seats are allocated by region to assure pervasive representation, generally providing about 16 seats for African states, 13 for Asia, 6 for eastern Europe, 10 for the geographical region and also the Caribbean, and 13 for Western Europe and other states (2, page 7).

Introduction: Deforestation is undeviating exclusion of trees to make space for something besides the forest. This can consist of clearance of land for cultivation or grazing or using the timber for fuel or industrialized. Deforestation can involve adaption of forest land to farms, ranches, or urban use. Forests cover about 31% of Earth's land

surface according to world wildlife funds. Most deforestation is occurring in the tropics. Areas that were unapproachable in the past are now within reach as new roads are constructed through the thick forests.

A 2017 information by scientists at the college of Maryland showed that the tropics lost about 158,000 square kilometres of forests.

The World Bank estimates that about 10 million square km of forest have been lost since the beginning of the 20 th century.

In the past 25 years, forests reduced by 1,3 million square km. (3, page 6).

Deforestation continues to be more and more of grave crisis, due to the world's swiftly increasing population and strain on priceless resources. This crisis is also accelerating. The environment is increasingly sensitive to amend, and a number of areas of the earth are already suffering from irreversible damage.

The highest environmental costs of deforestation are the exhaustion of the efficiently significant forest reserve, fatalities of biodiversity through the clearance of tropical forests, and emission of CO₂ with impending effects on worldwide climate through enhancement of Earth's greenhouse effect. In some cases, aboriginal cultures living in the original forest may be displaced by the annihilation of their habitation.

The United Nations Food and Agriculture Organization (FAO), estimates the yearly rate of deforestation is about 1,3 million square km per decade. However, the rate has declined in some places in the early 21 st century as a result of enhanced forest supervision practices and organization of nature conserve.

The utmost deforestation is happening in the tropics, where an extensive diversity of forests exists. They range from rainforests that are warm and damp tear-round to forests that are merely humid and moist, to those in which trees in varying scope lose their leaves in the dry season, and to dry open woodlands. Because limitations between these categories are unavoidably random, estimates fluctuate concerning how much deforestation has occurred in the tropics. Many replanting efforts are led and funded by the United Nations and non-governmental organizations. However, some state governments have also undertaken determined replanting projects.

Deforestation and Human expansion

Clearance of forests goes hand-in-hand with human expansion. Trees offer refuge and fuel for heat and cooking. The fruit and nuts provide food, as well as medicine and dye. Cutting trees required no highly developed equipment. The most primitive natives could use their stone or flint axes to chop down trees or fire to clear huge expanse. As civilization highly developed, trees were cut down initially for agriculture and then for improved urbanization. The firm expansion of populace in the European forests from 9000 to 5000 B.C. led to widespread land-clearing for agriculture, animal domestication and using fire for hunt.

Deforestation and Industrialization

The advancement of saw then power saws considerably accelerated the potential to clear land. Since the commercial Revolution within the 1800s, forests are exploited worldwide. In line with Michael Williams in 2001 article in "History Today", in central Russia, for instance, 67,000 square kilometres (16,556,060 acres) of forests were cleared between the 17th and early 20th century. The American pioneers pushed forward into the West, and cutting trees was an integral part of a lifestyle. About 440,000 km² of forest were chopped by 1850, and almost 300 million square miles by 1910.

Rain Forest Deforestation

The most well-known deforestation has occurred since 1950. The softwood forests now meet the requirements of today's societies. However, the severe problem is that the major population explosion within the tropics. The Earth's largest rain forest is found within the 1,2 billion-acre Amazon Basin that runs across nine South American countries. The Basin includes an enormous kind of plants and animals and thousands of various sorts of trees. The Rain Forest Preservation Society reports that only 2,7 billion acres of the initial 4 billion acres of rainforest acres remain, and many thousands of square miles are lost each year.

Slash and Burn Techniques

In early 1960 people would chop trees next to the river instead of the trees in Amazon rain forests due to restrictions. Then farmers began colonizing this tropical area with slash-and-burn techniques, which destroy the trees without using them for other needs. It also greatly diminishes the soil's nutrients and lessens the chance of continued plant

growth. The farmers can only get some reasons of crops. Then they need to clear more trees for land. If deforestation was tired the proper way and also take acres rotated, the farmers could grow excellent crops for many years.

Results of Deforestation

Deforestation has many negative effects on the world. Trees and plants remove and store greenhouse gases from the air, like CO₂, ozone and methane. When trees are destroyed, the greenhouse gases greatly increase heating. Cutting trees also destroys life-forms. The Rain Forest preservation Society's website reports that tropical rain forests contain over ½ the world's known animal species and plants. Forested areas also help protect watersheds and stop wearing away, floods and landslides. Forests also feed the poor. The bulk of the 1,2 billion people that board severe poverty depend upon the trees for his or her fundamental needs and livelihoods.

Saving the Rain Forests

Environmentalists have long voiced concern over the vanishing Amazon rain forest, but they haven't been particularly effective at slowing forest loss. Many steps should be taken to boost today's situation. These include reducing the slash-and-burn techniques, increasing the number of protected land, promoting and/or legislating sustainable use of forest products, and using ways of logging that reduce deforestation problems. The choice may be major extinction, not by natural means like a meteor landing or an eruption as within the earth's past, but by human development and not taking needed action.

Causes of deforestation

The cause of deforestation vary from region to region, but the one important thing they need in common is us. An act is behind all major causes of forest destruction, whether it's support the industries that make products we use every day or to create space to grow our food. Here are a number of the ways contributing to deforestation. The largest drivers of deforestation within the world today include clearance for industrial agriculture, including vegetable oil, soy and beef. Logging for wood products, much of it illegal, and therefore the clearance of forests for expansion of pulp plantations are other major drivers of forest loss.

History of deforestation

It is standart misconception that deforestation could be arecent occurence,gaining momentum within the tropical regions of the planet since about 1950.But its history is long and stretches far back to the corridors of your time when humans first occupied the world and commenced to use fire deliberality,probably some half-a-million years ago.All that has changed since the mid-twentieth century is that an ancient process has accelerated,and that ,compared to previous ages,environments more sensitive and irreversibly damaged are affected.Possibly the maximum amount as nine-tenths of all deforestation occured before 1950.Global deforestation sharply accelerated around 1852.As of 1947,the earth had 15 million to 16 million km²(5.8 million to 6.2 million sq.mi) of mature tropical forests,but by 2015,,it had been estimated that about half these had been destroyed.Total land coverage by tropical rainforests decreased from 14% to 6.Much of this loss happened between 1960 and 1990 when 20% of all tropical rainforests was destroyed.At this rate,extinction of such forests is projected to occur by mid-21st century.In the early 2000s,some scientists predicted that unless significant measures(such as seeking out and protecting virgin forest that haven't been diturbed) are taken on a worldwide basis,by 2030,there'll only be 10% remaining,with another 10% in a very degraded condition. 80% will are lost,anf with the, many thousands of unique species (5,page 2).

Agribusiness

Agribusiness-in which huge areas of forest are burned or cleared to create space for crops and livestock-is the quantity one driver of deforestation.These practices are turning a number of the foremost biodiverse areas within the world into monocultures.

Palm oil

Palm oil is that the most generally used oil in Earth.It's in roughly ½ the processed food in your local grocery.The likelihood is,vegetable oil is present in some form in nearly every room of your home.Thanks to this demand,oil is additionally one in every of the most important threats to rainforests.And also the explore for cheap oil causes not only deforestation,but also human rights violations,massive carbon emissions,removal of

Indigenous people from their land, child labor, and compelled labor –and also the industry is pushing species like the Sumatran Orangutan to the brink of the extinction.

Soy

Between 70% to 90% of the world's soy crop is employed to feed livestock. Therefore, most of the world's soybeans are consumed indirectly by humans through products like meat (chicken, pork, and beef), dairy, eggs and farmed fish. People also directly consume soybeans in tofu, soy sauce, meat substitutes and other soy products. The increasing global demand for soy has resulted in massive deforestation within the Amazon Rainforest.

Beef and Cattle

Converting forest to pasture for beef, largely in the geographical area, is liable for destroying 2.71 million hectares of rainforest each year – an area about the dimensions of the state of Massachusetts – in just four countries. This can be quite half tropical deforestation in South America, and quite five times the maximum amount as the other commodity within the region.

Illegal logging

Illegal logging is a large, multi-billion-dollar industry threatening forests worldwide. Some research even suggests that illegal activities frame quite 10 percent of the worldwide timber trade, representing quite \$150 billion each year.

Pulp and Paper

Pulp from cleared forests and also the pulpwood plantations that replace them are created into cheap copy paper, books, tissue, packaging, tissue paper and even luxury shopping bags. It's also accustomed to make rayon, a cloth found in a very big range of clothing and apparel and sold to consumers within the US, Europe.

Effects of deforestation

Forest is found from the tropics to high-latitude areas. They're home to 80 % of terrestrial biodiversity, containing a large array of trees, plants, animals and microbes, in keeping with the globe Bank, a global financial organization. Some places are especially diverse, the tropical forests of latest Guinea, as an example, contain over 6% of the world's species of

plants and animals. Forests provide over a home for a various collection of living things: they are also a vital resource for several rounds the world.

Loss of habitat

Although forests may regrow after being cleared then abandoned, this is often not always the case, especially if the remaining forests are highly fragmented. Such habitat fragmentation isolates populations of plant and animal species from another, making it difficult to breed without genetic bottlenecks. Therefore, the fragments could also be too small to support large or territorial animals. Furthermore, deforested lands that are planted with commercially important trees biodiversity and do not function habitats for native plants and animals, many of which are specific.

Possible solutions.

Developing alternatives to deforestation can help decrease the requirement for tree clearing. As an example, the will to expand the quantity of land used for agriculture is a sexy reason to deforest a locality. But if people adopted sustainable farming practices or employed new farming technologies and crops, the requirement for more land can be diminished, in line with the UN's Sustainable Forest Management Toolbox. Forests may be restored, through replanting trees in cleared areas or just allowing the forest to its original state, before it had been cleared, in step with the U.S. Forest Service. The earlier a cleared area is reforested, the quicker the ecosystem can start to repair itself. Afterwards, wildlife will return, water systems will reestablish, carbon is going to be sequestered, and soils are replenished. Everyone can do their part to curb deforestation. We will buy certified wood products, go paperless whenever possible, limit our consumption of products that use oil and plant a tree when possible.

MAJOR PARTIES INVOLVED

Brazil

Brazil is home to the world's largest tropical forest, the Amazon Rainforest, when activities to cut back deforestation were implemented. These efforts are mirrored image of the Amazon Rainforest has been facing an accelerating amount of deforestation since 1991, and it's been slowing down only since 2004 expansion of the environmental and social movements in Brazil within the last 20 years.

Democratic Republic of Congo.

Central Africa's deforestation rate since 1990 has been very cheap of any major forest region within the world. However, there are still a variety of threats to the health of the Congo rainforest and its residents. The most important drivers of deforestation within the Congo rainforest over the past 20 years are small-scale subsistence agriculture, clearing for charcoal and fuelwood, urban expansion, and mining. Industrial logging has been the largest driver of forest degradation. However, it's important not to understate the impact of logging within the region. Logging roads have provided access to speculators and small-holders that clear land for agriculture. Looking forward, the largest threats to the Congo rainforest come from industrial logging and conversion for large-scale agriculture. Some environmentalists' fear that the Congo may well be on the verge of an enormous increase in deforestation for oil, rubber, and sugar production (5, page 2).

Food and Agriculture Organization (FAO).

An intergovernmental organization, FAO has 194 Member Nations, two correlate members and one-member organization, the European Union. Its employees come from a variety of cultural background and are experts in numerous fields of activity FAO engages in. FAO's staff faculty allows it to sustain enhanced supremacy among other things, produce expand and become accustomed to available tools and strategy and offer targeted authority sustain as a reserve to country and regional level FAO offices. Headquartered in Rome, Italy, FAO is present in over 130 countries.

World Wide Fund (WWF).

For 50 years, WWF has been protecting the longer term of nature. The world's leading conservation organization, WWF works in 100 countries and is supported by 1.2 million members within us and shut to five million globally. WWF's unique way of working combines global reach with a foundation in science involves action at every level from local to global and ensures the delivery of innovative solutions that meet the requirements of both people and nature. Within the fight against deforestation, the role of WWF is crucial. The organization funds many projects, like Zero Net Deforestation and Forest Degradation (ZNDD), and are to be fulfilled 2020.

REFERENCES:

- <https://www.britannica.com/topic/United-Nations-EnvironmentProgramme>
- <https://www.beforetheflood.com/explore/the-crisis/deforestation-killing-the-lungs-of-the-planet/>
- <https://www.britannica.com/science/deforestation>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Deforestation>
- <https://www.livescience.com/27692-deforestation.htm>
- <https://www.historytoday.com/archive/history-deforestation>
- <https://www.theclassroom.com/the-history-of-deforestation>
- <https://www.ran.org/issue/palmoil/>
- <https://globalforestatlas.yale.edu/>
- <https://www.iucn.org/resources/issues-briefs/deforestation-and-forest-degration>
- <https://rainforest.mongabay.com/com/deforestation.html>
- <https://www.nationalgeographic.com/environment/global-warming/deforestation/>
- <https://www.tropical-rainforest-animals.com/biodiversity-loss.html>
- <https://www.worldwide.org/threats/deforestation-and-forest-degration>

ZEBO MIRZO SHE'RIYATIDA PERIFRAZNING QO'LLANISHI

Shoira Dadaxanova Abdunosirovna

Namangan viloyati Uchqo'rg'on tumani

34-DIUM o'zbek tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining ko'zga ko'ringan namoyandasi Zebo Mirzo ijodi, uning ayrim badiiy va lingvopoetik xususiyatlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: perifraz, poetik ko'chim, she'riy til, she'riy nutq, tasviriy vositalar, tasviriy obyekt.

She'riy til – murakkab, serjilo, serqirra, o'ziga xos nutq. She'riy nutqni bilmay turib, she'rni ham, she'riyatni ham puxta o'rganib bo'lmaydi. She'riy nutq badiiyati, dastavval, uch guruh - poetik ko'chimlar, badiiy san'atlar va she'riy nutq sintaksisiga ajratiladi¹.

Poetik ko'chimlarda, asosan, so'zlarning ko'chma ma'nolari o'rganiladi. Ko'chimlar, odatda, she'riy nutqni boyitadi, unda yangi mazmunni ifodalovchi yangi so'z yoxud so'z birikmasini yaratadi, shoirning tasvir obyektiga munosabatini ifodalashga imkoniyat yaratadi.

Shu ko'chimlardan biri - perifraz. U qorishiq ko'chimlar guruhiga kiradi. Perifraz (yunon. peri-atrof. phrasis-so'zlayman) - majozlarning bir turi - nutqning ifodaviyligini oshirish maqsadida predmet, odam, voqea - hodisalar nomini ularning ma'nolarini, xususiyatlarini ifodalovchi so'z yoki iboralar bilan almashtirish usuli.²

Perifraz narsa va hodisalarning asl nomi bilan yonma-yon ishlatiladi. Misol qilib, Zebo Mirzo ijodiga murojaat qiladigan bo'lsak, bunday ko'chimlarni ko'plab uchratish mumkin.

¹ E. Xudoyberdiyev adabiyotshunoslikka kirish. -T., Sharq, 2008.

² T. Boboyev. Adabiyotshunoslik asoslari. -T., O'zbekiston, 2002.

Z. Mirzoning “Soya” she’rida:

*Ammo, sen — azaldan toshdan tug’ilgan,
Tilaysan tosh kabi qotmoqni chag’ir.*

She’rining bu satrida “sen” – deb soyaga murojaat qilinmoqda hamda soya perifraz usuli bilan toshga o’xshatilmoqda. Bu esa tabiiy. Chunki soya ham tosh kabi oqmaydi, erimaydi, shu xususiyatlaridan kelib chiqib, soyaning toshdan paydo bo’lgani ta’kidlanmoda. Ammo “soya” jism qayerda bo’lsa o’sha yerda, tosh esa turgan joyda toki uni biror bir kuch o’rnidan qimirlatmaguncha turaveradi. Soyaning ham orzusi shu - xuddi tosh kabi qotib turmoq. Shoira bu o’rinda soyani toshdan tug’ilgan deb atashidan maqsad – soya garchi insonning ortidan umr bo’yi ergashib yursa-da, hech qachon o’zgarmaydi. U - nurning hosilasi. Biroq shoira unga tosh – o’zgarmaslik, qattqlik, og’irlik ma’nolarini yuklayapti. Demak, shoira soya deganda, nafsni, nomaqbul do’stni, gunohkor o’zlikni, shaytonni, o’tmishni ifodalash uchun perifraz vositasidan oqilona foydalangan.

”Oyparast” she’rida

Men o’sa boshlayman muttasil,

Maysaman... Daraxtman — zanjirband.

She’rda o’zining o’sa boshlashini birinchi maysaga, undan so’ng daraxtga o’xshatilyapti. Nima uchun aynan daraxtga? Gulga emas? Chunki daraxt ildizi shu qadar keng yoyilganki, go’yoki o’zini tuproqqa “zanjirlab” mustahkamlaydi. Shoira ham shu yerda o’zining holatini daraxtning ildizi misol –zanjirband ekanligi, hech qayerga keta olmasligini nazarda tutmoqda. Ma’lumki, daraxt tuproq bilan bog’langan. Tuproq esa asosni, o’zlikni, tarixni, kelajakni, Vatanni, xoksorlikni ifodalovchi obraz hisoblanadi. Shundan kelib chiqsak, she’rning bosh qahramoni asosdan uzilmay orzular sari intilishini, garchi yetolmasa-da, boshi, ko’zi, xayoli oylarda – yuksak ideallarda ekanini tavsiflaydi. Demak, daraxt, maysa – inson obrazi. Shoira daraxtni zanjirband deya ta’riflar ekan, insonning olam mantiqiy paradigmasidagi o’rniga ham ishora qiladi.

Perifrazning yana bir ko’rinishida boshqa tasviriy vositalar kabi tasvirlanayotgan narsa-hodisa yoki kishilarning muhim tomonini ega va kesimga ajratib

ko'rsatishga, unga mantiqiy urg'u berishga xizmat qiladi. Zebo Mirzoning bir necha she'rlarida ega va kesimlar yonma-yon qo'llangan, bir bo'lak ikkinchi bo'lakni to'ldirib kelgan va shu orqali she'r g'oyasini jozibali ifodalashga erishgan.

Yana bir she'rida:

Yulduzlar ashkini qusadi osmon,

Shafaq — qonga botgan mag'lub lashkargoh...

“Shafaq” –aslida tonggi quyosh nurlari, parchada esa lashkarlar to'planadigan maskan. “Qonga botgan mag'lub lashkargoh...” – go'yo “yulduzlar” lashkarni jangga kuzatib qolgan”, bu lashkar manzili osmonning bir chekkasida qizarib ko'rinmoqda. Bundan “yulduzlar” ashk to'kmoqda. Muallif “ashk” deya yulduzlarning miltiragan jonsiz nurlarini nazarda tutmoqda. Demak, shoira bu satrlarda istiora, tashbeh, perifrazlarni bir maqsad—o'xshatish va obrazlilik yaratish maqsadida qo'llagan.

Guldondagi gul — qishning husni,

U — deraza ortida bahor.,,

Bu bandda shoira ayolni ichkaridagi erkin o'sayotgan gulga, go'zallik, baxtga eltuvchi bahor fasliga o'xshatmoqda. Oshiq holati esa mantiqan tashqariga—sovuq shamollar daydigan qishga o'xshatiladi. Bu bilan shoira go'yo qish bahorning oshig'i va kushandasi ham ekanligini go'zal tarzda ifodalagan.

Zebo Mirzo she'riyatida qo'llanilgan perifrazlar ma'lum bir obrazlarga ishora qilish bilan birga, misralarni o'zaro bog'lashga ham xizmat qilgan. Bundan tashqari, grammatik vazifani ham bajargan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zebo Mirzo . Yoshlik she'rlar// “Sharq yulduzi” jurn.1989,8-son.78-85-betlar
2. T. Boboyev. Adabiyotshunoslik asoslari. –T., O'zbekiston, 2002.
3. E. Xudoyberdiyev adabiyotshunoslikka kirish. -T., Sharq, 2008.

СТИЛИ РЕЧИ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ И СПОСОБЫ ИХ ВЫРАЖЕНИЯ НА ПИСЬМЕ

Тахирова Ирода

студентка Университета мировых языков

В последнее время Южная Корея становится все более популярной на мировой арене. После распространения современной корейской культуры по всему миру многие люди стали интересоваться самой страной, а также её традициями, обычаями и языком. В Корее существует культ уважения к старшим. Он проявляется во многих вещах и идет из самой древности. Почти во всех сферах жизни корейцев присутствует это деление на старших и младших.

Достаточно знать, как используются три основных стиля речи, чтобы уверенно и комфортно общаться с корейцами. При первой встрече следует определить свою позицию по отношению к собеседнику. Определяющими факторами являются возраст, социальный статус и психологическая дистанция между собеседниками:

- 1) Взрослый – Невзрослый
- 2) Старший - Младший - Равный
- 3) Вышестоящий – Нижестоящий
- 4) Свой – Чужой

К «своим» относятся члены семьи или люди, принадлежащие к какому-либо иному коллективу, внутри которого существуют приватные отношения. К «равным», например, «равный» включает студентов одного курса, людей примерно одного возраста и коллег. «Старший» и «младший» различаются не только по возрасту, но и по должности. Даже если человек старше вас всего на полгода, все равно следует обращаться к нему с уважением, пока вы не подойдете достаточно близко, чтобы переключиться на знакомый вам стиль. Другой пример — замужняя женщина моложе вас. По правилам вы можете общаться друг с другом на фамильярной основе, но так как она замужем, вы должны проявлять к ней уважение¹.

В корейском языке есть семь стилей вежливости, каждый из которых имеет уникальное окончание глагола. Степень каждого конкретного стиля может быть дополнительно выражена в почетной (вежливой) форме с добавлением уважительного суффикса **ㅁ**. Название корейского стиля образовано от глагола

¹ М.А Оржеховская. Стили речи в корейском языке или как не обидеть собеседника в Корее.// Казанский вестник молодых ученых. 2018, том 2, № 1 (4)

하다 - делать + суффикс окончания глагола для этого стиля + суффикс 체, что означает «стиль». Некоторые из этих стилей постепенно исчезают из разговорного корейского языка и используются в исторических фильмах и романах.

1. Высоко-формальный официально-вежливый стиль “하소서체” -традиционно используется при обращении к королю, королеве или кому-либо с высоким статусом. Это относится к архаичному стилю, используемому только в исторических драмах и Библии.

2.Официально-вежливый стиль «합쇼체» — это современный разговорный формально-вежливый стиль, также известный как «формально-вежливый стиль». Этот стиль часто используется между впервые встречающимися незнакомыми людьми, сотрудниками мужского пола, телеведущими, при обращении к покупателям при совершении покупок, и общим стилем при общении с незнакомыми людьми. При встречах разговоры начинаются в этом стиле и постепенно переходят в менее формальный стиль. Фиксированные выражения, такие как 만나서 반갑습니다. "Рад встрече"².

3)Неофициально-вежливый стиль “해요체” является наиболее распространенным стилем в современном корейском языке . Он считается неформальным вежливым стилем и часто используется среди иностранцев, незнакомцев, особенно среди старшего поколения, среди сотрудниками женского пола и среди более молодого поколения незнакомцев, как альтернатива официальному, вежливому стилю, как менее формальный вежливый стиль между незнакомцами или между знакомыми (не близкими).

4. Формальный нейтральный стиль “하오체”. Этот стиль считается полуофициальным или «средним» стилем. Первоначально это был поэтический стиль, который также использовался в неопределенных социальных ситуациях. Однако из-за чрезмерного использования представителями власти в период диктатуры оно приобрело негативный оттенок. В результате он почти не

² <http://korean-teapot.blogspot.com/2014/02/7.html>

используется поколением, выросшим в период после демократизации Кореи. Пожилые люди (в возрасте 60 лет и старше) часто пользуются им. Иногда используется между пожилыми людьми, государственными служащими, полицейскими, менеджерами среднего звена, людьми среднего возраста, людьми средней социальной ступени, временно принимая тех, кто обычно имеет более высокий статус, а также в исторических драмах, для придания диалогу архаичного тона.

5. Нейтральный стиль «하계체» — этот стиль является средне-фамильярным стилем общения. Не употребляется по отношению к детям и не употребляется в общении между родственниками.

Он менее распространен в общении и в основном используется старшим поколением (за 60). Употребляется некоторыми пожилыми людьми в дружеской манере по отношению к молодежи, друзьям или не кровным родственникам (зятю, невестке, свекрови и т. д.). А также данный стиль может употребляться среди друзей мужского пола.

6. Официально-фамильярный стиль “해라체” — это простой разговорный стиль. Используется в основном в письменной речи, когда повествование ведется от третьего лица. В обезличенной письменной речи, такой как инструкции и руководства. Этот стиль распространен в разговорной речи при обращении к более молодым людям или коллегам. Употребляется при обращении к близким друзьям и родственникам - примерно одного возраста, а также взрослым при обращении к детям, безличной письменной речи (книги, газеты, журналы и т.п.), а иногда в некоторых восклицаниях.

7. Неформальный фамильярный стиль «해체» — этот стиль используется при общении с детьми в кругу близких друзей и родственников.

Благодаря существованию слов система языкового уровня так прочно вошла в культуру что она стала важной частью психики. Самое сложное в общении с корейцами - это правильное использование официально-вежливых стилей и специальных слов. Правильное использование этих стилей требует тщательного изучения и большой практики.

Литература

1. Гурьева А.А. Васильев А.А. Как правильно общаться по-корейски: язык социального статуса в Корее. СПбГУ, 2013
2. Оржеховская М.А. Стили речи в корейском языке или как не обидеть собеседника в Корее.// Казанский вестник молодых ученых. 2018, том 2, № 1 (4)
3. <https://ru-learnkorean.livejournal.com/8618.html>
4. <http://korean-teapot.blogspot.com/2014/02/7.html>

“TA’LIMNI TARBIYADAN, TARBIYANI TA’LIMDAN AJRATIB
BO’LMAYDI”

Soyibova Charos

Buxoro viloyati Romitan tumani

41-IDUM ona tili va adabiyot fani
o‘qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada hozirgi kunda o‘quvchilar bilan individual ishlash haqida ma’lumotlar keltirilgan

Kalit so‘zlar: pedagog, o‘quvchi psixologiyasi, tarbiya

Bugunning o‘quvchisi qanday? Bugunning o‘quvchisi eng avvalo qiziquvchan, ziyrak, qolaversa, axborot kommunikatsiya texnologiyalari jadal sur’atda rivojlanib borayotgan davrning bolasi. Faqat va faqat darslikka murojaat etib dars o‘tib bo‘lmaydi.

Ta’lim –tarbiya tizimining bugungi kundagi asosiy vazifasi o‘quvchilarni Vatanimizni sevadigan, o‘z bilimi va iste’dodiga suyanadigan hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalangan holda mustaqil ravishda puxta bilim oladigan, O‘zbekistonning qudratli davlat bo‘lishiga o‘z hissasini qo‘shadigan, har tomonlama barkamol, sog‘lom qilib tarbiyalashdan iborat. **Bu vazifalar avvalo qanday jarayonlar orqali amalga oshiriladi?**

Mazkur vazifalar, eng avvalo samarali darslar orqali amalga oshiriladi.

O‘qitishdan ko‘zlanadigan maqsad, bu davlat ta’lim standartlarida belgilangan bilim va ko‘nikmalarini o‘quvchiga yetkazishdan iborat. Qachonki o‘quvchi tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa yoki o‘quvchi malaka oshirish uchun mo‘ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina o‘qitish muvaffaqiyatli kechdi deb hisoblasa bo‘ladi. Dars jarayonida turli xil usullardan foydalanish o‘quvchilarning puxta bilim olishiga yordam beradi. Bola shaxsini rivojlantirish, unga boshlang‘ich bilimni yetkazish, uning ongi, tafakkuri, idrok qilishi, tasavvurini rivojlantirish o‘qituvchi oldidagi eng muhim mas’uliyatli ishdur. Ma’lumki, ta’lim olish jarayoni – bu ma’naviy va aqliy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat jarayondir. Bu

jarayon ta'lim oluvchining o'zi orqali yoki boshqa birov- ta'lim beruvchining ko'magida amalga oshirilishi mumkin. O'quvchilar o'zlashtirishi, ular olgan bilimni aniqlash ,bo'shliqlarni to'ldirish o'quvchilar o'zlashtirish darajasining oshishiga yordam beradi. Ta'lim olish jarayoni esa turli xil metodlarga

(usullarga) tayangan holda kechadi. Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan yakka tartibda va guruhda ish olib borish, o'zlashtirishning samarali bo'lishiga yordam beradi.

Ta'lim-tarbiya tizimini fidoyi va jonkuyar ustozlarsiz tasavvur qilish qiyin, albatta. Igna bilan quduq qazishdek mashaqqatli kasb egalari o'z kasbiga sadoqat bilan yondoshgan holda yosh avlodga ta'lim-tarbiya berib kelmoqda. Har bir darsda yangilik kiritish, o'quvchilar faolligini oshirish, guruhlar bilan ishlash ,o'quvchilarning erkin fikrlashi o'qituvchi tomonidan tayyorlab kelingan dars materiallari ,rasmlar tarqatma materiallarga bog'liq. Darsda fanlararo uyg'unlik, bog'lanish ham o'quvchilarning chuqur bilim olishiga zamin yaratadi.

“Farzandlarimiz bizdan ko'ra bilimli, aqlli va albatta baxtli bo'lishlari kerak” deganlaridek yosh avlodni buyuk ajdodlarimiz izdoshlari qilib tarbiyalash va ta'lim berish lozim .Dars o'tish jarayonida muammolarga duch kelamiz. Bularga o'quvchining bilim saviyasining ,dunyoqarashining torligi tez qabul qila olmasligi, yodda saqlash qobiliyatining sustligi, beparvoligi misol bo'la oladi. Ma'lumki, har qanday kasallikning oldini olish uchun, avvalo, kishi organizmida unga qarshi immunitet hosil qilinadi. Biz ham farzandlarimizni ona vatanga muhabbat, boy tariximizga, ota-bobolarimizning muqaddas diniga sadoqat ruhida tarbiyalash, ta'bir joiz bo'lsa, avvalo ularning qalbi va ongida mafkuraviy immunitetni kuchaytirishimiz zarur. Toki yoshlarimiz milliy o'zligini, shu bilan birga, dunyoni chuqur anglaydigan, zamon bilan barobar qadam tashlaydigan insonlar bo'lib yetishsin.”

**O'quvchilarning fanni o'zlashtirish darajasi
va uni oshirish muammolari va yechimlar**

Har bir o'qituvchi ta'lim berar ekan , albatta uning samarasini kutadi. Buning uchun o'quvchilardan kundalik uy vazifasini so'rash bilan birga o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tekshirish maqsadida nazorat ishlarini oladi, mustaqil ishlar

beriladi, shuningdek har chorak davomida monitoring olinadi. Monitoring natijalari tahlil qilinib, paydo bo'lgan bo'shliq to'ldiriladi. Paydo bo'lgan bo'shliq vaqtida bartaraf etilmasa, ta'limda yana bir muammo paydo bo'ladi. Albatta, bu ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi.

O'zim ta'lim berayotgan sinflarda har chorak davomida olgan monitoring natijalari I-chorak davomida quyidagicha edi:

Sinf	O'quvchi soni	Bkm soni	100	90-86	85-71	70-56	56 dan past	O'zlashtirish	Bilim sifati
5	21	25		3 14	9 43	7 33	2 10	74	12 57
7	24	25		3 13.	11 46	8 33	2 8	73	14 58

Natija past hamda o'zlashtirmagan o'quvchi bor. Nima uchun? ...

Bu natijani ko'tarish hamda yuqori darajaga erishish uchun qanday yechim topsak bo'ladi?

1. Bo'shliqni to'ldirish kerak. Buning uchun esa yakka va sinf bilan qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazish;
2. Dars sifatini oshirish;
3. Bir-biriga yordam usulini qo'llash;
4. Mustaqil ish orqali tez-tez bilimni nazorat qilib boorish.
5. Ota-onalar bilan muloqat.

Shu kabi ishlar bajarilsa natija erishiladi. Buni II-chorak monitoringi natijasi tahlilida ko'rish mumkin.

II-chorak davomida quyidagich bo'ldi

Sinf	O'quvchi soni	Bkm soni	100	90-86	85-71	70-56	56 dan past	O'zlashtirish	Bilim sifati
5	21	25	1 5	4 19	11 52	5 24	- -	78	16 76
7	24	25	1 4	8 33	9 38	6 25	- -	79	18 75

Har bir darsga yangilik bilan

Ta'lim sohasida joriy qilingan “ Dars muqaddas ” innovatsiyasining ahamiyatini chuqur o'rgangan va his qilgan har qanday o'qituvchi har bir darsga yangilik olib kiradi. O'z

darsini san'at darajasiga ko'tara oladi. Dars tashkiliy qismlarini bir xillikdan chekinib , yangi metodlar hamda ta'limiy mashqlar bilan boyitib borishga harakat qiladi.

Masalan , ko'rgazmali vositalarni ko'rsatishda tayyor texnik vositalardangina foydalanib qolmay , balki o'quvchi va o'qituvchi qo'l menhati namunalaridan ham kengroq foydalansa maqsadga muvofiq bo'lardi. Negaki ,bunda o'quvchining ham yaratuvchanlik qobiliyati takomillashib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Milliy o'quv dasturi. Internet manbalari,ona tili 6-sinf.

HOW TO START SPEAKING A FOREIGN LANGUAGE FAST

Research advisor: Senior teacher of UZSWLU

Yuldasheva F. F.

Researcher: Sophomore student

Mavluda Kurtova Berdimurodovna

Annotation: This article aims to give useful and important information for foreign language learners. As it is mentioned this article is about helpful theme, five important tips for learning to speak foreign language fast.

Аннотация: Эта статья призвана дать полезную и важную информацию для изучающих иностранный язык. Как уже упоминалось, эта статья на полезную тему, пять важных советов для быстрого изучения иностранного языка.

Annotatsiya: Ushbu maqola chet tilini o'rganuvchilar uchun foydali va muhim ma'lumotlarni taqdim etishga qaratilgan. Yuqorida aytib o'tilganidek, ushbu maqola foydali mavzuda, chet tilini tezda o'rganish uchun beshta muhim maslahat.

Key words: pronunciation, immersion, language-learning process, progress.

Ключевые слова: произношение, погружение, процесс изучения языка, прогресс.

Kalit so'zlar: talaffuz, sho'ng'ish, tilni o'rganish jarayoni, taraqqiyot.

Do you want to find out how you can learn a new language as fast as possible? If you commit to your new language, work hard, and have an open mind about making mistakes, you can go from basic conversational skills to fluency without the need for expensive classes and years of dedicated study. We will let you in on the easiest language-learning secrets so you can get up to speed quickly and start speaking a new language.

1. Watch shows and listen to podcasts

The easiest thing you may start with may be watching TV shows and films to learn new language. When we are watching our brain can remember many things than we think. So just, find your favorite show r movie in new language and began learning. It is true that you can choose any film or show but if you are familiar with what you are watching, it will be easy to you to understand more things. Moreover, try to avoid turning on subtitles.

Download podcasts or tune in to radio stations in your new language. This is a great way to immerse yourself in the language while you are on the go. Not only does this help with your listening comprehension, it also allows you to hear the correct pronunciation of common words and phrases.

Listen to songs in that language. Try to learn the lyrics, and then check what they mean. That way, if you hear it again, you can tell what the conversation is about at that point.

2. Practice pronunciation

Pronunciation is the key to being understood by native speakers. And it is truly said: “English pronunciation without hard work is talking rubbish, unless you happen to be one of the very small number of lucky people to whom pronunciation comes fairly easily”.¹ There is no point in memorizing hundreds of words and phrases if you pronounce them so oddly that they cannot be understood. Therefore, it is important that when you learn a word, you learn the pronunciation simultaneously.

Pronunciation can be difficult to learn from a book, so this is where chatting with native speakers comes in handy. You need to actually say the word aloud in order to learn how to pronounce it correctly

If you are practicing with an actual person, make sure that they are not too timid to correct you when you pronounce a word incorrectly; otherwise, you may never fully get the hang of it. Remember -- pronunciation can be the difference between speaking a language well and speaking a language fluently.

3. Read texts and books aloud

As your language level progresses, you can move on to more advanced reading material like newspapers and magazines. While learning with reading you will make sure that the following statement is true. “Reading helps language learning by providing the important learning condition of repetition. That is, through reading learners meet words, word groups and grammatical constructions several times and so have a good chance of learning them”.² Additionally, when you read aloud, rather than silently, you can work on both your overall

¹ J. D. O'Connor ‘Better English Pronunciation’ // Cambridge University Press, 1980. – pp. 3

² Paul Nation ‘What do you need to know to learn a foreign language?’ // Victoria University of Wellington, New Zealand, 11 August 2014. - pp. 20

reading comprehension and pronunciation skills. Rather than trying to translate each phrase, force yourself to think in the language you are reading.

4. Be willing to make mistakes.

As Theodore Roosevelt said, “Nothing in the world is worth having or worth doing unless it means effort, pain, difficulty”³. Aim for progress rather than perfection. When you are learning a new language, you will get further if you are okay with making mistakes and learning from them. You might find yourself in situations where you don’t quite know the right word, or you don’t understand 100% of what the other person’s saying. That is all a normal part of the language-learning process.

5. Do not worry about perfect grammar

Focus on conveying a message and being understandable. The reason why most people can't remember most of the language they spent years learning in school is that school curricula tend to focus a huge amount of time on learning grammar and very little time on speech. This is pretty much backwards—if you want to learn a language quickly, you should learn how to converse first. The specifics of grammar will come later.

Of course, there is no denying that grammar is important you need to learn how to conjugate basic everyday verbs and have some idea of the correct word order in a sentence. The point is that you should not spend hours and hours learning verb tables by heart, or worrying about the specific circumstances in which a certain preposition can be used. You will learn these things as you go along!

REFERENCES:

1. Lauren Aitken ‘How to start speaking another language’ // “Cultural vistas blog”, 2019. – pp. 3
2. J. D. O’Connor ‘Better English Pronunciation’ // Cambridge University Press, 1980. – pp. 3
3. Paul Nation ‘What do you need to know to learn a foreign language?’ // Victoria University of Wellington, New Zealand, 11 August 2014. - pp. 20

³ Lauren Aitken ‘How to start speaking another language’ // “Cultural vistas blog”, 2019. – pp. 3

TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЕ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA OLIB BORILADIGAN MA'NAVIY MA'RIFIY ISH SHAKLLARI	2
2	CHIZIQLI ALGEBRA MASALALARINI MATHCAD DASTURIDA YECHISH	7
3	BOSHQARUV HISOB TIZIMIDA KORXONA FAOLIYATINI BYUDJETLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH TAMOIYILLARI	12
4	SOCIOLINGUISTICS: RESEARCHES NOW AND IN THE PAST	18
5	ARXITEKTURA-QURILISH CHIZMACHILIGNI O'QITISHDA ZAMONAVIY GRAFIK DASTURLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	24
6	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIGA RAHBARLIK QILISHDA KERAK BO'LADIGAN E'TIBORLI JIHATLAR.	29
7	“ MAHALLA-VATAN ICHRA KICHIK VATANDIR ”	33
8	KORXONA BOSHQARUVINI AVTOMATIK TIZIMLARI VA ULARNING ASOSIY MASALALARI	38
9	FRAKTAL VA TOPOLOGIK O'LCAMLAR	42
10	KAVSH QAYTARUVCHI HAYVONLARDA UCHRAYDIGAN INVAZION TRANSMISSIV KASALLIK TEYLERIOZ HAQIDA	46
11	INGLIZ TILINI O'RGANIB, SHAXSIY KARYERA YARATISHNING OSON USULLARI.	50
12	COMPARATIVE-CONTRASTIVE METHOD IN JOHN GRISHAM AND KOMIL SINDAROV'S WORKS	55
13	CHET TILLARNI O'QITISHDA QO'LLANILADIGAN USUL VA METODLARNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	59
14	СПРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПРОТОКОЛОВ VPN	66

15	MASOFAVIY TA'LIMNING ASOSIY TEXNOLOGIYALARI: INTERAKTIV VA INTERAKTIV BO'LMAGAN TEXNOLOGIYALAR	71
16	BOLALARNI AQLIY RIVOJLANISHIDA SENSOR TARBIYANING AHAMIYATI	74
17	MAKTABGACHA YOSHDAGI VA BOSHLANG'ICH SINFLARDA BOLALARDA EKOLOGIK TA'LIM TARBIYANING MAQSAD VA MOHIYATI	78
18	IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH	84
19	NOAN'ANAVIY DARSLARDA INTERFAOL USULLAR	92
20	ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARDA HAYOTIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH	95
21	CHET TILINI O'QITISH METODIKASI	99
22	TEMIR YO'L PLATFORMALARIDA AVTOTRANSPORT VOSITALARINI TASHISHDA TA'SIR QILUVCHI KUCHLARNI ASOSLASH	104
23	TOG'AY MURODNING "OTAMDAN QOLGAN DALALAR"QAHRAMONLAR TAVSIFI	110
24	KICHIK YOSHDAGI BOLALARNI IJTIMOIIY VA AQLIY RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI	115
25	JAMOATCHILIK NAZORATINI AMALGA OSHIRISHDA MAHALLA INSTITUTINING ROLI: TAJRIBA VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	119
26	THE LIFE OF IMAM AL-BUKHARI, THE GREATEST HADITH SCIENTIST	124
27	BORROWING AND DERIVATIVE NEOLOGISMS	127
28	UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTEBLARIDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING AHAMIYATI VA MAQSADI	132
29	CHET TILLARINI O'RGANISHNING SAMARALI USULLARI	137
30	WHAT SHOULD WE KNOW ABOUT NEOLOGISMS	142

31	THE BASICS OF FORMING TEAMWORK SKILLS IN STUDENTS	146
32	DIFFERENT METHODS TO ATTRACT CHILDREN IN LEARNING ENGLISH	150
33	THE IMPORTANCE OF OXYGEN MADE UP ROUGHLY 21%	153
34	“O‘GAY ONA” ASARIDAGI ONA OBRAZLARINING TAKOMILI	157
35	METHODS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY CLASSES FOUNDATIONS OF SOCIOLINGUISTICS	161
36	DEFORESTATION AND ITS POOR EFFECTS ON SOCIETY AND ENVIRONMENT	165
37	ZEBO MIRZO SHE‘RIYATIDA PERIFRAZNING QO‘LLANISHI	174
38	СТИЛИ РЕЧИ В КОРЕЙСКОМ ЯЗЫКЕ И СПОСОБЫ ИХ ВЫРАЖЕНИЯ НА ПИСЬМЕ	177
39	“TA‘LIMNI TARBIYADAN, TARBIYANI TA‘LIMDAN AJRATIB BO‘LMAYDI”	180
40	HOW TO START SPEAKING A FOREIGN LANGUAGE FAST	184